

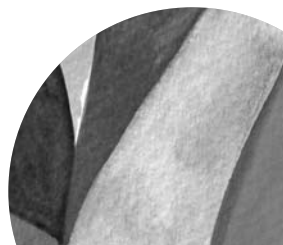
palócföld

irodalmi, művészeti, közéleti folyóirat LIX. évfolyam 2013/2.

Sulyok Bernadett, Tétényi Csaba, Tőzsér Árpád

TARTALOM

"kávéházi szegleten..."		
● Kerber Balázs	Macskakövek / Sem azé, aki fut	3
● Nyerges Gábor Ádám	Senki sem érkezik meg hiába (egy visszafordítógép bájai)	5
● Pucher Bálint	nyugi	9
● Pál Sándor Attila	A futó / A vonat / A torony	10
Tarján Bulvár		
● Debreceni Boglárka	Éjszakai üzenet	13
Próza és vidéke		
● Tandori Dezső	A "hogy" megy el	15
● Tózsér Árpád	Téves csatatér (Naplójegyzetek 2003-ból)	29
● Kötter Tamás	A dubai herceg fia	47
● Tétényi Csaba	A ház maga (Regényrészlet)	56
Kutatóterület		
● Kovács Ágnes	A nőszerep nyelvi konstrukciói Miklya Anna <i>Eső</i> című regényében	59
● Sulyok Bernadett	Kassáktól a multimediális művészetig (<i>A Magyar Műhely</i> öt évtizede)	70
Találkozási pontok		
● Nagy Csilla	Tükröződések (Beszélgetés Kalocsai Enikő képzőművésszel)	76
● Shah Gabriella	Tér-rések (Beszélgetés Fürjesi Csaba festőművésszel)	79
Kép-tér		
● Wehner Tibor	Fények, visszfények, tükörképek (Kalocsai Enikő képzőművész kiállításáról)	83
● Tarnóczi László	Fotóregény az ország pereméről (Schnelcz Zoltán medvesaljai életképei)	86
Ami marad		
● Szekeres Szabolcs	Az eltűnt idő nyomában (Papp Tibor: <i>Innen el</i>)	88
● Papp Máté	Lázár barlang-álma (Filip Tamás: <i>Kő, papír, olló</i>)	92

A lapszámot Kalocsai Enikő festményeivel, illetve azok részleteivel illusztráltuk. Az alkotások megtekinthetők a művész honlapján: www.kenikoe.hu.

Kötter Tamás prózájához Gyöngyi Attila rajzolt képregényt (46., 55.). A 79. oldalon Fürjesi Csaba festményének részlete, a 86-87. oldalon Schnelczer Zoltán fotója látható. A 75. oldalon Bujdosó Alpár *Bűvös kocka* (1986, vegyes technika, 5,8×5,8×5,8 cm, PIM) című alkotása szerepel.

Főszerkesztő:
Mizser Attila (attila.mizser@gmail.com)

Szerkesztő:
Nagy Csilla (csillester@gmail.com)

Lektor/Korrektor:
Tóth Kinga (tothxkinga@gmail.com)

Főmunkatársak:
Nagy Pál (Párizs)
Pál József (Salgótarján)
Tózsér Árpád (Pozsony)

Alapító:
Nógrád Megyei Önkormányzat
Közyűlése

Készült a Polar Stúdióban
(Salgótarján)

Támogatónk:

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Médiapartnerünk:
Nógrád Megyei Hírlap

Kiadja:
Balassi Bálint Megyei Könyvtár
(3100 Salgótarján, Kassai sor 2.)

Felelős kiadó: Molnár Éva igazgató

Fenntartó:
Salgótarján Megyei Jogú
Város Önkormányzata

● Levélcím: 3101 Salgótarján, Pf. 18. ● Telefon: 32/521-560 ● Fax: 32/521-555 ●
Internet: www.palocfoldfolyoirat.hu ● E-mail: palocfold@gmail.com ● Terjeszti a
Magyar Lapterjesztő Zrt. (LAPKER) ● Előfizethető a Balassi Bálint Megyei Könyvtár-
ban, a Palócföld Könyvek sorozatban megjelent kötetek megrendelhetőek ugyan-
itt ● Megvásárolható Budapesten az Írók Boltjában (VI. kerület, Andrássy út 45.),
Balassagyarmaton a Kincsestár Könyvesboltban (2660 Balassagyarmat, Rákóczi út
61.), valamint Losoncon (Szlovákiában) a Phoenix Könyvesboltban (98401 Losonc,
Kubinyi tér) ● 2013-ban megjelenik 6 alkalommal ● Egy szám ára 500,- Ft ● Előfi-
zetési díj egy évre 3000,- Ft, amely a postaköltséget is tartalmazza ● Kéziratokat és
rajzokat nem őrünk meg és nem küldünk vissza ● ISSN 0555-8867 ● INDEX 25925 ●

KERBER BALÁZS

Macskakövek

Csak lennék már otthon,
lábadat látom a vízparton,
ahogy elmozdul, pozíciót keres
a kövön, én a túlpartra nézek;
ez a szürkeség, hogy megint
estébe fordul a nap, pedig
végig csak ténferegtem.
Késődélután, a felolvasóesten
a bárpultnál állva gyömbéert
ittam, belém ivódtak repedező,
zöldesen málló székek, és
ha valakinek köszöntem, az futólag
bólintott vagy felém se nézett.
Az étlapra meredtem, a versek
hallgatása közben elaludtam,
vagy elmerengtem, s össze-
folytak szememben a falakon a
formák. Minek maradjak itt,
aztán meddig nézzelek a parton?
Elöttem van egy arc majd egy
hát, az esték alatt cserélődnek
rajtad a ruhák, úgy vánszorgok,
mintha másik emeleten lennél.
A vízpart felé megállok egy kis
tér szélén, emberek tolonganak
a fölforrósodott köveken, majd
továbbmegyek, hogy, mint mindig,
megszólítsalak, s elköszönjek
tőled a nap végén.

Sem azé, aki fut

In memoriam Ottlik Géza

Kaptatunk a nehezen járható
ösvényen, nem látszik semmi ismerős,
csak idegen, falusi háztetők, lüktető
vonalak az égen. Túl melegnek
érezem az időt, és messzinek magamat,
mint aki elszakadt valahonnan,
gombóccal torkomban megyek
előre, forrósággal a karomban.
Vártam volna ezzel az úttal még
egy napot, két évet, közben
a szokatlanul nyugodt, világító
kék levegőbe nézek; eszembe
jut egy budapesti séta, át a Körúton,
tumultus volt a Deák téren; a napfény,
ami mellkasomba tűzött, és megállt
két ablak között egy falrészén.
Az éles meleg, ami aznap is megszúrta,
és, hogy végig egyedül voltam;
eszembe jut a metsző lámpafény
egy hosszú, fehér teremben, papírokat
töltöttem ki, sokáig álltam sorban;
eszembe jut az innivaló a táskám
külső zsebéből kilógó üvegemben;
s hogy mialatt megyünk, majd bekúszik
a sötét a faszorok közé, melyek két
oldalon állnak rendben. Belépek
a faluban a szállásra, csak lassan
szokom meg az új szobát; miközben
húzó fel éjszakára az idegen
ágyneműt, fejemben újra ezek
a képek, mintegy rajban, rohannak át.

NYERGES GÁBOR ÁDÁM

Senki sem érkezik meg hiába

(egy visszafordítógép bájai)

k. kabai lórántnak

*A kincs a kettős
így az a baj, hogy szeretni kell.
Kí szeret még nem talál partnert.*

*

*Mint egy csecsemő
aki kapja, és őrült megrázza a csörgő
de senki sem érkezik meg hiába.*

*

*Ha meg akarja találni egy nőt,
hét legyen, a férfiak megy neki.*

*

*Barátom, drága, szerelmes barátom,
függetlenül attól, hogy borzalmas, akár nagyszerű,
ez nem kiáltom az enyém, de a Föld mennydörgés.*

*

*Aztán, mert én még őszinte ember,
hogyan fog sikoltozni és pecsét és ordít!
Hagyja a dagadt ruhát másra.
Vegyünk engem, és hagyd, hogy egy másik.*

*

*Csak egy ember, aki tudja
nincs se anyja, apja,
hogy a halál csak amit ő tartozik
és az élet egy bónusz összesen,
visszaadja a talált tárgyat a bequeather,
gazdaság csak amíg elmegy;
sem magának, sem a másik,
vesz egy isten vagy lelkesz jelent.*

*

*Ez a fekete-doboz gyűjtemény kap nekem
(a senki szüksége van rám többé),
E Vas hat, hogy érdemes volt hús,
Az érme maradt a háború.*

*

*A harmadik napon - anélkül, szorgoskodott
Ettem szinte semmit.
Boltom hatalmi éveim
Eladom azt én hús éve.*

*

*A steppelt rét fekszik szundikál:
Aludj csendesen, kicsim, nem.*

*

*A szőrzet alszik az egész szék,
A könny alszik, ha ez kopott keresztül;*

*Nincs több-nap lesz nyúlik a könny:
Aludj csendesen, kicsim, nem.*

*

*Minden a tiéd lesz a kristálygömb;
Nem lesz egy hatalmas, hogy valóra válik;
De hagyjuk a kis szemhéja alá:
Aludj csendesen, kicsim, nem.*

*

*És ők, akik leszálltak az anyagba,
Nézze meg, mit nem, ha igazat kell adni.*

*

*ezért minden
aki talál egy nőt
szeretné magáévá „til a száj kifehéredik is.”*

*

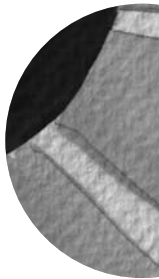
*és mégis ott volt
valaki, aki
megértették ezeket a szavakat, de visszautasította, hogy a
feleségem.*

*

*Nők
Nagy a gyermek: abort
és zokogás neki: mélyen fáj.*

*

*Ti férfiak,
akik elszakadt egymástól a nők,
nem tartja vissza, de azt mondják: mélyen fáj.*

*

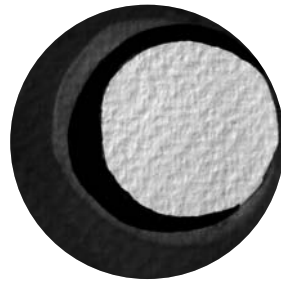
*Te jól tudod: a költő sose fekszik,
Az igazi nem elég; révén álcázott
Mondja el az igazságot, amelytől világlik agyunk fénnel
Mert, egymás nélkül, minden éjjel.*

*

*A század, figyel rám, hagyja jóvá;
A paraszt gondol rám, és eke.*

*

*Én is él a hiúság.
Én most arra a következtetésre így.
Ők azonban, hogy egy bolondot belőlem,
És még én halál ostoba.*

PUCHER BÁLINT

nyugi

a határon
innyi folyamatok
amelyekről informálódta
nem annyira fenyegetők
azért itt mégiscsak a nép parancsol
akárhogyan látszódjék számotokra – mifelénk
ekképp szokott működni jórészt akármilyen
irányba is húzza a csacsi a batárt vannak
itt konzekvenciák nehogy azt gondold bár
nem mindenütt tipikus de ahogy csak haladsz
lefelé a ranglétrán a jogrend is egyre
maradéktalanabban érvényesül és mit is hallottál még
űzzük ki a gyarmattartóinkat ne úgy vedd ez
már a szultánok óta tart néha kardcsörgetés zendülés de
jobbára fegyverletétel megtorlás alkukötés a korábbtól
eltérő fundamentumú szisztémában emléknappá
nyilvánítás kesergés újratemetés a nemzet
a függetlenség mártírjainak követendő
mintává deklarálása – hogy inkább melyiké az
az adott előjelű párt aktuális image-n múlik) jelen
pillanatban csak az indirekt marketing forgat
új remake-et a kellőképp ismert forgatókönyvből
adaptálódtunk már az affélékhez is minthogy állít iksz
ipszilont kiderül a csalárdsága mire ismét átejt lehetséges így
is populárisnak maradni a fan-club szemében elképzelhető
törvénybeli és azon túli bírságokból és szolgálkúsból
építeni *rendet így vélekedtek azok is akiket
az utánuk jövő nemzedék a szégyenpadon
szállásolt el miközben a jogfosztott tömegsírban
elhantolt magyar francia szakos tanárnak mellékesen
költőnek a hagyatékait kapcsolat előkészítésben
békejobb nyújtásban reciklálják az idealisták

vö józsef attila május levegőt!*

PÁL SÁNDOR ATTILA

A futó

Szankon most ősz van. Az udvari diófák, az öreg és a fiatal már elkezdték hullajtani a lombjukat. A kutyák már törik a diót. Anya az iskolában dirigálja a kicsiket, olvasnak épp a meleg, neonfényes teremben. Közben eszébe jut anyának, hogy mi van azokkal mindenkivel, akiket szeret. Apa fut. Végig a földutakon, a falu mögött, a tanya felé kanyarodik, majd el a mamáékhoz, aztán végig az utcán, haza. Letusol, sportújságot olvas és ebédelni indul. Közben eszébe jut, hogy apa. A papa moslékot ad a disznóknak, fűtyörészik közben, nóták jutnak eszébe, nótákat felejt el. A mama megeteti a tyúkokat, aztán felteszi a levest, végiggondolja, mi lesz a második, végiggondolja, mi lesz. A dédi diót tör a lugas alatt. A papa összegereblyézi a száraz leveleket, a mamára gondol, majd jól elfáradva bemegy délre. A mama megteríti, mákostészta az ebéd és a papa, hogy mi volt a papával a katonaságnál, mi volt a papával a vasútnál, és a mama úgy kacag, mintha először hallaná, a mama egy öreg kislány. Öcsém kimegy apával a meggyesbe, majd a szilvásba, a száraz gallyakért, a földutakon öcsém vezet traktort, régi Opelt, nem szereti Európát. Többen leveleket égetnek, hamvasztják az ősz halottait. A szentlászlai úton már vörösek és sárgák a fák, rozsdás az erdőfolyosó a móríci útig. A föld folyton vizes, barna, az égen szürke felhők, szél fúj, mindenki kabátban már. Dolgozol, én a hetediken, a várost nézem, be-belobban a konvektor. Olyan öregek a kezeim.

A vonat

Találtam egy videót a gépeden, jópár évvel ezelőttről. Húsz másodperc. Vonaton ülsz az olvasó sógornődnek dőlve, és nézel magad elé. Talán a szemben ülő bátyád vette fel. Fáradtnak tűnsz, néha pislogsz egyet, nem tudom, mire gondolhatsz épp. Hogy apád, aki ekkor még nem volt beteg mit csinált azokban a napokban, eltűnt-e a szürke kanapéről és csak a kiült süppedés és a bagószagú nappali maradt utána. Hogy anyukád hogy viseli, az arca ugyanolyan öreg és megtört-e, mint most. Hogy a nagyanyád hogy van, átkuttyog-e még gondozni a patakparton a kiskertet, és visszaér-e a sárga, dohyszagú, régi házba. Hogy az aktuális barátod, a nagy szerelmed épp mit csinál. Hogy hogy van a koreográfiában az a bizonyos rész, és te miért állsz benne hátul. Hogy mikor hagyhatod ott a dombokat. Hogy mit hoz a jövő. Hogy milyen nagyon fiatal vagy és milyen nagyon szép. Hogy én hol voltam ekkor, hogy én hogy vagyok most, hogy te hol vagy. Találtam egy videót a gépeden.

A torony

Minden falubeli gyerek álma volt feljutni a víztorony tetejére. Napjában többször is elmentem előtte, szinte a lábánál, végig a kisült fű, nagyanyámékhoz arra visz az út. Később, nézve a kikötözött, egy égkék vaslábon álló szürke gömböt az jutott eszembe, hogy félek. Mi van, ha kidől. A haverjaim később többször jártak rajta, azt mondták, messzire ellátni, kilométerekre. Vannak íratlan kötelezettségek, amikről sok ember nem is tud. Például egyszer az életben átúszni a Dunát. Szóval minden falubeli gyerek álma volt feljutni a víztorony tetejére. Nekem nem szóltak, mikor mentek, egyedül pedig nem volna értelme, nem látja senki. Hogy tudtak egyensúlyozni azon a gömbön, hogy nem estek le. Hogy nem kapta el őket valami rendőr vagy a vizes. Végül is nem tud kidőlni, azért van kikötve. Talán nincs is benne víz. Még két dolog. Úgy kell csinálni, hogy meg ne lássa senki. És nem tudok úszni.

Éjszakai üzenet

DEBRECENI BOGLÁRKA

A lány boldogan szaladt a kórház felé. Arra gondolt, elújságolja Eva mamának, hogy papok és cafkák buliban volt a fősulin, a pink miniszoknyáját vette fel, meg azt a dögös, áttört mintás fekete túsarkút, ami tökéletesen passzol az aprólyukú necchez, a vörös rúzshoz és körömlakkhoz, az összeállítás pedig olyan jól sikerült, hogy az összes pasi neki csapta a szelet, még a sebész főorvos is, aki a csinos, Monroe-hasonmás barátnőjével érkezett a partira. Eva mama szerette a pikáns történeteket, a főorvosokat meg pláne, a vakbélműtete után azzal hívta fel magára egy jóképű belgyógyász figyelmét, hogy piros szatén szalagból masnit kötött a combjára, ezért egyértelmű, hogy főorvosnak mindenképpen szerepelnie kell az elbeszélésében, így lesz igazán érdekes a sztori, és Eva mama büszke lesz rá, hogy az ő vére csörgedezik az ereiben, a Zednikovicova vér nem válik vízzé. Gondolta, ezen jól fognak mulatni, Eva mama életkedve azonnal visszatér, másnap már át is szállítják az intenzívről a kardiológiára, egy hét múlva pedig hazamehet. Sietett, néhány perc múlva a klinika bejáratához ért, elhagyta a portát. Nem várt a lassú betegszállító liftre, felrohant a lépcsőn az ötödikre, és ragyogó arccal kérdezte a nővért, amikor nem találta Eva mamát a megszokott helyén, hol lehet, úgy vélte, az elmúlt héten pletyzás nélkül is sokat javult az állapota. A nővér intett neki, hogy kövesse. Nemsokára egy hosszú, zöld csempékkel kirakott folyosólabirintusban kanyarogtak az alagsorban. Kezdte elveszíteni a lélekjelenlétét. Mikor megérkeztek, összeugrott a gyomra, itt valami tévedés lehet, mondta, de a nővér otthagya az üvegbetétes, lengőszárnyú ajtó előtt. Mint egy gyásztávirat, régi, rozsdásszélű zománc tábla

hirdette: elfekvő. Az ajtó mögött az anyja állt, sürgette, hogy igyekezzen, nemsokára lejár a látogatási idő. A kórteremben bűdös volt, a falak beitták az öregségszagot, ürülék bűze keveredett a „kék kenőcs” keserűségével, infúziók sorakoztak a falak, katéterek a testek mellett, nyákos izzadság tette nyirkossá a levegőt. Hangtalanul fulladozott. Félt nézett körül, aztán megnyugodott, ismeretlen nénikék feküdtek a rácsos kórházi ágyakon. Az anyja egy aszott bőrű asszonyt bámult. Számára elképzelhetetlennek tűnt, hogy az a tehetetlen test, aminek szájüregét belepte a penész, azonos lehet azzal a büszke, csinos nővel, aki hetvenévesen sem lépett ki az utcára smink nélkül, és néhány nappal korábban még élete nagy szerelméről mesélt. Az anyja azt kérdezte, miért nem lépsz közelebb? Abban a pillanatban Eva mama a szemébe nézett. A lány felsikított. Az anyja kirángatta a kórteremből, hagyd abba, kiáltotta, nem sírhatsz, nem sajnálhatod! De a lány nem bírta abbahagyni, zokogás rázta a testét, mert tudta, hogy vége. Eva mama félt. A lány a halállal nézett farkasszemet. A szubjektív kommunikációs technikát alkalmazta. Éjszaka felébredt és elképzelte a fényt, ami összeköti őt Eva mamával és a világegyetemmel. Elküldte az üzenetet. Másnap már nem ment be a kórházba, nem volt kihez. A nővér telefonált. Láta Eva mamát. A fény felé repült.

A „hogy” megy el

TANDORI DEZSŐ

E főcím: áthallás. De mié is?

Már azt felejttem el, mit is felejtettem el.

x

A vágy ment el, „hogy”?
A „hogy” ment el? Vágy.

x

A „hogy”: menetel. Helyben nem áll. Akkor nem ő lenne a „hogy”, az „ahogy”. A „hogy”: az örök folyamatosság. Az „ahogy” max. a héraikleitoszi mindig más. Héraikleitosz: mindig megy és mindig más. Ez trükkje: ő maga nem ugyanaz. Na, így könnyű.

x

Írnék, csak ne olvasnák is el.
Írnék, csak bírnék. És nem szóvicc, nem otrombaság.

x

Rég vicc volt: „Amiről azt akarom, hogy titok maradjon, megírom. Úgyse olvassák el.” Most ténylegesen ez idegesít: elolvassák. Holott mit kíváncsiskodnak. Ezt komolyan.

x

Mindig, jegyeztem fel korábban, a hogyan az az amin múlik. A hogyan azon. Így: mindig az ugyanazon. Kicsit olcsó: a mindig más a mindig ugyanaz. De fordítsuk meg: a mindig ugyanaz a mindig más. Javul, de első közlésünk itt: az egy teli, telibe.

x

Ki a pakliból! Mert ez mind benne volt a pakkliba?

x

Volt ilyen elképzelés is, persze: „Az egyelőre: a még csak annyi se.” Vagy: „Az ugyanaz: még mindig a hogyan az”. Nem rossz?

x

Hát ezt hogyan érthettem.

„Megfejtettem, mi az, hogy »az ember - más«.” NOCSAK! „Egzisztencialitás, hogy érzem: más mit csinál? Mi mást csinál? Mit foglalkoznak egyébbel, mint amivel én? Tudnom sem kell tehát, mi a csinálás tárgya stb.”

Így érthettem: az egzisztencialitás = gondolat: érzet.

Tehát nem gondolható, más mit csinál. Csak érzet van róla. Így saját magam egzisztencialitása „ezerrel” vagyok, sej-haj, de vagyok, így más vagyok. Ember =

más. De miért érdekes ez? Tudjuk, ki-ki más és más. Ezt nem kell igazolgatni. Csak akkor van értelme ily közlésnek, ha nem azt akarjuk mondani vele, hogy emberközileg egyéb se fontos-érvényes, mint a „más”. Persze, a köznapokban: érintkezünk. De a köznapit lenézzük. Benne-az-embert nem szabad lenéznünk. Így örök tudathasadás a hajnalhasadás, minden új napra: jön, hogy mindent tisztelnünk kell, hogy ellensúlyozzuk, gondolni sem gondolt, csak érzett közegében... nyista.

Közben sorra fohászkodunk kiért-kiért, meg az állat is ember. Karácsonyra, gyerekkor: Pakk: LIBA.

Miért írok? Miért írjak, ha ez mind így van? Egy katyvaszért írjam a katyvaszt, hiszen itt önazonosság volna, sej-haj, a betyár mindenit! Kezdhetem megint azzal, hogy el se kezdtem. Az anyagokért kár csak, melyek eddig feldolgozódtak. Madárkám csipog, hív, megyek, megítatom őt a forróságban, cselesen kidolgozott módszeremmel.

???

Bárhonnét kezdem, bármivel, leállok. Itt történik meg először, hogy senkinek semmit nem akarok mondani. Holott - még termékenynek nevezett agyamból, jól megválasztható közlési helyek üdve révén - auz mpndhatnék, el, amit akarok. És nem. Nem az, most, hogy a hőség. Nem az, hogy ne lenne mit. De az imént: a félregépelés is! Auz = azt. Mpnd = mond... Gépem sok dossziéhalommal telerakott íróasztallapon. El-elakadozik. Mint marhavagonba zsúfolt tömeg egyik pusztulandó tagja... de már nem jó. Azt akartam mondani, bezsúfolva. De narancslé, sör, bor, víz közt válogathatok. Szép kis marhavagon akkor. De vigyázzunk. Épp nemrég történt. Egyszerre ott tartottam, hogy életem marhavagonjába préseltek, el

lettem ragadva mind kínosabb közegemből - kezdett elállni a vizelet! már csak ez is! halálfenyegetés, mert elállt a vizelet! - kf... (??? Kórcellába dugtak?)

xxx

Vágytam rá, hagyjon el a „hogy”. De ne a hügy. Minden hogy hagyjon el, minden mód. De a hügy: semmi mód? Ne mán! Én csak tudom. Beverik az ember pöcsébe a katétert, megpöcsétezik rettegését.

xxx

Biztos, vannak csodák művekben: festészetben, írásokban, szobrokban, filmekben. Mégsem ezeket keresem. Nem biztos, hogy bennem magamban vannak csodák, mégis ezeket keresem. Írásban, festésben, koncept szoborban, már épp csak hogy filmben nem, kreatív körömpuccuborkatáncárnyékszinegfonákban nem. Ezt másokra hagyom, más okra, mások okára. Másokat mások okára hagyok. Van rá a magam oka.

xxx

Én az imént a szolidaritást szállodairtásnak olvastam. Ölénetrajz se rossz.

xxx

Deresztően jellemző a gondolkodói/érzeti felfogásomra, művészemberi jellegemre, hogy 7-8 éves korom óta, ha gépiesen mondtam magamban valamit, e kettőt csak:

„Ez akkor biztos, hogy...”

„Ez egy nagyszerű, hogy...”

xxx

Hogy. Bizony. És nincs hogyhogy.

xxx

Mai. Amikor bármit is csinál az ember, azt rontja el, hogy még semmit se csinálni se volna jó. Arról, hogy mivel késik le miről, nem is szólva. De gondolat = érzet... hm, ez az egzisztencialitás még a legjobb.

xxx

Megleltem kallódó feljegyzésemet.

Végső valószínűségszámítás

Nagy valószínűséggel meghalt. Ő. Vki.

Na, azért ezt köszönöm szépen.

Bizonyossággal meghalt.

Ez is kétes, ez is csak valószínűség,
a bizonyosság is valószínűség.

xxx

Utó. Vágyhatsz rá, hagyjon el a vágy. De hogy? Ne reméld, pedig, hogy a hogy elhagy. Engem a hügy hagyott el, ism., és csaknem belehaltam. Urémia stb. Ne ism.!!!

xxx

(Dukay Nagy Ádámnak)

Felírtam valahova, elkavarodott, kavarok:

Nem igazságkereső voltam.

Realitáskereső voltam?

Nem. De igazságkereső realitáskereső sem voltam.

Az igazságrealitás keresője voltam? Nem. Elitkulturás?

A realitásigazság keresője sem voltam. Popkulturás is.

Más kétérthetések

Ah, nekem az, hogy diszkó, az nincs. HD, DH, PVFGRKH.

Nekem az, hogy számítógép, nincs.

Mozi még van, tévé, de végignézés már nincs, hazai tévé nincs.

Szemüveg, az nincs. Pedig most csináltattam. Bifokális. És „egyikre se jó”. Kőkorszakilag, hogy „közelebb v. távolabb ülök”: van. Kettős értelműség: van. Mert a „nekem” megbolondítja. Ld. N. N. Á.: ne mondd nekem a mondhatatlant, mondd a nehezen mondhatót. És megesküdnék, hogy nekem van benne, nem soha, ahogy pedig Ottlik is idézi, és őt is vele-idézik. Hm.

A „nekem” nem egészen azonos, hogy „számomra”. Nem ám.

xxxx

Jegyzeteltem még a viluszon: van ilyen füzetem mindig, tollam: táskába száműzött tollak: „Meghümmögöm” a történelmi eseményeket a régmúltból, hogy Csucsakkeresztüllőn VII. Pompáz nagyúr mit mondott. Nekem a dinoszauruszokkal se tegyenek szívességet.”

Levelezés Kurtággal

KAFKA

Nem egészen, mert Kafka-szövegben elsőül ilyesmi állna itt: ... Valami értelmező, értelem-előreküldő összefoglalás. Magamról, vagy Drzsó Tandoruvról, Gragyár Doskuvról etc.

xxx

Kedves Gyuri, rövide, levél másutt megy. Mi állna itt, ha ez Kafka lenne? Nem a klasszikusokból, hogy mert semmi étel nem ízlett már neki, én ma d. u. próbálok ki egy másfél lityis Kozel sört, feleségem hozta, de az egy Kozel-harc, hogy bor után mit egyek előtte, könnyebb a motyók egymás elé! Tán sós kekszket. Mi állna itt Kafkai összefogl.-ként? A szomszéd falu? Hogy Kafka rokona már nem hitt benne, a szomszéd faluba ifjan, vénségig lovagolva akár, át lehetne érni? Én ténylegesen nem bírok egy buszról, villamosról leszállni, semmim sem rugózik, 5 kg-nál többet nem bírok cipelni stb., ezt az írásművet itt nem bírtam megcsinálni-akarni. Ne a hőséghez legyen adalék! Ah, N. N. Á., a szóval, mely megsejteti, kimondani s elrejtteni, nincs erőm idézetpontosításhoz. Mindenütt félreütök, mindent ismétlek.

xxx

Végsőként a vágy hal el, A vágy, ha lel... mit is? De elsőként ki lel meg, aztán? Borzongató gondolat. A túlvilágon. Már a vágy - a memény, bocs., remény - utolsóinak elhagyott, és elsőül jön a... mi?

xxx

Közben oly élénk is vagyok, annyi mindenért

szeretnék „örökké” élni. Irodalom, Főmedvék, verébkék. Ah, a végtelen – a közhely szó! – finom, finom, finom érintés, ahogy örökké kalitkalkakó sánti, de épség-szépség úr verébkém iszik a salátáról, ujjamat megérintgetve alatta! Itt jön a Kafkán-túli elmondhatatlanság. A nyomorú halál – pl. Kafkái – nem befejezés. Az igazi befejezés a befejezhetetlen. Az út a faluba? Nem, közhely az is, hogy nem cél, hanem az út; hogy az út a cél. Kevés igazság ez! Annak elmondhatatlansága, ami sem út, sem cél, sem falu, sem eljut-nem-jut. Egy ilyen érintés. De egy delfiné is, gondolom, mit tudom én. Salátalevél, csőr, emberi ujj... víz. Hérakleitosz, ez mindig ugyanaz!!! Csak: fej-kór? egyre félreütök. Meg az egész olyan.

xxx

Dől rólam a víz, hókamra a lakás. Emberi kínzások jutnak eszembe, olvasmányokból. Anyám halála. Egy másik idős hölgy szélütéses halála 4 hónap szinte-moccanatlansággal. Mi lesz az enyém? Egyetemista koromban volt ez: lógtam az órákról, ahogy lehetett, itthon tömérdek prózát írtam, szakadt így a víz, játszottam tömérdek sportversenyt. Mi ez ma, hogy újra ugyanígy élek? Csak minden játékot abbahagytam. Abbahagytak, frázis, a játékok engem. Írtam gombfocikönyveket, pedig. Bajnokságkönyveket. Kártyakönyveket. Játszottam, mint írtam ezt, közel 100 000 franciakaszinó-partit, 70 000 körül feleséggel, 18 000-t magamban, medvéimnek, madárkáinknak. Mi ez, hogy így abbaszakadt? Mi van velem? Már egy írást sem tudtam itt összehozni. Nem bírtam akarni. Asperger legyen a megmondhatója, a szindrómás nagyúr, rám ismer-e így. Ugyan. 2. éve hordom u. a. cipőt, lábam alig használható már. 6-8 trikót váltogatok télen-nyáron. Írtam ezt, csak ezt

írhatom újra. Semmit nem újítok meg. Meg ugyanaz a sómalmi ló út (Jékely). Legalább ne lenne, hogy „hova jutok”. Hogy a szomszéd falu a Halál. De jó vicc!! Nyílt lapok jönnek? Ne mán, még játszanák!

xxx

Nehéz a „hozott anyagokat” illeszteni. Nem iktathatom be ifjúságom szerkesztőjének, fordítói elindításom Ottlikék melletti mesterének, Géher István Szomszédomnak, kései levelező társamnak sírjához írt kis búcsúszövegemet, verssel. Nem írhatom ide Testvérkémnek nevezett, tőle Bátyuska nevet viselő nagyszerű költőtársamnak laudációját; verseskötetében a szerelem és a mindennapi élet, a törmellékesemények, sebző dolgok – s az elemi boldogság, mondom –, az igazi poézis s az érzékeny, érző egzisztencialitás, a két-lényű-létezés ideális, ma kimagaslóan érvényes és vágyva vagyott lényegét adja Villányi László, joggal értették meg az Ámulat c. kötetét, s jutalmazták nagyon komoly díjjal... mindez ide jól nem fér bővebben. Leülök verébkémhez. Mondtam sokszor, Kassák és Berda leleménye ez a „verébké”. Megitatgatom sokszor naponta a nagy hőségben.

Érti, tudja, várja. Pár salátalevélharapásnyalintás után a zöld alatt idefeni csőrét az ujjamhoz. Rám néz. Nézzük egymást. Nem tudok olyan természeti lény lenni, mint ő, ebben sem, így sem, igaz, ő is jócskán háziasodott. Bár házi veréb, haha. Éli kis világát, jelenleg jól van. Mindent megkap. Az életem ő, de ezt hagyjuk. Össze vagyunk növe. Kis-nagy veréb, és... ki is?

Érzelmek nélkül.

Sokadik verebünk itt ő, majdnem mind sérültek voltak, minimum – csúnya szó, de mit kerüljem? – rászorulók. És neveltünk és mentettünk és éltettünk

vakot, szárnyaszegettet, idegileg megviseltet, és ahogy Szép Ernő költészetének, talán a verebeknek is becsületet szereztem, szereztünk. A zöldikék ugyanily csodálatosak, a széncinegék, stb. Lásd Huxley, a természettudós versét, Kosztolányi fordítása, oly sokat idéztem. Dolgozz sokat, majd ahhoz akkor alig ismernek, ezt eléred. Közben „mindenki ismer”, haha. Nézem verébkémet, megindultan. Nézem engem, rendjén.

xxx

Sokat homályos a szemem... Kéne...

És közben azért még kéne... Meg kéne... Ott basszák meg, mit kéne? Írni? A legfontosabbak még csak egyértelművé sem tehetők. „A hügy hagyjon el - v. ne hagyjon el...?” Folyik, folyamat: megvan? kérdi professzorom. Élet-halál volt, hogy rák v. nem rák a prosztata. Nemrég Olasz Sanyit búcsúztattam így. Vagy Villányi Laci szent, nagy kiadóját, Deák Lacit. Halottaim egyre többen, hogy Géher tanár uramról ne beszéljek. S akkor azon törjem magam, hogy az, ha a hügy elhagy, elhagy, mondá Csokonai, az jóm, vagy hogy nem hágy el, műteni kell, katéttert vernek a pöcsömbe, az van, és az... Nem az, hogy ilyeneket írni, de hogy hirtelen, még másfél órája normál életnek hitted magad, s akkor hirtelen katéttert vernek a pöcsömbe, érti ezt maga, Testvérke... meg GIL... dehát neki is megvan a maga kórja, Szomszédom fiacskájának, drága ember költő. Ezeket így mind dadogjam, reszkessek verébkémért, számoljak be magamról továbbra is a régi lendülettel, mikor hirtelen - ismétlem e szót, hirtelen egyre csak ezt a szót ismétlem - az van, hogy csak és csak és csak Szép Ernő és Babits idézhető, meg a többiek, az élet elment, ó jaj, meg kell halni, és már ezt is elmondtam itt. Már nem csináltatom meg az

írógépet, én barom, holott örülnöm kéne, hogy létezik még írógépszerelő! Mit nem csináltatom meg a gépet, akkor? Az asztalomon is mit nem csinállok rendes helyet a masinának, hé? Mire várok? Vagy...

Mit nem várok már. Elviselhető meghalás csak soha lehetne, valamikor már nem, az a képzet világ hirtelen eltűnt. Mint aranyóra a ködben. Ilyen szar mondásokat lehet csak. Ennyit ér. Hanem...

Hajnalok mai hajnala van, ezt még le kellett írnom. Bocsánatkérésül. Hogy rendetlen a gépirat... hogy senki-semmi rendesen bele nem került a szövegbe... remélem, legalább - ne mán! - verébkém... jó lesz. Mert ne mán, hogy ne. Úgy az ne menjen! Jaj Istenem.

xxx

Kínos rendben és összevisszában élek.

És nagyon lehet, hogy ezt az ilyen törmellékírósdit ezzel itt sok-sok időre befejeztem. A felsorolhatatlan minden más mellett. Ők elmúltak. Elmúlik ez is. Hogy? Valahogy elmúlt hirtelen az életem. Szerencsére-örökre? Mert közben élek.

(Minden dátum aprólékoskodás)

xxx

De még mindig ennek a függeléke, és még mindig ma: hörgöm! „Csak napról napra lehet élnem, és így nem lehet élni. Mégis csak napról napra lehet, és így is kell élnem. És közben, nekem, aki a dinoszauruszokat és a nagy történelmi mondásokat - helyszínnel, jelentőséggel stb. - is csak akkor hiszem, ha akarom, egy színész által megjátszott halálos óra, haldoklás, ne képzavarjak, halálos ágy is rettegtető borzadály, a befüggönyözött szoba, a vízszintes testhelyzet, a nyilván fojtogató levegő,

egyéb: de még Bismarck - !!! - halála is, így... Az egyik napról a másikra nap-párosában a második nap hozhatja az iszonyú véget, naná, a szabadság elvesztését, és ha csak egy rendszeres fogorvos-járással is, kórházzról nem beszélve, lerokkanásról nem... de erről már volt szó.

Jó lenne verébkémet ma este még egyszer megitatni, de mintha nem kérne salátáról vizet; remélem iszik az itatóiból, hát nyilván. Iszonyú a hőség. Szegény kis kutyánk, is. Meg hát akik belehálnak ebbe az időbe, meg mi majd itt mikor. S hogya, ó, Istenem; sokára? Egy színdarab emléke. Szavak. Szavak. Darabra darab.

Megyek... s madárkám dühös. Mára elég volt!

xxx

(VÉG/E/TÉRE) IRTVÁNYFŐVEL (IRTVÁNYTŰ etc)

Az el nem dobált, csak félretett jegyzetek. Majd huzok belőlük néha, mint golyhót - sic! golyhó = bájos szó a kis bolondos hülyére, akire nem lehet haragudni, rokokó szó, nem rokokó kokott, de... Hagyom. Hangsúly volt elég rajta: napról napra élek, így nem lehet élni, de csak napról napra lehet élni? Hát nem jobb akkor: jó nő - kislánynő - ...együtt? Jókislánynő? Nem jó. Kislányjónő? Ez se. Jó kislánynő? Ilyenekre ébrednek, s még ilyenebbek. Olvasom: az ember nem tud aludni, beszéd altatót, aztán támoogy. Ezzel figyelmeztetem magam: olvastad te ezt, öcsi, suhanc, vigyázz hát, a klotyóra nem suhansz, hanem kikapaszzkodsz, vénbecketterberesen. Semmi jókislánynő, egyelőre. Hugyozz. Ne hogyozz. De a hogyozással is vigyázz. A multakból van a hogyomány. Az ember támoogy? Az embertám - az tehát, ami az ember támasza - olyog. Oly = ily, oly. Olyankodik. A suhancos jókislánynő olyankodott.

Ld. kislány, hogyha... Na, ez most egy vénember volt? Vigyolygok. Vigyor, vigyor, vigyoly, vígy... oly, de oly, de oly! Kis suhanclánynő. De nem, ez sem. Emlék: „Szerelmed egy jó nő volt.” Miket kell, pofátlanra, hallanunk, nyelnünk, magunknak-is-bűnösöknek. És ha az volt. Olygott, ilygett. Ide gyorsan egy jó mondást. Jó nő dolga: nem enyim, maga dolga, ő boltja. Viszolyogva vigyorogtam Vizsolyon. Mellettem vizslám. Domb oldalán ebekkel. Babbitstól az Esti kérdés a legnagyobb magyar vers. Hányszor olvasom fel magamnak! Megjátszott hangokon. De jó nektem, színésznek, se szín érzés, se észet, egzisztencialitás: a gondolat is érzet. Alítás, hosszú í-vel, írtam ezt? Sejti, alítja, ha jól emlékszem. Most akkor jókislánynő, kislányjónő, jónőkislány, Becketttem? Neked, Hatott?

EL NE MARADJON!

Hogy Arany is van. De mennyire. Toldi, a vége: „Nem halhatok meg úgy, hogy...” - „...hogy...?” Félek, úgy fogunk meghalni. A köbön. Az idézet is kb.? Kőbödön. (így Főmedvém.)

x

Beckettnek: „Élten élet megfingat, Lehár dallam kiringat.” Happy Days. Nem is tudom, Gyuri, ebből lesz operád, vagy az Endgame-ből? Levelezés Kurtággal. Várva!!! Tudniillik a Happy Days-ben van a Lehár-nóta, nótolják jócskán. Na. Nóttig-hóttig. Nótting Hill. (Filmcím: Sztárom a párom)

x

Bemásoltam-e ezt? Mihez kellene a legkevesebben? Hogy ne érintkezzenek. Nana, ez már céfolható.

Mindig, ha egy van, cáfolhatatlan, de mert fél, hogy cáfolható, tesz róla, legyenek többen. Holott az már tуди, jav. tuti cáfolható. Az előbb félreütöttem. Cáfolhatatlan célfotó. Célfotótlan fotócél. Nem másoltam már ezeket, Olvasóm? Asperg társam, Park Insonóm? Alci-Balci? Na, de ez esélyes-kétsélyes: Nem az a lényeg, hogy túlvagyok – egybeírva – valamin, nem vagyok túl. De hogy azt tudjam: túlvagyok rajta? nem vagyok túl? Mindig cáfoló nőnek: „Te cáfka.”

x

Fotóval v. anélkül: mennyire/vel célratörőbb, hajlongóbb stb. a pucérparádé! Puccparádé volt a régi szó. Biztos feltalálták: párnacsata – paráznacsata. De: párnacsatahajó – paráznacsatahajó. Pucér pucc, értelmezendő lenne a cuccér' cucc. De a cincér felől eljuthattak ide, max. a drága jó Kormos Pistáék, anno. Most egyébként az Emlékezés – In. mem. sorozatot szemlézem, 19 kötetet a 67-ből, lesz melóm. Léhaságoktól itt ezzel búcsúzom (is). Jótevőmre, Kormosra e pohár! Meg Aranyra! Tórmellék. Mell éktör. Mellik??

xxx

És, feleim, ne feledjétek: „Ha nincs mit tenni, nincs mit tenni. És ha van, akkor sincs.”

xxx

Közben bulvárhír: MEGTORPEDÓZTÁK A PÁRNACSATÁRAHAJLÓT!

Téves csatatér

*Naplójegyzetek 2003-ból**

TÓZSÉR ÁRPÁD

12.
Trigeminus

Augusztus 9. A rádió Irodalmi Újságát megint félálomban hallgattam végig (pompásan lehet mellette szundikálni). De ma kár lett volna nem odafigyelni: Kulcsár Szabó Ernő Nietzschéről mondott érdekes és okos dolgokat. A filozófusnak a nővéréhez írt leveleiből idézett: *„Nem is sejted, hogy közvetlen rokona vagy egy embernek, akiben évezredek gondolatai, problémái oldódnak meg”*; s egy másik levélből: *„Én dinamit vagyok, nem ember”*. KSzE ezt valamiféle önpróféciaként értelmezi, csak hogy mások, Nietzschéhez hasonló nagy, eredeti gondolkodók, és sokkal kisebb, sőt jelentéktelen filozófusok is állítottak már magukról hasonlókat, s azoknak nem jött be a „próféciájuk”. Lehet a filozófus dinamit, de csak akkor robban föl, ha a kor felrobbantja: Nietzschét a 20. század „robbantotta föl”. – Aztán Sebők Zoltán következett: *A mai ember olyan permanens izgalmi állapotban és gyorságban él, mint amilyenben a középkor embere csak háborúk idején élt* – mondta. – Ez a fiatal gondolkodó is mindig robbanó bölcseségeket mond, aztán kiderül, hogy legtöbbször idéz. Bölcs könyveket olvasni és megérteni persze majdnem olyan szellemi teljesítmény, mint bölcs könyveket írni.

Augusztus 11. Ma telefonon beszéltem Tolnai Ottóval. Szeretne eljutni a somorjai zsinagógába, ahol most egy svájci festő (Csuka Lilian) állít ki. Nekem nem sokat mond a festő neve, de Ottó per Lilian emlegette. S ez a meghitt viszony a globális világ minden tagjával, elemével, tárgyával – ez hajtja a költészetét is. Az irodalmunk, a kultúránk, a civilizációnk tele van a „minden egész eltörött” és az osztott személyiség élményével, s akkor jön valaki, akiben szinte az egész mikro- és makrokozmosz megint összeáll. Méghozzá a személyes találkozás intenzitásával, de ez a személyesség tulajdonképpen valamiféle személyes személytelenség, mert pillanatonként (és elég titokzatos módon) rugaszkodik fel valahová a misztikus összefüggések világába. S közben csak *„szellemre, észjárásra, gondolkodói alkatra, műveltségre, szenzualitásra, képzeletre s az ezeket mozgató asszociatív logikára van rálátásunk, a dolgok átélésének, befogadásának mélyrétegeire nem”* (Thomka Beáta). S még két jellemző Tolnai-definíció, az egyik szintén Thomka Beátától, a másik az erdélyi Egyed Pétertől. *„Mikrokáoszok”; „Tökéletesen érzékeltett kietlenség, túszerűszerűen fúvó szél árad ezekből a versekből”*. – Gyakorolnom kell a „Tolnai-lexikon” szókincsét: másodszer is megígértem a költőnek, hogy meghívjuk Somorjára, s akkor nekem kell navigálnom és a közönségnek bemutatnom.

Augusztus 13. Az én „rosszkedvem tele”, így reggelente, míg ezer darabból, sajtósból, fájdalomból összerakom magamat, felér három III. Richárd, négy Várady Szabolcs és öt Petri György rosszkedvének a telével. Minden reggeli végzésem egy hőstett. Vagy legalábbis egy szülés. Csak hát mit szülök én? Leonardo da Vinci nevezte latrina-embernek azokat, akik után nem marad mű, akik napjában csak ürüléket produkálnak. Nem vagyok-e vajon én is latrina-ember? De még a latrina-ember is írhat verset. Ha mást nem, akkor latrina-verset. Nocsak! Leonardo da Vinci korában, azaz a reneszánsz idején a virágéneket nevezték latrikánus-versnek. Kálnoky László meg az ülőkádban hajtott végre hőstetteket. Csínján hát a latrinás jelzőkkel, a latrina-ember sem akárci: latrina-verset ír és hőstetteket hajt végre a latrinán.

Augusztus 17. *„A víz szomorú elem, mert együtt sír az egész világgal”* – mondja Chateaubriand. Nem értem, miért nincs ennek a szellemes, nagy írónak korunkban szinte semmilyen utóélete. Legfontosabb könyvéről, a *Le genie du Chritianisme*-ről Szerb Antal azt mondja, a 19. században ez fordította vissza az emberiséget a felvilágosodástól (főleg Voltaire-től) a valláshoz. S azt is megjegyzi róla, hogy azt a pillanatot képviseli, amikor a próza egyenértékű volt a költészettel. – Tempora mutantur... ma már a költészet számára volna elismerés, ha azt mondanák: egyenértékű

a prózával. S nagyon érik az új vallás ideje is. Mikor és ki írja meg a XXI. századi *Le genie du Chritianisme*-et?

Augusztus 18. Fuldoklom a nagy melegben, asztaltól ágyig, s ágytól az olvasófotelomig szédelgek. – „Szédelgek” – már én is a „szédülés” értelmében használom a szót, pedig gyermekkoromban szinte kizárólag a céltalanul ténfergő, munkátlan, esetleg rosszban sántikáló emberre mondtuk, hogy „szédeleg”. Ma már egyedül a „házasságszédelgő” szavunk őrzi a kifejezésnek ezt az érdekes, korábbi jelentését.

Augusztus 19. A Mindentudás Egyetemének az előadója (a nevét, sajnos, nem jegyeztem meg) mondja: A magyar tudományos kutatást nagy mértékben maga a magyar nyelv ösztönzi, amelynek zseniálisan logikus és eredeti a rendszere. – A gondolkodást az ismeretlenbe hatolásra készíti – teszem hozzá én. S a szláv nyelvek rendszerének az ismeretében állítom ezt, amely szláv nyelvek például mintegy előzetesen meghatározzák a játékteret, kijelölik a gondolkodás pályáját. Főleg a nemek előre-hátra utaló struktúrája annyira szigorú bennük, hogy a mondatot csak úgy kezdhjük el, hogy már a mondatkezdő nagybetűnél tudjuk, hogyan fogjuk a gondolatot befejezni. Azaz a szláv mondat tulajdonképpen csak másolja a fejünkben már kész ismereteket. Ezzel szemben a magyar mondat nyitott, megengedi a befejezés sokágúságát, pontosabban közvetlen a mondat befejezése előtti választást a befejezés lehetőségei között, így a gondolkodást az utolsó pillanatig aktivitásra készíti. Összefoglalva: a szláv nyelvek leképzők, a magyar nyelv felfedező.

Augusztus 24. Mire az ember megöregszik, sorra megtanulja a legrejtettebb szerveinek a nevét is. Mikor a *trigeminus* kifejezést először hallottam az orvosomtól, elmosolyodtam (már amennyire mennykőszaggatta arccal mosolyogni lehet), ugyanis hirtelen a *Triszmegisztosz Hermész* névre kapcsoltam, s arra gondoltam, hogy már mindenféle betegségem volt, de olyan, amelyet az ókori tudományok megalapítójáról neveztek volna el, olyan még nem. Aztán a tévedésem kiderült, de a nagy fájdalom az arcomban – megmaradt. Az arcidegyulladásnál nincs fájdalmasabb, s nagyon helyénvalónak találtam volna a *triszmegisztosz* (háromszor nagy) szót is. S ha ehhez a triszmegisztoszhoz még egy kiadós influenza és magas láz is járul, akkor a baj már nem is háromszoros, hanem sokszoros. Szóval betegem fekszem, haldoklom itthon, egyedül, illetve hát kimondottan finom társaságban: egy kövér döglégy száll időnként a szememre, megnézni, hogy élek-e még, tudok-e még pislantani. A jobb kezemenél az Új Szó régebbi száma, címlapján Henrich Masár, tömeggyilkos

képe, aki nemrég három embert gyilkolt meg hidegvérrel, hogy pénzt szerezzen tőlük drogra. Csonka fülű, vízszemű szörny, három napig úgy nézett rám, mint keselyű a következő áldozatára. S nem volt erőm, annyira fájt kezem, lábam, hogy arra sem volt erőm, hogy megfordítsam az újságot, hogy ne ezzel a puskacső-szemmel kelljen a nap minden percében szembe nézнем. De ma végre, úgy látszik, egéruat nyertem, a kivégzés elnapolva. – A rádióban a szokásos vasárnapi Múzsák Kertje megy. Nem tudom, miért lett ennyire divat mostanában a *Halotti beszédek* emlegetni, hivatkozni rá, példálózni vele. Tudtommal semmilyen évfordulója nincs a becses szövegnek. Persze egyáltalán nincs ellenemre a dolog, csak a logikáját nem értem. S azt sem értem, hogy ha már egyszer beszélünk valamiről, akkor miért nem nézünk utána a tárgyunknak: a nyilatkozó HB-ismeretei általában meghökkentően felületesek. Még a gyakorlott és nagytudású riporter, Sediánszky János is így kérdezi a helybeli szakembert: Itt, ugye, a Pray-kódexből miséztek? (Ahelyett, hogy: Itt ugye a *később* Pray-kódexnek nevezett szertartáskönyvből miséztek?) De ez semmi. Korábban a rádió *Mi időnk* c. rovatában is sort kerítettek Deákira. A helyszínen járt riporter nő így tudálékoskodott: Köztudott, hogy itt, Deákiban találták meg a Pré (sic!)-kódexet. (Egy mondatban két kardinális ökörség: a kódex lelőhelye nem Deáki, hanem a pozsonyi káptalani levéltár volt, s Pray György nevét természetesen nem „pré”-nek ejtjük.) S végül Sz. Z., a szlovákiai magyar költő is leírta (Új Szó, július), hogy a HB-et valószínűleg a deáki bencés kolostorban „fedezték fel”, méghozzá a „Pray-kódexben”. S ennyi anakronizmus és lapszus után el kell mondanom, hogy a HB-et tartalmazó missale történetéről pusztán két biztos adatunk van. Az egyik: 1228-ból származik a misekönyvnek az a bejegyzése, amely szerint Deákiban (akkor még Vágföldének hívták) ebben az évben felavatták az új templomot. (Ebből persze valóban valószínűsíthető, hogy azokban az években a községben miséztek is a könyvből.) A másik biztos adat: a kódexet Pray György 1770-ben ismerteti, miután egy Schier Xixtus nevű osztrák levéltáros-történész figyelmeztette rá, hogy a pozsonyi káptalan levéltárában egy korai magyar nyelvű szövegeket tartalmazó könyv található. (Az értékes szertartáskönyvet valószínűleg a tatárjárás idején, tehát 1241-ben mentették Pozsonyba.) A többi „adat” következtetés és találgatás. – Puff! Agyoncsaptam a legyet, Masárt meg befordítom a falnak.

Augusztus 27. Előtte sokáig vacillált. Nehéz volt a döntés. Hiszen mégiscsak érzett bizonyos sajnálatot, részvétet, felelősséget a teremtményei iránt. Végre döntött: nem nézhetem tovább az ember esztelenségeit, kilépek a passzív megfigyelő kényelméből. Szárazsággal fogom elpusztítani a földet! – Természetesen a deisták Istenéről van szó, aki állítólag közvetlen

a teremtés után magára hagyta teremtményeit: az embert, az állatokat, a természetet, a vizeket, s csak a Teremtés Első Oka tiszttségét hagyta meg magának. S arról is szó van, hogy hetek óta atommáglyaként tűz a nap, sehol egy kis árnyék, sehol egy csepp csapadék. Persze, ha az Isten valóban csak a mennydörgésben, a lavinákban, a kövekben lakó erők összessége, akkor hiába várunk tőle könyörületet: közönyös, mint Herbert of Cherbury, az első deista gondolkodó és költő szfinxe. – Én nem vagyok Teremtő, de az előbb kinéztem az ablakon, s a teljesen kiszáradt világon, a letarolt parkokon, a megrepedezett, száraz fűvű talajon (Pontosan olyan, mint a ritkás, ősz szőrzettől körülengedezett, ráncos szeméremdomb, amelyen a természetes rést már nem lehet megkülönböztetni a ráncoktól!) nekem is megcsúszott a szívem. S a Földdel együtt sajnálom magunkat is, akik a környezetünkkel majd szintén elenyészünk.

Szeptember 1. Meghalt Charles Bronson, a „kőarcú ember”. 81 éves volt, és a halála előtt már súlyos Alzheimer-kórban szenvedett. Hőskorában az volt, ami én nem. Az az ember és művész, aki ha valakit le akart lőni, mint egy kutyát, akkor lelőtte, mint egy kutyát. S gondolom, nemcsak a mozivásznón és a képernyőn. Csodáltam és irigyeltem. Ahogyan csak az ülőkád hőse irigyelheti a valóságos hőst. Hosszú élete végén nagy boldogtalanság adatott neki. Mert kell-e annál nagyobb boldogtalanság és fájdalom, mint ha valaki elveszti emlékezetét, hősi múltját, s abban a tudatban hal meg, hogy ő mindig is félkegyelmű ülőkád-hős, gyáva kukac volt! Szubjektíve mindig a zárójelenetek a meghatározók: *„Senki hát halandó embert, ki e földön várja még / végső napját, ne nevezzen boldognak, míg élete / kikötőjét el nem érte bánat nélkül, biztosan.”* (Szophoklész).

13.

Téves csatatéren

Szeptember 5. Az előbb bevásárolni voltam. Az élelmiszerboltunkkal szemben van egy csehó: furcsa dolog történt előtte. Egy részeg, elhanyagolt külsejű cigányember gajdolt az ajtóban, s odacsörtetett hozzá valahonnan, a semmiből, feldühödött vaddisznóként, egy jókötésű, szintén barna férfi, s neki az elsőnek: Kto je vyjebaná kurva? (Ki a kibaszott kurva?) – kérdezte. – Vedd tudomásul, hogy az az asszony, ott, az én feleségem, s most azonnal bocsánatot kérsz tőle. – A részeg cigány hápogott valamit, a dühös férj pedig egy másodperc alatt földhöz teremtette, a mellére térdelt, s elkezdte pofozni, jobbról, balról. S láss csodát: pillanatok alatt megjelentek a rendőrök, s szétszedték őket. Én meg könnyezve jöttem hazafelé, annyira

meghatott a látott lovagiasság. A barna férfi azt csinálta, amit én is egész életemben szerettem volna csinálni, azt csinálta, amit Charles Bronson csinál a *Bosszúvágyban* s annyi más filmjében, azt, amit Piros Góz csinál a *Talpalatnyi földben* (mikor az idegen kubikusok megsértik az állapotos feleségét; most olvasom a már csaknem elfelejtett regényt újra). Ezeket én eddig kicsit írott malasztnak, szép irodalomnak (így, különírvá!) tartottam, s íme, most a szemem előtt bizonyosodik be, hogy valóságosan is él még az emberekben a kategorikus imperatívusz. Megpróbálkoztam az életemben én is jónéhányszor az ilyen elégtétel-vevéssel, ököligazsággal (de nem jól mondom: nem megpróbálkoztam, hanem egyszerűen a vérmérsékletem nem bírta elviselni bizonyos helyzetekben a tétlenséget), de mindig rajtavesztettem, sőt a szangvinizmusom sokszor egyenesen a halál küszöbére sodort. Tegnap fény derült az okra is: az orvosok a szívem teljesítőkéességét vizsgálgatták, bicikliznem kellett egy félóráig, s a leletembe az van beírva, hogy bizonyos „kupletek” miatt félbe kellett szakítani a kivizsgálást. Mikor a háziorvosomat megkérdeztem, hogy mi az a „kuplet” (én ugyanis csak a *kuplé* jelentését ismertem eddig; kedves, nem?: a szív-hattyú a halála előtt kuplét énekel), azt mondta: ha a szív négyyszer egymás után kihagy, ezt a kóros jelenséget nevezik az orvosok „kuplet”-nek. Hát ezek miatt a kupletek miatt akartam én meghalni mindig, ha birokra kellett mennem valakivel: hosszú másodpercekre elsötétedett előttem a világ. „Kupletes” szívem miatt voltam mindig, s vagyok máig permanens vesztesre ítélve. Ha életemben legalább egyszer rátérdelhettem volna az örök ellenfeleim mellére! De már semmi remény rá. Más szívet nemigen kapok, ezzel kell leélnem a maradék életemet. Ezzel és a belőle következő állandó egzisztenciális szorongással.

Szeptember 8. A falu hangzik, mint az ércpohár – írja Szabó Pál a *Talpalatnyi föld* 453. oldalán, alulról a második sorban (Szépirodalmi Könyvkiadó, 1957). A magyar íróknak nem is olyan régen még csak falu- és külvárosemlékezetük volt, mindenkinek munkás és paraszt felmenői voltak. Aztán jött a posztmodern intermezzója, s egyszerűen nagyon konzervatív, sőt nemkívánatos dolog lett az ősoket emlegetni, hisz az emlékezés egyes szám első személyt, konkrét szubjektumot tételez, márpedig a posztmodern kátéja szerint a szubjektum pusztán nyelvi konstrukció. S ha mégis személyes múltjára is emlékezett az irodalmi hős, akkor valahogy úgy, hogy a bibliai Simon volt az ősapja (Nádas Péter), nagyapja Hamurabbi, édesapja meg, mondjuk, „*egy marcona barokk főúr*” (Esterházy). Azaz a konkrét szülők és nagyszülők megint csak az általánosságok kódébe vesztek, apa-anya nélküli, árva nemzedékek nőttek föl az irodalmunkban. De napjainkban megint fordulni látszik a kocka. Tapogatóznánk vissza a hiteles ősokhöz, de

nem olyan egyszerű egy nagyrészt falumultú népnek autentikus elődöket találni az irodalomban, ha a falu-émlékezet valamiképpen (másként bár, mint a posztmodern idején) még mindig anatómia alatt van. Isteni csoda, hogy Oravecz Imre 2000-ben megjelent Szajla-könyvét (*Halászóember*) nem sujtották egyházi átokkal a magyar irodalom atyái. De Illyés Rácegrespusztája már nem tud helytoposzként újra polgárjogot nyerni a magyar irodalom térképén, hiába szól a *Halászóember* egyik legerősebb szövege éppen Illyésről. S Szabó Pál Biharugrája is árván, magának cseng a *Talpalatnyi föld* lapjain. Pedig a regény Móricz *Pillangója* mellett a magyar irodalom legszebb faluidillje. Valóban *hangzik, mint az ércpohár*. Kristálytisztá forrás, amelyben megfürödhet a lélek. S ha nem fürödnek benne, nem a forrás a hibás.

Szeptember 28. Tegnap este a tévében a *Volt egyszer egy vadnyugatot* adták. Most nem tetszett, túl modorosnak, kimódoltnak találtam. A film alkotói állítólag eredetileg paródiának szánták, s valóban elejétől végig a szándékolt kimódoltság és a komoly dráma közötti borotvaélen egyensúlyozik a mű. Persze éppen ez ad neki semmihez sem hasonlítható intellektuális varázst, de ha a nézőnek éppen nincs kedve, hangulata ehhez a „varázshoz”, könnyen csak a modorosságot érzékeli benne. – Bronson két szemét és szemkörnyékét többször is premier plánba hozták, kinagyították. Most vettem észre, hogy ennek a furcsa arcú embernek teljességgel oroszlánszeme, -homloka van.

Szeptember 30. Tegnap kihúzták a jobb felső négyes fogamat, még ma is vérzik, vérezget. Az éjszaka teleköpködtem vérrel egy tányért. Reggel E. (a feleségem) kiöntötte a vért a vécébe, fogott egy kalapácsot, s apró darabokra törte a tányért. Délelőtt az egyetemen véres fogakkal, szájjal adtam elő Pápai Páriz *Pax Corporisát*. A kis P. Mari megjegyezte: Tanár úr úgy néz ki, mint egy vámpír. Most ebédelek, s olyan óvatosan teszem be a számba a kenyeret, két ujjal, ahogy gyermekkoromban az öregemberek a bagót tették rá a fogukra.

November 2. Mindenszentek. Három szál gyertya pislákol az asztalomon: apámért, anyámért, Géza bátyámért. Szegény Pista ebből a szerény „fényűzésből” is kimarad: nincs több gyertyám. (Az „is” oda céloz, hogy Pistának, az 1944-ben, a dunaszerdahelyi katonakórházban meghalt legidősebb testvérbátyámnak immár sírja sincs: a sírjába beletemetkezett egy Csicsola nevű szerdahelyi család.) Eloltok hát a három gyertyából kettőt, fényeskedjen egyetlen szál, osztatlanul, az egész megboldogult családomért, sőt a rokonságért, a nagybátyáékért, nagynénékéért is: János bátyámért, Giza

nénémért, Boris néniért, Feri bátyámért, Józsi bácsiért, Jani bátyámért, Mari nénémért, Kurázs Pista bátyámért. Egy temetőnyi halottam van már, a legtöbb elporladt fakereszt alatt, jeltelen sírban nyugszik, jelezve, hogy életükben a falu hierarchijában hol foglaltak helyet. [Persze, meg lehetne ezt a „helyet” fogalmazni másként is, úgy ahogy József Attila tette, keményen, célszerűen: „*holott a sírt, hol nyugszik atyja* (és a rokonsága, T. Á.), / *kellene, megbotoznia*”. Bizony, az őseim sem igen voltak életükben „*serények*”, sem „*követelni*”, sem dolgozni, tisztelet talán az egyetlen kivételnek, apámnak. Csak hát a jeltelen sírokat hogyan lehessen megbotozni?!] S égjen az egy szál gyertya Irma nénimért is, akit, sajnos, nem ismertem, olyan korán meghalt. Ő volt apám legfiatalabb húga, kezeletlen „*aranyér-betegség*” vitte el, egyszerűen elvérzett. Egykori halála rossz ómen a számomra: az 1993-as műtétem után ím tíz évvel az én hemoroidom is megint aktív: gyakran vérezget. Sőt, ne szépítsem a dolgot: néha bizony erősen vérzik. De ha meggondolom a dolgot, nem is lenne az „*elvérzés*” rossz halál. „*Téves csatatéren*” (Domonkos István) véreznék ugyan el, de mégiscsak egyszerűbb lenne, mint, tesztem azt, holmi rákfenében kiszervenvedni.

November 4. Kellott nekem az ördögöt a falra festeni: megint itt vagyok, a Nagykórházban, a sebészetben, az ötös számú szobában, szerdán már vágni akarnak. Aranyérral, természetesen. Itt volt az előbb L. Éva, a rádióból. A Madách 2003-as kiadói tervei érdekelték, ne álljon meg egy nyamvadt aranyér miatt a világ!, mondta, miután leolvasta a beteglapomról a diagnózisomat. Nyamvadt aranyér!, hm. Amit még e szóhoz gondoltam! Mit üzenek az emberiségnek, műtét előtt, az ötös számú vágóhídról?, kedélyeskedett tovább az ágyam fölött a mikrofonon. Hát csak annyit, mondom én, hogy itt fekszem én, olvasod te, olvasnám én, feküdnél te! Aztán még hozzátettem, nehogy az elmés riporternő azt gondolja, nem ismerem Vonnegutot: *So it goes!* Így megy ez!

November 5. M. Györgyi (diákom) a kórházban is megtalált. Behozta a készülő szakdolgozata újabb részét. S elmesélte, hogy Grendel tanár úr szemináriumára novellát kellene írnia, de nincsen témája. Sközben kibuggyan a szeméből a könny: a szülei közös fedél alatt élnek, de kutya-macska barátságban. Tulajdonképpen két háztartást vezetnek, s reggeltől estig vérre menően vitatkoznak, hogy mikor kié a gáztűzhely, s a hűtőszekrényben kié a vaj és a sajt. Ő meg már torkig, sőt idegösszeroppanásig van a hisztériáikkal. Most meg ez a novella! Nincs valami jó ötlete, tanár úr, hogy miről írhatnék elbeszélést? Dehogy nincs, mondom, két témám is van. Az egyik: Egy kórházi szobában két beteg fekszik. Az egyiket nevezzük Vladónak, a másikat Árpádnak. Vladónak gyomorvérzése volt és saját tévéje

van, amely reggeltől késő estig be van kapcsolva és ordít, Árpádot meg közben eszi a fene. Néha kirobban, s csúnyán összevesznek. Aztán egy nap Vladót gyógyultan hazaengedik, s Árpád egyedül marad a szobában. Úgy érzi, kalitkában van, s a kalitka ki van akasztva a világűrbe. Mindenféle megmagyarázhatatlan zajok szűrődnek be hozzá, a falakon túl rejtelmes élet zajlik, bent pedig kozmikus és jeges csend honol. Árpád néha-néha beleszellent a nagy csendbe, és visszakívánja Vladót. – A másik témám: Egy házaspár közös fődél alatt él, de kutya-macska barátságban... Minden sajtodarabban, vajkockában Strindberg-i indulatok, örületek és gyűlöletek feszülnek... Felnőtt lányuk tanácstalanul őrlődik közöttük... – Györgyi rám villantja mosolyát a könnyei közül. A második témát választom, és köszönöm, mondja. –

Árpád fiam behozta az előbb a *Népszabadság* legújabb számát, 14. oldalán egy Tandori-vers:

*Az árusokat, kocsmárosokat megismertem.
Totyi madaramnak salátát, krumplit vennem,
magamnak gyógyszert, felfúvódás ellen;
s hogyan lenne a kaktuszokban kellem.*

Milyen ártatlanul hangzik ebben a szövegekörnyezetben, a „krumpli” és a „kaktusz” közé rejtve a „felfúvódás”. De próbálja meg csak bárki, milyen pokoli fájdalom tud az lenni! Azt is újsághírként olvastam *anno*, hogy suhancok kompresszorral játszottak, lefogták az egyik társukat, fenekébe dugták a kompresszor tömlőjét, s estére a fiú kiszendvedt. Meg kellene kérdezni Tandorit, milyen gyógyszert használ felfúvódás ellen, hogy ilyen gondtalanul tud róla írni.

November 6. Ma déltájt megyek kés alá. Reggel kaptam valami zöld bogyót, kellemesen elálmosodtam tőle. Előtte le kellett adnom az órámat, rádiómat, pénzemet, az „értékeimet”, ahogy a nővér mondta (tehát számoltak velem, hogy a bogyó után elalszom), s ezzel kikapcsolódtam az időből. S nemcsak a kórházi, hanem a társadalmi időből is (ahová a pénzem kötött be eddig), s kint maradtam, valahol az édes, felelőtlen semmittevésben. A műtétig csellengek a semmiben. Csodák csodája: most nem ugrál a szívem, többször is elszenderedem, talán még méz is csordul az ajkamon. Mikor felébredek, egy medikustól kérdezem meg, hány óra. Tizenegy, jön a válasz. Megpróbálok ébren maradni. Egy cseh képesűjság borítójáról Raija Siekkinen, fekete hajú, szomorú szemű finn író nő néz rám, megértően, együttérzőn. Ő gyönyörű, de a novellácskája a lapban gyenge. Címe: *Před vánoci*

(Karácsony előtt). Nem történik benne semmi. Egy asszony magánya karácsony előtt. A macska, amelynek a társaságot kereső asszony szinte terhes, szemléletesebben áll előttünk, mint maga az asszony. Az író csak azért lesz emlékezetes számomra, mert ő osztotta meg velem a műtét előtti utolsó órám szorongását.

14.

Gömörországi Kalevala

November 7. Jelentem mindenkinek, akit érdekel: élek. 14,00 óraker vittek be a műtőbe, s 15,00-kor már az ágyamban voltam, maga a műtét egy fél óráig tartott. Most túl civil, egyszerű, sőt szürke volt az egész. (Nem úgy, mint a tíz évvel ezelőtti, amelyről három verset is írtam.) Kifeszítettek, ahogy a szülő nőt szokták, de a műtétből semmit sem érzékeltem és semmit sem láttam: zöld függöny takart el előlem mindent, csak az altatónővért láttam, az próbált velem társalogni. Most a műtő is kicsi volt, jelentéktelen, műhelyszerű, nem volt az a félhomály és titokzatos, távoli sarkak, amelyek tíz évvel ezelőtt annyira beindították a fantáziámat. Ebből a műtétből nemigen lesz vers. Rajja Siebkinen azért most már egy kicsit vidámabban, biztatóbban néz rám.

November 8. Az éjszaka nagyon keveset aludtam. Elmúlt a fájdalomcsillapítók hatása, pokol van a hasamban, kanördögök tüzes kutácsokat forgatnak a fenekemben, ki veszi át most már a „*magasan intellektuális költészetemért*” a debreceni *Alföld* díját, november 28-án? Az Aczél Géza által aláírt értesítésben-levélben így indokolják meg ugyanis, hogy az idén nekem ítéltek a jeles díjat. Életemben már jónéhány irodalmi díjjal megtisztultam, de valamennyit odaadnám, ha legalább öt percre alábbhagynának a fájdalmaim. E., a feleségem újságolta, hogy otthon Tóth Laci keresett telefonon, s mikor meghallotta, hogy aranyéremmel műtöttek és *Alföld*-díjat kaptam, sejtelmes szójátékkal reagált: Kívánom Árpádnak, mihamarabb jusson el az Aranyértől (meg az *Alföld*-díjtól) az Arany óceánig (azaz a Kossuth-díjig). – Én viszont azt kívánom neki, hogy legalább egy József Attila-díjnyit érezzen meg abból a fájdalomból, amelyben én itt és most máris Kossuth-díjas vagyok.

November 11. A gógös, de immár megtört ember alázatával, mélyen meghajtva fejemet Isten, a Megismerhetetlen, az Elgondolhatatlan, a Megnevezhetetlen előtt, a Természet előtt, az Örök Működés előtt – jelentem, hogy a székletem, hashajtóval ugyan, de a műtét után négy

nappal elindult. S ez, az új életemben, ebben a második Ontogenezisben van olyan jelentőségű esemény, mint a bibliai Genézis negyedik napjának az eseménye, a Napnak és Holdnak, az *ég világosító állatainak* (vö. Károli bibliája) az elindulása volt. S vért a széketemben, s ez a legfontosabb, nem láttam. Az embertelen kín ugyan tovább tart, csavargatják a szelek a beleimet, forognak a tüzes vasak a fenekemben, de most már legalább van remény, hogy fordulhat egykor az állapotom még jobbra. Holnap kidobnak a kórházból, s otthon kell gyötrődnöm tovább, egyedül. – Most árad belőlem szél, sár, minden, de ez még mindig jobb, mint a vizek, egek és belek teremtés előtti mozdulatlansága és csendje.

November 15. Helyzetjelentés, immár itthonról. Székletem se hashajtóval, se anélkül nincs, csak valami szennyes lé csorog belőlem szinte megállás nélkül. Az örök anyag se boldogan, se boldogtalanul nem halad a beleim alagútjain. Ha Mészöly kamerája valamilyen rejtett szögből felvenné a helyzetemet, ezt látná: Öregember guggol egy sárga műanyag lavór fölött. Kékbe játszó zöld melegítőnadrágja a térde alá tolva, ő maga mint régen, szükségletét a természetben végző falusi gyermekkorában, két karját a két térde alá fonva erőlködik, üríteni próbál. Néha maga alá néz, megszemléli a barna lét a lavórban, s búsan tovább erőlködik. A kamera a zöld szőnyeget mutatja, felváltva pásztázza a szőnyeg zöldjét és a lavór sárgáját, majd az öregember orra előtti vetetlen ágy pirosát. Az öregember befejezi az ürítés műveletét, föláll, maga mögé néz. Lemeztelenített alsó testtel áll, majd lehajlik, az orra alá emeli a lavórt, sokáig vizsgálgatja a barna lében úszkáló néhány, gilisztavékonyaságú székletformációt. – Vér nincs benne, ez jó – morogja –, de túl kevés és székletnek túl vékony, ez rossz. Nem a perisztaltika toltja a szigmbélbe és a végbél kürtőjébe, hanem talán a szabadesés. De azért jobb, mint a semmi. – Felfedez egy babszem nagyságú székletdarabot a szőnyegen (a kamera követi a szeme mozgását), az arcán először ijedelem látszik („mit szól majd az asszony?!“), aztán öröm („ennyivel több a széklettermelés“), aztán tép az asztalra készített toalettpapírból egy csomót, papírral felcsípi a „babszemet“, s papirostul a lavórba dobja. Újabb papírcsomóval sokáig súrolja a fenekét, majd fogja a lavórt, s kimegy a képből. Pár perc múlva visszajön, keresi a széklet nyomát a szőnyegen. Megkönnyebbülve feláll: a szőnyeg tiszta.

November 16. Túl sokat kell foglalkoznom a székleteléssel, s nem moshatok minden pillanatban kezét. Kitaláltam hát, hogy a jobb kezemmel csak az arcomhoz és számhoz, a ballal pedig csak a fenekemhez nyúlok. Ha véletlenül összecsérélném a kettőt, az isten sem mentene meg a szalmonellától. Az orvosságaimat reggel összecséréltem. Elfelejtettem,

vettem-e be Bistont. (Ez a trigeminusom gyulladását van hivatva enyhíteni. Az arcomat megint acélhálóból font háló fedi, s valaki egyre szűkíti, szorítja. Szédülésig vagyok!) Nagy a gyanúm, hogy az „örök anyag” is azért pang bennem, mert el-eltéved, vagy egyszerűen nem tud döntené a kijárat és bejárat között, vacillál, nem tudja, melyik az egyik, s melyik a másik.

November 30. Az egész novembert átbetegeskedem, és sokan észre sem veszik, senkinek nem hiányzom. Tegnap a rádióban voltam, s alig ketten-hárman kérdezték meg, hogy mi az, már egészséges vagy? Egyébként nyilvános feljátszás volt, a pozsonyi Magyar Adás nem tudom hányadik évfordulóját ünnepeltük, egy tengerikigyó-hosszú, se füle, se farka irodalmi műsorral. Rengeteg régi ismerőssel találkoztam, elsősorban színművészekkel: Ropog Józseffel, Galán Gézával (megint új felsége van, egy csinos, húsz év körüli lány, ő maga éppen hatvanéves), N. Tóth Anikóval, Turczel Lajossal, Mészáros Bandival (neki is új asszonya van!), s egy sereg új és fiatal színésszel, főleg színésznővel. A sok szép és egészséges ember között én is egészségesnek éreztem magamat, s hirtelen elképesztő távolságba került tőlem a túlsó végem, a meggyötört ánusom.

December 7. Tulajdonképpen még alszom (6,30 van), mikor berohan a nejem, és rám ripakodik, hogy mért nem a saját vécépapíromat használom. Ami ugyan ebben a műtét utáni állapotomban érthető, de mégis! A nő horizontja általában nem emelkedik följebb a dolgok *használatának* a horizontjánál. Használja a környezetét, használja a férfit, s használja tulajdonképpen önmagát is. S nincsen a környezetén és önmagán túli célja, nem ismeri a metafizikát. A férfi mindig valami önmagán túlit akar megszerezni (legtöbbször éppen a nőt), a nőnek a megtermékenyítés pillanatát leszámítva nincs szüksége a férfirra, a faj továbbörökítésének funkcióját egyedül is képes teljesíteni. Ezekből az alapadottságokból mérhetetlenül jelentős társadalmi-történelmi következmények származnak. Matt Ridley brit zoológus és író szerint a férfi-expanzításnak köszönhetjük a civilizációt, a királyságokat, a katedrálisokat, a szimfóniákat, a piramisokat, sőt a madárdalt is (a himmadár az énekhangjával hódítja meg a nőtényt). A nő sohasem külső, rajta kívüli célokat követ, mindent a saját (illetve a gyemeke) érdekeinek rendel alá, a férfit is; a férfinak szinte csak külső, rajta kívüli céljai vannak, s közülük a nő csak egy: le akarja adni spermáit, s ahhoz kell neki a petesejt hordozója, a nő. A megtermékenyítés – mondja Matt Ridley – parazitológiai szempontból nem más, mint a petesejtnek a sperma általi megtámadása. A férfi, hogy az expanziója sikeres legyen, előzőleg, mintegy csalátekként, a szó szoros értelmében lehozza a nőnek a csillagot az égről, és csodákat tesz (lásd a világ hét csodáját!), de a megtermékenyítés

aktusa után a nő rabszolgája lesz. A mélytengeri horgászhal ha megtalálja nőstényét, folytatja Ridley, erős és éles fogaival belecimpaszkodik (tizenötösör kisebb, mint a nőstény), s abban a pillanatban megszűnik külön egyedként létezni, vérkeringése egyesül a nőstényével, nem lesz több, mint egy életfogytig a nőstényen lógó hímvesző, amely spermaleadásra és családszolgálatra van kötelezve. A férfi dettó! Társadalmilag termékeny stádiuma és önazonossága a nőkeresés szakasza. Később már csak a nő testén lógó hímvesző. Persze, már aki! Aki olyan fasz, hogy nem lázad föl a fasz-lét ellen, az megérdemli a sorsát.

December 9. Lehet a végbelet tágítani? S ha igen, hogyan? Szóval a műtét után szűk lettem, mint egy szűz lány. De a szűz lány hüvelye idővel Tainarosz ós üregévé tágul (lásd Ursulát Janus Pannonius versében!), van tehát remény, hogy még az enyém is tágul majd valamit. Csak azt tudnám, kivel (vagy inkább mivel?) keféltessem magam tágra! – Szabadi Béla tagadta a bűnösségét! – adja tudtul a Népszabadság 2003. dec. 5-i száma. Ez ugye prejudikáció. Ha gondolkodik is a szerző, akkor így fogalmaz: Szabadi Béla tagadta, hogy bűnös volna. Vagy: ... tagadta állítólagos bűnösségét. – De nem tetszik nekem a „vádlott” kifejezés osztrakizálása sem. A bíró most már nem „vádol”, csak „gyanúsít”. Tegyük föl, hogy Kund Abigélnek nemcsak a töre bűnös Bárczi Benő meggyilkolásában (amint tudjuk, az ifjú gróf Abigél törével követ el öngyilkosságot), hanem ő maga is. Sőt: a bíró a tett idején éppen ott jár a radványi sötét erdőben, s a saját szemével látja, amikor Abigélka beljebb tolja Benő szívébe a hoszú, hegyes tört. Másnap a sajtó mégis ilyen hírt hoz: A bíró Kund Abigélt *gyanúsítja* Bárczi Benő meggyilkolásával. A „gyanúsítja” mai használata a kifejezés teljes meg nem értése. S következik mindez a „vádol” szó száműzéséből. Mert abba bőven beleférne a gyanúsít is meg az a többlet is, hogy a bíró nemcsak *gyanúsítja* a vádlottat, hanem látta is a bűntényt, tehát a bűn elkövetőjének a személyéről meg van győződve.

December 10. Hát még itt, a budapesti Közép-európai Intézet 201-es szobájában sem haldokoltam! Este negyed tizenegy van, ágyban vagyok, sikeres nappal a hátam mögött nyújtózom, ameddig a takaróm ér, mert elég hideg van itt. A berendezés elegáns, de a fűtés gyenge. Az Intézet folklórbemutatót szervezett, fellépett a Fonó-zenekar, s mi (Hiznyai Zoli, Bettés Pista s jómagam), a zenekar irodalmi brigádja. Nagy közönségünk volt (tulajdonképpen nem tudtam s most sem tudom, hogy mit ünepeltünk), megjelent az egész budapesti Közép-Európa: az osztrák és szlovák nagykövet, a Szlovák Kulturális Intézet emberei: Milan Resutík, Karol Wlachovsky, a régebbi pozsonyi magyar külképviselő: Boros Jenő,

Kelemen Gertrud, Máté Laci. Jelen volt Kallós Zoltán is, odamentem hozzá, hogy jöttem ismerkedni, elnézett a fejem fölött, ült, mint egy szfinx. Két szó sem tudtam belőle kicsikarni. Illetve egyszer azért megszólalt. Az egykori *Édesanyám rózsafája* c. palócsági népdalgyűjteményt említettem, amelyet annak idején Ág Tibor és én csináltam. Ág Tibor neve hallatán a szfinx szája megmozdult, s ennyit mondott: Ág most beteg. Aztán megint hallgatásba süppedt. A hallgatása kicsit Szőcs Géza otromba nagyképűségét idézte. De mit nekem Kallós Zoltán meg Szőcs Géza, mikor a füleki Agócs Gergely ma este néhány óra alatt s a fél Közép-Európa füle hallatára összeénekelt egy gömörországi Kalevalát. Elegem van Erdély expanziójából, abból, hogy egyetlen táj folklórja leszorítson minden más magyar tájat a színpadról, s hogy palóc énekanyanyelvem helyére lépten-nyomon akár egy mégolyan szép, de számomra mégiscsak tanult éneknyelvet erőltessenek. – Délelőtt az Írók Boltjában voltam, vettem néhány könyvet (Orbán Ottó, Várady Szabolcs, Borbély Szilárd új versköteteit, két tanulmánykötetet: *Tanulmányok József Attiláról*, *Testet öltött érv* – a József Attila-kultusz rendületlenül folytatódik, helyesen), délután a Holmiban, illetve Réz Palinál jártam. Beszélgettünk egy jót (főleg Várady Szabolcs most megjelent gyűjteményes kötetéről), s otthagytam neki a *Damjanich* és a *Kontextuális etika* c. verseimet.

16.

A vertengő Angelika

December 16. Ma felhívtam a Nemzeti Színházat, megkérdeztem, mi a drámapályázatuk eredménye. Én is elküldtem nekik ugyanis a Szenci Molnár-darabomat, nem sok reménnyel bár, mert tudom, hogy mennyire soktényezős egyenlet egy ilyen pályázat. És nem csalódtam: díjat nem kaptam. De állítólag az első 17 között ott van a kéziratom, s ez, ha meggondolom, hogy közel háromszáz volt a pályázók száma, nem is olyan rossz eredmény. Az első díjat nem adták ki, a második és harmadik díjakat számomra teljesen ismeretlen szerzők kapták. Fel akarják venni velem a kapcsolatot, mondta a hölgy, akivel beszéltem, nincs kizárva, hogy valahol bemutatják a Megkísértetteimet. (Végül ilyen címmel küldtem be a kéziratomat, de nem tetszik a cím, valószínűleg megváltoztatom.)

December 22. Délután bent voltam a városban, s csak ámultam-bámultam, hogy milyen eleven nagyvárosi élet folyik az utcákon, főleg a Hviezdoslav téren, az egykori Kossuth-sétányom. A Bécsből visszatérő Kossuth egykor a Zöldfa vendéglő (ma Carlton szálló) erkélyéről szólt a pozsonyiakhoz. Ha a mostani pozsonyiakat látná! Az egykori lenézett tótok, a *gaz csorda*,

az *undok, éhes hollók* utódai meglepően szépen, európai fényességben mulatnak, szórakoznak: a Carlton előtt földalatti garázsok, a sétányon nyilvános korcsolyapálya kialakítva, sátrak, üvegházak, neonok, lampionok, girlandok – a belvárosban már karácsony van, a peremnegyedekből, ahol én is lakom, ez nem látszik.

December 23. Csehy Zoli (a tanzéken ő az utódom, ő vette át a régi magyar irodalmat) Balassi-konferenciát tervez, én a *Szép magyar komédiáról* ígertem neki előadást. Olvasom a II. Scenát: a megmérgezett Angelica „egy szép tiszta forrás mellett” *verteng* (fél száz évvel később Kumilla fog így *vertengeni*, szintén egy forrás mellett, a *Szigeti veszedelemben*), s én elgondolkodom a kifejezésen. Hangzása németes, de jelentésének semmi köze a német *werten* jelentéséhez. Nagy a gyanúm, hogy a *fetreng* szavunk korábbi alakjával van dolgunk (*verteng>vetreng>fetreng*). Csakhogy a *fetreng*-et a nyelvészek (pl.: Bárczi Géza) a *forog* (*fereg*)-ből magyarázzák. Hát nem tudom (ahogy Menzel mondaná): számomra inkább a magyar *ver* (*verdes*) ige itt a logikusabb archetípus. Ahogy a haldokló madár *verdes* a szárnyával, úgy *verteng* a megmérgezett Angelica is.

December 24. Életem 69. karácsonya! Egyévet visszalapozok a naplóimban: tavaly ilyenkor számadással kezdtem a beszámolómat. De akkor elképesztő mennyiségű munkáról, versekről, tanulmányokról, megjelent könyvekről, díjakról, elismerésekről és elismertségről számolhattam be, volt értelme év végi leltárt (bibliográfiát) készíteni. S most? Visszanéz a magyar, sóhajtva néz vissza..., szomorú tallóján ősi hírnevének, hej! csak úgy böngész már valamit – mesének. De mondhatnám akár azt is, hogy a 2003-as év hősvértől pirosult gyászter volt a számomra: az „aranyerem” egy Mohácsra valót vértett. Végül megműtöttek, a műtét sikerült, de még ez a siker is félig vereség: csaknem olyan szűk lettem, mintha bevarrták volna a fenekem. De ami ennél is nagyobb vereség: nagyon keveset írtam. Igaz, az első félét elvette tőlem a drámaírás (aha!, úgy látszik, tudat alatt a drámaírást nem tartom teljes értékű írásnak): írtam egy olyan drámai költeményt, amely a Nemzeti Színház drámapályázatán (ahová készült) meg sem említettetett. Csak az lehet a vigaszom, hogy Katona József *Bánk bánját* sem említette meg az egykori zsűri, hogy aztán az irodalomtörténet annál többet emlegesse.

December 28. Keresem Várady Szabolcs könyvében a „rejtett kijáratot”. Ez ugyanis a címe a műnek: *Rejtett kijárat. Versek, fordítások, próza, egyebek*. (Kiadta az Európa Kiadó, 2003-ban.) Réz Pál megkért, írjak a könyvről a *Holminak*. Meg kell hagyni, furcsa egy „verskötet”! 565 oldal, tehát tulajdonképpen testes mű, de csak száz saját vers és mintegy

másfél száz „egyéb” (alkalmi versszöveg) van benne, a többi műfordítás és próza. Ragyogó próza, teszem hozzá mindjárt, leginkább költőkről, versekről írt esszék. S legalább ötven a saját száz versből is ragyog, sőt: 300 voltos égőként olyan fokon vakít bennük az intellektus, hogy az már szinte fáj, azaz olyan értelem működik itt, amely, elsősorban sajátos nyelvi szervezettségének köszönhetően, érzelmi hatással van ránk. A többi nagy rutinnal működtetett saját szabadalmú verstalálmány, amely legtöbbször alkalmi jellege ellenére is egzisztenciát érint, mint a szív fölé helyezett orvosi fülhallgató. – Működésük megközelítéséhez vegyük a legegyszerűbb példát:

*Nagyanyám naphosszat
nem csinál semmit, ül s öl,
engem, az unokát.
Nem merem gyűlölni,
félek, hogy visszagyűlöl.*

Kezdetben adva volt feltehetően a „gyűlöl” szó mint hívó rím, abból a költő kikövetkeztette az „ül s öl” felelő rímet, s kreált hozzá egy gyűlölködő nagymamát, s kész is volt a vers. S V. Sz.-nak egészen véletlenül valóban volt egy gyűlölködő nagymamája (vö. 430. oldal: „*Nem nagyon szerettük akkor a nagymamát, az az igazság. És féltünk tőle.*”), s ezt a véletlen egyezést a vers hirtelen megkötő betonja már egzisztenciaként közvetíti. Csakhogy valami furcsa, nyelvi egzisztenciaként. A vers *nyelvi megcsináltsága*, kimódoltsága ugyanis annyira provokáló, hogy az olvasó első fokon arra figyel, s nem a verscsináló esetleges személyes érintettségére. De a szituáció lélektanilag kikezdzhetetlenül hiteles (főleg a „visszagyűlöl” bravúrja miatt), s így végül is a nyelvi-poétikai allűrök csak mintegy elidegenítő effektusokként hatnak: a leírt helyzet és történet marad meg bennünk, amely személytől függetlenül bármikor s bárhol megismétlődhet, bárkivel megtörténhet.

*December 31. Mert ami volt, annak más távlatot ad a halál már... Azaz a halálnak múlthitelesítő ereje van. Zalabai Zsigának, míg élt, nem nagyon hittem el a habókjait, most már el kell hinnem: meghalt. Felakasztotta magát. A *Tűnődés a trópusokon* c. kitűnő irodalomelméleti könyve 1981-ben Grendel Lajos *Éleslövészet* c. regényével együtt hirdette a szlovákiai magyar irodalom nagykorúsodását. Aztán láttam a *kitűnő elmét az őriület romjaiban*. Tíz évig együtt dolgoztunk a pozsonyi magyar tanszéken. Nem tagadom, az utóbbi hónapokban már, ha lehetett, kikerültem. Nehezen lehetett elviselni az üres lángholását. Depressziómániás volt – néha hetekig hallgatott, aztán hetekig lelkesedett, rendszerint valami „nemzeti” ügyért,*

máskor hetekig dühöngött ugyanazokért a dolgokért. Sokszor az volt az érzésem, játssza az őrültet. Jó lenne elolvasni a búcsúleveleit, utolsó naplóját, azokban talán nem pózolt. De lehet-e vajon a halált megjátszani? Most már a pózait is el kell hinnem. Állítólag a felesége karácsony másnapján visszament Bécsbe (ott dolgozik), Zalabai egyedül maradt a lakásban, s felkötötte magát. *Sonntagsneurose!* – mondaná Freud. S mit mondjak én? Azt, hogy remélem, nem kezdődött el ezzel a mi tájainkon is valami nagyon nem jó! – Zsiga egyébként még 26-án meghalt, de csak ma volt a temetése. Rengeteg ember búcsúztatta, látványos esemény volt, ő maga is mindig hajlott a színházsdíra, a jelképes, mutatós gesztusokra. Talán az ő szellemében tették 31-ére is, az év utolsó napjára a temetést. Tömegtüntetés volt ez a javából, csak azt nem tudom, hogy mi mellett és mi ellen tüntettünk? Somorján, a lakhelyén nagy kultusza volt Zsigának, a helyi kulturális rendezvények, Csemadok-megmozdulások fő szervezője volt. (Az ő nevéhez fűződik a somorjai Bibliotheca Hungarica megteremtése is, amely ma már Forum Kisebbségkutató Intézet, afféle „szlovákiai magyar akadémia.”) Talán éppen a Csemadok térítette le a *Tűnődés a trópusokon* vonaláról: amilyen mértékben a Csemadokhoz közeledett, olyan mértékben fordult el az irodalomelélettől, a „magas irodalomtól”. Az utolsó években nosztalgizáló, néprajzi ihletésű falumonográfiákat kezdett írni, s végül már az egyetemi óráin is magyar nótákat énekelt a hallgatóinak (stilisztikai előadások helyett). – Egyébként pedig vigasztalanul esik az eső. Iránban földrengés van, Amerikában kergemarhakőr dühöng. Megölte valaki magát, az hozta ezt a rút időt.

* Részlet a szerző *A kifordított ember* című, készülő naplókötetéből.

A dubai herceg fia*

KÖTTER TAMÁS

*...gazdag csávó poharában voltam olcsó szesz
és a legrosszabb szitukban mondtam, hogy pont jó lesz..”
(Akkezdet Phiai, Kiskece)*

- ...és valahol a belvárosban bérelj egy kis lakás, mert...
- Hol? – vágok közbe türelmetlenül.
- A Liszt Ferenc tér közelében – feleli gondolkodás nélkül Emmanuel.
- Aha...
- Legalább nem kell költened taxira, ha a belvárosban maradsz – magyarázza.
- Mindketten nevetünk.
- Értem.
- De a lakást nehogy felújítsd! – figyelmeztet. – Elég, ha kifesteted, és veszel bele néhány bútort a Goából vagy valami hasonló helyről, meg gyertyát, füstölőt, szobrot. Ennyi elég is lesz. Végül is utazó vagy, nem?
- De – hagyom rá, és már most szédülök a rengeteg tennivalótól, ami Budapesten rám vár.
- Azért néha említsd meg, hogy van egy házad Budán. Mondjuk a tizenkettedik kerületben.
- Igen? – kérdem.
- Igen. – Elmosolyodik. – Csak éppen felújítják.
- Rendben – mondom kissé bizonytalanul.
- Kocsid van? – szegezi nekem a kérdést rövid csend után, mialatt két farmershortos tinikurva vonult el előttünk.

– Nincs. Kéne?

Emmanuel fontoskodó képet vág, úgy tesz, mintha elgondolkozna, aztán megvárja, míg a pincér leteszi az italokat az asztalunkra. .

– Nem. Nem feltétlenül. – Iszik egy kortyot, mielőtt folytatná. – De azért a Facebookra tegyél ki pár képet.

– Márka?

– Nem is tudom... – Két húsz év körüli, dögös szőke megy el mellettünk. Mindkettőjüknek Louis Vuitton táskája van, ránézésre is eredeti, nem a szokásos thaiföldi hamisítvány. Csendben ülünk, és követjük őket a tekintetünkkel, amíg el nem tűnnek az Andrassy út sarkán. – ...talán Porsche – elmosolyodik, és bólint –, igen, az jó lesz.

– Típus?

Hátrádól a széken, nagyot nyújtózkodik. – 911-es. – De – felemeli a mutatóujját – kétezeröt utáni modell. –Természetesen nem a kerekklámpás – teszi hozzá, és közben elnyom egy ásitást.

– Más?

– Más? – kérdezi Emmanuel is.

– Úgy értem, mást is kitegyek a Facebookra?

– Képeket utazásokról. Igen, rengeteg utazásos kép kell. – Ezen elmereng egy pillanatig. – Utazz mindenfelé, azt szeretik a magyarok. Igen...– felnevet –, az utazást meg a Louis Vuitton táskát, azt szeretik.

Én is nevetek. – Egyébként majd vitorlázunk – folytatja, miután jól kinevettük magunkat.

– Neked van vitorlásod? – kérdezem hitetlenkedve.

– Nincs, de majd bérlünk. – Hanyagul int, mintegy elhessegetve magától ezt a kényelmetlennek tűnő kérdést. – Meg wellnesssezünk. – Bólint. – Azt is szeretik.

– Értem.

– Aztán itt vannak az éttermek meg a klubok – folytatja. – A Liszt Ferenc téren – körbemutat – meg a többi, a Déryné, a Baldasztí's, a Spoon Hajó, a Klassz, a Pomodoro, a Kantine – sorolja lelkesen – a Manna, a Mini, a T&G, a Csalogány 26. – Kortyol egyet az italából. – Meg a klubok a belvárosban és a Hajógyári-szigeten. Mindet meg fogom mutatni neked.

– Szuper, már alig várom – felelem mosolyogva.

Néhány percig csendben báméskodunk. Végül Emmanuel szólal meg újra.

– Szüleid?

– Csak az anyám él, az apám két éve meghalt. Anyám összejött egy pasással, most azzal él.

– Sajnálom – mondja, de nekem egyáltalán nem úgy tűnik. Unott képpel beszél, és közben egy kiscsajt bámul, aki túsarkúban és fekete leggingsben,

fehér *Sex & Dubai* feliratú topban, a kezében, a változatosság kedvéért, Louis Vuitton táskával előttünk vonaglik el.

– Áááá... mindegy, úgysem voltunk különösebben jóban – adom a jó fejet. – Anyám új pasasa meg rendes velem – idétlenül felnevetek –, minden hónapban küld pénzt.

– Csak nehogy hazamenj, mi? – Emmanuel hangosan felröhög a saját viccén. Mivel nem nevetek vele, sőt, meglehetősen komoran nézek magam elé, gyorsan abbahagyja a nevetést, ami leginkább nyerítésre hasonlított, és békülékeny hangon megkérdezi, hol élnek anyámék.

– Montrealban – a hangom még mindig sértődött.

A szüleim friss házasként még a hetvenes évek elején, a születésem előtt disszidáltak Magyarországról. Előbb Vancouverben telepedtek le, aztán apám, aki kitűnően beszélt franciául, Montrealban kapott állást, így az egész család odaköltözött.

– Az nem jó. – Megcsóválja a fejét. – Az nagyon nem jó. – Újabb fejcsóválás, aztán rám bámul.

– Miért? – értetlenkedem, és közben egyre dühösebb is vagyok rá, mert én szeretem Montrealt.

– Mert nem elég fancy hely – jelenti ki.

– Tényleg?

– Tényleg. – Megvárja, amíg két, szemmel láthatóan szilikonmellű, bár szerintem úgy huszonöt-nem idősebb lány leül mellém az egyik asztalhoz, csak azután folytatja. – Szerinted ki akarna egy hétvégére kiruccanni Montrealba? He? Hát ők biztosan nem – mondja a két csajt bámulva, akik a pincérel beszélgetnek valami buliról. – Mit szólnál Párizshoz? – fordul vissza hozzám, a válaszomat az előbbi kérdésére meg sem várva, amely úgyszólván az lenne, hogy „senki”.

– Párizs? – kérdezek vissza.

– Párizs – ismétli meg. – Párizs mindig nyerő – mondja, és nyerítve felnevet.

Azon a nyáron ismerkedem meg Emmanuellel, amikor anyám összejön az új pasasával, egy mérnökkel, én pedig Budapestre utazom, valami fesztiválra, ahová végül el sem megyek. Egy Felix Wu nevű kínai mutat be neki a Romkertben. Felixet még Párizsból ismerem, ahol klubokban lépett fel mint dj. Kevés sikerrel. Felixtől aztán megtudom, hogy már egy éve Budapesten él. Azt állítja magáról, hogy a Vogue divatfotósa, de ebben én mostanában egyre jobban kételkedem.

Daniel szerint – aki ugyancsak Párizsból jött, tűrhetően beszél magyarul, és szintén Felix mutatta be nekem, és van egy Kantin nevű étterme az Andrassy úton – , Felix így szed fel nőket. Amikor megpróbálok további

részleteket kiszedni Danielből, csak annyit mond, hogy Felixnek van egy nagyon drága fényképezőgépe meg egy csomó, ugyancsak drága kutyája hozzá, és a lakásában, ami az Andrásy úton van és ötször akkora, mint az én kis garzonom, berendezett magának egy fotóstúdiót. Ezenkívül mindenhol dupla whiskyt iszik, gyakran verekszik, van egy kínai harci kutyája, és annak ellenére, hogy Felix kínai, nem kicsi a farka, ráadásul a lakása a saját tulajdona. Ez utóbbi tény azt jelenti, hogy jó lesz Felixet komolyan venni.

Emmanuel a megismerkedésünk estéjén elmeséli, hogy benne van pár üzletben, kicsikben és nagyokban, néhányat közülük most fejezett be. Egyébként meg nagy örökségre vár. Hajnal felé a Romkertben, kicsit részegen, szomorkás hangon meg is jegyzi, hogy már csak egy embernek kell meghalnia Franciaországban, valahol vidéken, és hozzájut az örökségéhez, amely párizsi bérházakból, egy Loire-menti kastélyból és egy tengerparti villából áll a Riviérán.

Emmanuellel a Liszt Ferenc téren folytatott beszélgetésünket követően nyomban nekilátok, hogy rendbe tegyem az életemet Budapesten. Kibérek egy garzonlakást a Király utcában, kifestetem, és veszek bele néhány gyertyatartót, mécsest, füstölőt, szobrot meg egy elefántfejekkel díszített komódot egy indiai boltban, amely éppen tönkrement, így a készletét potom pénzért kiárusítják.

A Facebook-oldalamra háromnaponta kiteszek néhány képet Londonról, Párizsról, Rómáról, Velencéről, Barcelonáról és New Yorkról. Mindegyik alá odaírok valamit: „Éppen itt vagyok!”, „Üdvözet Londonból, esik, de azért szuper a hely!”, „Őrült római vakáció!”, „Ki jön velem gondolázni?”, meg ilyesmit.

Végül Emmanuelen és Felixen keresztül elterjesztem a városban, hogy hét, de legfeljebb nyolcmillió euróért eladó ingatlant keresek a belvárosban, és készpénzzel fizetek.

Innentől kezdve minden ingatlanügynök és ingatlanfejlesztő velem akar reggelizni, ebédelni vagy vacsorázni valamelyik étteremben, a Liszt Ferenc téren vagy más menő helyen. A számlát természetesen ők fizetik.

A tárgyalásokra aztán vagy nem megyek el, vagy úgy alakítom őket, hogy még véletlenül se tudjunk megegyezni. Bár az ingatlant sohasem veszem meg, azt elérem, hogy innentől kezdve a nevem, mint potenciális befektetőé forogjon a városban. Egyre több az ismerősöm és egyre több komment érkezik a Facebook-oldalamra szorgalmasan felrakott képekhez, köztük egy 911-es fotójához, amelyet az Andrásy úton készített rólam meg egy parkoló Porschéről Emmanuel.

Két hónap sem telik el, már minden menő klubba van VIP-belépőm, és ismerem az összes pincért meg portást, legalábbis ott, ahol érdemes.

Három hónapja vagyok Budapesten, de már lefeküdtem két dubajossal, egy ex-playmate-tel és számtalan egyetemista lánnyal meg kicsajjal, akiket a belvárosban vagy a Hajógyári-szigeten klubokban szedtem fel. Mivel a francia mellett, hála a szüleimnek, magyarul is folyékonyan – bár a nők szerint szexis akcentussal – beszélek, az ismerkedés nem okoz gondot.

A lányokat először elviszem vacsorázni, aztán valamelyik klubba, aztán gyorsan megígérem nekik, hogy együtt elutazunk Párizsba, Londonba, Barcelonába, Rómába, Velencébe vagy New Yorkba. Sajnos egyik útból sem lesz semmi, így aztán, bár néhány hétig vagy akár hónapig is sikerül hitegetnem őket, végül sorra elhagynak, de nem bánom, mert a következő hétvégén általában már meg is ismerkedem a következővel.

Esténként, ha éppen van pénzem vagy valaki meghív (ez a gyakoribb eset), a Liszt Ferenc téren, a Dérynében, a Baldaszi'sban, a Spoon Hajón, a Klasszban, a Pomodoróban, a Cantine-ban, a Mannában, a Miniben, a T&G-ben, a Csalogány 26-ban vacsorázom, utána Emmanuellel meg a többiekkel elmegyünk valamelyik belvárosi klubba vagy a Hajógyári-szigetre.

Általában a hónap közepére elfogy a pénzem, annak ellenére, hogy majdnem minden este más fizeti a vacsorámat meg a klubok VIP-szobáiban az italt. Ilyenkor bezárok a lakásomba, konzerveken, pizzán meg mindenféle olcsó rendelt kaján élek, és közben mindenkinek azt mondom, hogy külföldre utaztam, Párizsba, Londonba, Barcelonába, Rómába, Velencébe vagy New Yorkba, üzleti útra. Soha, senki sem vonja kétségbe a szavaimat.

Amikor a következő hónap elején megjön a pénzem Kanadából, újra előbújok a rejtekhelyemről, és aznap este már lelkesen mesélek a legújabb tőzsdei meg ingatlan-befektetéseimről.

Tizenegy óra. A Kintinban üldögélek Daniellel, Felixszel, egy Pierre nevű franciával – legalábbis nekem úgy rémlik, ez a neve – meg egy Pussy nevű ex-playmate-tel, aki mostanában dj-skedik.

Pierre két napja érkezett Párizsból, és csak annyit tudok róla, hogy a Danone-nál fog dolgozni. Pierre vékony testalkatú, barna bőrű, úgy harmincnak nézem. Sűrű, zselétől csillogó, fekete haját félhosszúra hagyja és hátrafésülve hordja. Dél-francia típus. Úgy nézem, nincs sok pénze, ezért aztán nem is nagyon haverkodom vele.

A vacsorával már végeztünk, de ahhoz még korán van, hogy továbbmenjünk valamelyik klubba.

Emmanuel, aki úgy néz ki, mint aki mindjárt kidől, egy üveg borral gubbaszt a sarokban, és engem bámul, ahogy a Pussy mellei közötti részbe fúrom a tekintetemet.

Pussy farmer miniszoknyát, flitteres, majdnem köldökig hasított topot

és aranszínű magas sarkú szandált visel. Az ajka erősen fel van töltve, ezért néha selypítve beszél, ennek ellenére erős bennem a vágy, hogy megdugjam.

– Hááát – vihog egy sort – fiúkák... de jó... ez annyira... szuper – mondja Pussy valami hülyeségre, amit Felix félig angolul, félig magyarul kérdez tőle.

Mindannyian hallgatunk.

– Nos – töröm meg a csendet, ami már valószínűtlenül sokáig tart –, akkor szeretsz utazni, ugye? – fordulok oda Pussyhoz, mert arra gondolok, hogy meghívom egy hétvégre Párizsba, Londonba, Barcelonába, Rómába, Velencébe, esetleg New Yorkba, legalábbis megígérem neki.

– Imádok utazni – feleli. – Imádom Las Vegast. – Ostoba vigyor jelenik meg az arcán, még jobban eltorzítva feltöltött száját, amely már-már kacsacsőryszerűnek hat.

– Nagyszerű, nagyszerű – dörmögöm magam elé, és a pult mögötti tükörben látom, ahogy közben hülye képpel még bólogatok is hozzá.

Las Vegas váratlanul ér, mivel nem szerepelt a terveimben. Jeges dermedtség vesz rajtam erőt, s habár semmibe se kerülne felajánlani Pussynak, hogy elviszem Las Vegasba, egy láthatatlan erő ettől most mégis visszatart.

– Mondtam már, hogy ingatlanban utazom? – kérdezem Pussyt hirtelen ötlettől vezérelve, miután újabb perc telik el csendben.

– Ingatlanban? – kérdez vissza Pussy, aztán nyitott szájjal rám bámul.

– Méghozzá a belvárosban – mondom, és elégedetten hátradőlök.

– Ügynök vagy?

– Nem, nem vagyok ügynök – sziszegem, aztán erőt veszek magamon, és most már nyugodt hangon megismétlem: – Nem vagyok ügynök.

– Nem – szólal meg Daniel –, Jeff nem ügynök. – Aztán ezt franciául is elismétli, mire Felix és Pierre is hangosan felnevet.

– Hét... – kezdem, de Daniel azonnal közberikkant – legfeljebb nyolcmillió euróért keres ingatlant a belvárosban –, mire én gyilkos pillantást vetek rá, de azért igyekszem megőrizni a hidegvéremet.

– Aha – nyugtázza üveges tekintettel Pussy. Világosan látszik, hogy az előbbi információk semmilyen hatással nincsenek rá, ami egyszerre bosszant és kétségbe ejt. – És találsz? – kérdezi unott hangon.

– Egyelőre nem – mormogom magam elé, kerülve a többiek pillantását, és közben arra gondolok, hogy a múlt héten, a Klasszban milyen simán ment minden azzal az egyetemista lánnyal, akit még az Ötkertben szedtem fel. Szandrának hívták, egész este mosolygott, és egyáltalán nem tett fel kérdéseket. Még akkor is bólogatott, amikor a biogáz-részvényekről meg a családomról meséltem neki.

Hosszú csend következik, azt hiszem, az eddigi leghosszabb.

– A barátotok jól van? – kérdezi váratlanul Pussy, és óriási műkörmével Pierre felé bök. Én kelleetlenül a francia felé fordulok, aki üveges tekintettel mered Pussy melleire, egészen pontosan azt a rést nézi, amelyet én is egyfolytában bámulok, amióta leültem az asztalhoz.

– Bien¹ – feleli Daniel. – Du calme!² – Felnevet. Mind a négyen vele nevetünk, még Pussy is, pedig látszik rajta, hogy egy szót sem ért az egészből.

Koccintunk, iszunk, aztán Pierre valamit Daniel fülébe súg, mire Danielből harsány nevetés tör ki. Aztán Daniel hajol oda Felixhez, ő is súg neki valamit, mire Felix is vigyorogni kezd. Nincs időm megkérdezni, hogy min nevetnek, mert Daniel közli Pussyval, hogy Pierre, aki egyébként az est folyamán alig szólt pár szót, azt is franciául, tehetségesnek tarja őt, és szívesen meghívná az egyik klubjába fellépni.

– Tényleg? – ámuldozik Pussy, és közben megigazítja a melleit. – Éssz hol láttatok engem, fiúkák?

– Itt, ott – vágja rá Daniel gondolkodás nélkül.

– Tényleg jó vagy – teszem hozzá reflexszerűen, és közben vadul jár az agyam, hogy miféle klubokról zagyvál összevissza Daniel.

– Aha... ez... szuper – feleli erre Pussy, különösebb meggyőződés nélkül.

– St. Tropez, Monaco, Canne – sorolja Daniel.

– St. Tropez, Monaco, Canne – ismétli a váratlanul megélenkülő Pierre, ráadásul hülyén vigyorog is hozzá.

– Hűha – mondom rikkantva, de csak hogy én is mondjak valamit.

– Felix meg csinálhatna rólad néhány képet a Vogue-nak – folytatja Daniel.

– Vogue – ismétli Felix.

Mindannyian nevetünk, kivéve Pussyt, aki láthatóan elgondolkodik ezen a Vogue-dolgon.

Hallgatunk megint. Végül én töröm meg a csendet, odafordulok Pussyhoz.

– Párizsban élek, illetve... a szüleim ott élnek, mondtam már? – nyögöm ki nagy nehezen, aztán tanácstalanul magam elé meredek, mint aki maga is megdöbben attól, hogy ilyeneket beszél.

– Óöö... igen – feleli. – Illetve azt hiszem. – Vihorászik. – Vagy nem? – kérdezi bizonytalanul.

– Nemesi család vagyunk és... – elharapom a szót. – A nővérem is...– megint elakadok, majd újra próbálkozom: – A bátyám fontos pozícióban van... egy légitársaságnál vezető... – idétlenül és idegesen felnevetek –, úgy értem, hogy nem repülő-t vezet, hanem tagja az igazgató tanácsnak – ami

az első szótól az utolsóig hazugság, akkor találok ki az egészet.

Újabb hallgatás következik, amit ezúttal Daniel tör meg: – Akkor ezt megünnepeljük! – mondja erőltetett vidámsággal a hangjában.

– Mit is? – kérdem óvatosan.

– Dj Pussyt – feleli, aztán felnevet. – St. Tropez, Monaco, Canne új sztárját.

– Pussyra! – kiáltja Daniel.

– Pussyra! – kiáltjuk valamennyien, még én is, pedig egyáltalán nem örülök a dolgok alakulásának. Felállunk, koccintunk.

– Nos – dörzsöli össze a kezét Daniel –, akkor folytassuk ezt a lakásomon. – Körbenéz. – Van pár üveg Mumm pezsgőm – mondja, és sokatmondóan Pussyra néz. A lány tompa tekintettel bámul vissza rá, ezt Daniel belegyezésnek veszi, feláll, és közli velünk, hogy most azonnal hív egy taxit.

Én meg arra gondolok, hogy felajánlom, hogy Daniel lakása helyett a budai házamban folytassuk inkább az estét. Már majdnem meg is szólalok, amikor eszembe jut, hogy a házamat felújítják. Úgyhogy hallgatok.

Felix kimegy a vécere, mi Pussyval és Pierrel ücsörgünk tovább, és várjuk, hogy Daniel szóljon, ha megjön a taxi. Pierre mosolyog, Pussy hol minket bámul félig nyitott szájjal, hol meg a telefonjával játszik. Valami francia szám szól az étteremben, de nem figyelek rá, nem érdekel. Végül, úgy egy vagy két perc után, bár nekem sokkal hosszabb időnek tűnik, nem bírok magammal, és megkérdem Pussyt: – Tudod te, hogy ki ez a srác? – és közben óvatosan Pierre pillantok.

– Igen. – Viharászik, aztán nagyon komoly arccal, mintha egy fontos tényről közölné, ezt mondja: – A dubai herceg fia.

Pierre is felélénkül. Nevet. – Dubai – mondja ő is, ami most úgy hangzik a szájából, mint egy varázsszó, aztán megint nevet.

– Dubai – suttogom magam elé kábán.

Csöndben ülünk tovább. Pussy a telefonjával játszik, Pierre Pussyt bámulja, én meg egy karcólást az asztallapon.

Előbb Felix jön vissza, aztán Daniel szól be az ajtóból, hogy itt a taxi. Kimegyünk az étterem elé. Daniel éppen szállna be a kocsiba, amikor megkérdem tőle: – Én is mehetek?

Daniel előbb rám néz, aztán a taxira, amelyben már bent ül Pierre, Felix és Pussy a hátsó ülésen, végül elmosolyodik. – Akkor már egy kicsit sokan lennének – megpaskolja a vállamat, és beszáll.

Megvárom, amíg a taxi hátsó lámpái beleolvadnak a forgalom sárga kigyójába, aztán, ahogy egy partilimuzin, amiből már messziről árad a zene, és a tetőablakán egy fiatal lány hajol ki, kezében pezsgősüveggel, elhúz előttem, csak azután megyek vissza az étterembe.

- Mondtad neki, hogy Porschéd van? – kérdezi Emmanuel rekedt hangon, összeszűkülött szemmel, amit én az üveg bornak tudok be.
- Mondtam – felelem.
- Biztos vagy benne? – kérdezi. – Gondolj egy kicsit utána!
- Asszem... – egy pillanatra elgondolkodom, mert most már azt is el tudom képzelni, sőt nagyon is valószínűnek tartom, hogy nem mondtam – de ki emlékszik már erre – nyögöm ki végül.
- Most igen, vagy nem? – kötekedik Emmanuel.
- Igen. – Szünet. – Szerintem.
- Itt mindig mondani kell, ez alapszabály! Ebben a városban ez a szabály. Érted?
- Értem hát – *te hülye állat*, teszem hozzá magamban.
- Ha nincs, akkor is azt kell mondani. Itt mindig azt kell mondani minden csajnak! Nem tudtad, mi? – erősködik Emmanuel.
- De tudom – jelentem ki dacosan. – Haver, ezt vágom a kezdetektől – könnyednek szánt hangon beszélek, de érzem, hogy milyen erőltetett minden, amit mondok.
- Mióta is vagy a városban? – kötekedik tovább Emmanuel.
- Egy éve – elbizonytalanodom –, vagy talán kettő? Nem számolom.
- És még mindig nem tudod! – nevet fel.
- Mondom, hogy tudom – mormogom magam elé.

Jegyzetek

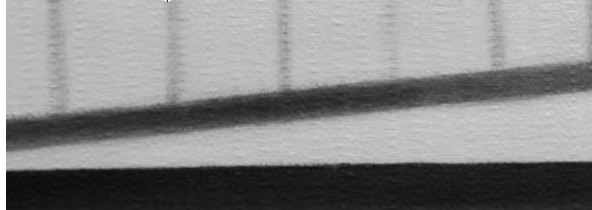
* Részlet a szerző megjelenés előtt álló, *Rablóhalak* című novelláskötetéből.

¹ Jól. (francia)

² Nyugji! (francia)

A ház maga

Regényrészlet

TÉTÉNYI CSABA

„Álltam a mosdó előtt, megpróbáltam megmosni az arcom. Ahogy néztem magam a tükörben, a vízcseppek az állam felé tartottak, a szemöldökömről zuhantak lefelé, kinyújtottam a nyelvem, elképzeltem a nagy tartályt, egyre kisebb volt, ahogy közelebb léptem, már nem is kellett székre állnom, hogy belenézzek, majdnem üres volt, kacatok voltak benne és megsárgult újságok, közben a vízcseppek meg tartottak lefelé, és lassan cseppenként az arcom is lefolyt, borsózdott a hátam, de végül nem egy szörnyeteg bámult vissza rám, nem egy régi rémálom, hanem egy ismeretlen arcot láttam, egy férfit, kifejezéstelen tekintete örökre idegen maradt. Egy darabig azt hittem, egyszer majd találkozom ezzel az arccal, megpillantom a tömegben, de most már nem.” Kovac egy csattanásra riadt fel, az asztalra ejtette a naplót. A huzat csapta be az ablakot; felállt és bezárta. Aztán a tűzhelyhez lépett vizet forralni. Egy darabig állt, a falat bámulta. Ezúttal a közeli fűrésztelep felől jövő dobbanásokra figyelt fel. Rágyújtott, visszaült az asztalhoz, gondolkodott, aztán keresgélni kezdett a zakója zseibeiben, de hiába, így felállt, és a polchoz ment. Megtalálta a tollat, leült a helyére, felvette a füzetet, firkált egy keveset a lap szélére, elnyomta a cigarettát, és homlokráncolva nézte tovább a hamutartót. Majd az üres füzetlapot. Végül lassan és meg-megakadva írni kezdett. „Tegnap találkoztam Mr. Fenterrel, az első emelet kettőben lakó öregúrral. Ritkán bújik elő, alig mozog, segítettem neki a lépcsőn, erre meghívott egy kávéra. Nem tudom, mi lelte. Azt sem, mi lelt engem, hogy elfogadtam.” Felkapta fejét, rájött, hogy a

kanna sípol. Feltápázkodott, nekilátott egy jó erős teát készíteni, közben erőltette az agyát, hogy rájöjjön, mit is akart leírni. Visszaült, maga elé tette a csészét, kezébe vette a tollat. „Azt sem, mi lelt engem...”, olvasta, aztán folytatta. „Leültem a kis konyhájában, áporodott volt a levegő. Figyeltem őt, és rájöttem, hogy az ő számára egy kávé legalább fél óra, annyira remegnek a kezei. Két bottal jár, műfogai vannak, szemüveget visel, ortopéd cipőt hord, és a csípőjébe valamilyen protézist építettek, mégis felismerhetően, teljesen ember. Elnéztem, milyen nyolcvanévesen lélegezni, kávé nyelni, rágyújtani, kifújni a füstöt. Hogy milyen lehetett fiatalon. Bár nem ismertem korábban, azelőtt, hogy kivettem ezt a szobát. Fogalmam sincs, miért hívott be. Lehet, hogy csak beszélni akart valakihez. Talán az is előfordul, hogy hetekig nem beszél, legfeljebb magában. Mégsem látszott sem hálásnak, sem kétségbeesettnak. Nem sietett, nem tért rá semmiféle lényegre.” Megakadt, felnézett, észrevette a teát, kortyolt belőle. Elhúzta a száját. Megvonta a vállát, és tovább írt. „Ahogy az ember öregszik, a legtöbb dolgot nem lehet már úgy, ahogy addig. De ha jobban megnézzük, mindennek megmarad a lenyomata.” Felemelte a tollat egy pillanatra, de rögvest folytatta. „De minek nézzük meg jobban?” Ráncolta a homlokát, várt, a tea gőzölgését figyelte egy darabig, aztán ránézett a félig teleírt füzetlapra, csóválta a fejét, és arra gondolt, honnan tudhatna bármit is erről. Vagy akár miért is ne tudhatna? Mi lenne a következménye, ha tudna bármit is? Megint ingatta a fejét, rágyújtott, hátradőlt a széken. Másra terelődtek a gondolatai. A fűrésztelep felől egyenletes, magas fekvésű zúgás hallatszott.

Miután elnyomta a cigarettát és kortyolt a teából, újra a füzet fölé hajolt. Visszalapozott. „Mi a fenét akarnak az emberek a halottaktól, a szellemektől?”, olvasta. „Igazolást akarnak.” Eszébe jutottak alkalmi vendégei, akik mohón vártak tőle valamit, többnyire rémes ostobaságokat, és ezeket nem volt nehéz megadni nekik. De erre nem akart most gondolni. Inkább előrelapozott, felvette a tollat. „Ironikus, hogy amikor összegződhetne egy élet tapasztalata, az ember már egy kávé is alig tud lefőzni.” Elvigyorodott, tetszett neki ez a mondat.

Erősen kopogtak. Kovac felnézett, de már nyílt is az ajtó. Tudta, hogy Pablo az, egyből megcsapta az orrát az áporodott dohányszag, a padló előbb tompán döndült, aztán nyikorgott a bakancsok alatt, az ajtó pedig becsapódott. Kovac rezignált volt a bosszankodáshoz, csak becsukta a füzetét.

- Helló, amigo, mi újság?
- Üdv, Pablo. Nincs semmi.
- A semmi van, nem nincs – mondta a megtermett férfi, mélyről jövő, rövid nevetést hallatott, közben leült. – Amúgy hoztam valamit.

Kovac egy darabig maga elé nézett, aztán ingatta a fejét. – Ma szeánsz lesz – mondta álmatosan.

– Annál jobb. Elszívunk egy cigit, és Cerberos kapcsolatba lép a szellemekkel. – Apró tarisznyát vett elő, kipakolt.

– Hogyne.

– Hát hogyne.

Kovac közömbösen figyelte, ahogy Pablo megsodorta a cigarettát. Nem sokat tudott róla, csak annyit, hogy ő is bevándorló, valószínűleg dél-amerikai, hogy ő sem dolgozik, van valami háborús fejsérülése, és emiatt nyugdíja. A mindennapjai ismerősek voltak, de egyúttal érdektelenek is. Elvan, gondolta, ez a jó szó, ritkán látszik unatkozni. Pablo megnyálazta a cigaretta végét és rágyújtott. Az illat a nyári forróságban száradó, lekaszált gazra emlékeztette Kovacot. Egy pillanatra belebámult a füst mögött parázsló sötét tekintetbe. Semmit nem olvasott ki belőle. Kinézett az ablakon, az ég épp olyan szürke volt, mint Pablo cigarettájának a füstje. Hallotta a megszokott gépzajt a fűrésztelep felől. Átsuhant az agyán egy kép, egy érzet; forró nyár, tűző nap, csend, nem, inkább zümmögés, nyilván rovaroké, és nincs semmi dolog, de ez így van rendjén, ez egy gyerekkori emlék bizonyára, időtlen és konkrétum nélküli. Arra gondolt, vajon Pablónak van-e hasonló emléke, de eszébe se jutott megkérdezni. Megint rápillantott. A férfi bal szeme kissé vérekes volt. Kovacnak hirtelen nevetetnékje támadt.

– Mi van, öreg? – kérdezte Pablo szinte hörögve, ahogy benntartotta a füstöt, s így még jobban érvényesült az akcentusa.

– Semmi.

– Mi lesz ma?

– Hogy? Ja. Semmi. – Kovac kelleetlenül legyintett, és rágyújtott.

– Világos. Kik jönnek?

– Az öreg Sylvester meg Mrs. Wilkinson. És attól tartok, Bill, tudod, az az idegesítő képű. Meg Sophie Kraft, ha ideér.

– Hm. Na, szívj egy slukkot.

– De csak egyet.

– Ne aggódj.

– Nem aggódom.

Kovac átvette a cigarettát, beleszívott, és visszaadta Pablónak, aki egyből a szájához emelte, és hallhatóan szippantott belőle.

– Nem aggódom.

KOVÁCS ÁGNES

A nőszerep nyelvi konstrukciói Miklya Anna *Eső* című regényében

Miklya Anna harmadik regényét olvashatjuk családragényként, amely a mágikus realizmus sajátos stílusjegyeivel átszőve rajzolja meg egy békési família történetét, vagy háromgenerációs női sorsokat bemutató könyvként is, amelyben az anya-szerep sajátosságainak megfogalmazása dominál. Mindezekon túl pedig még allegorikus műként is értelmezhetjük, a könyv címében megadott eső motívikája ugyanis több, mint 200 oldalon keresztül vonul végig, hogy (ahogy egy remek kritika megnevezi a kötetet) az *átáztatott könyv* lapjairól megismert szereplők lelkét tisztára mossa. Az *Eső* a bűn és bűnhődés regénye: kis tragédiák és nagy veszteségek, álnokság, árulás, szerelem és megbocsájtás kap szerepet benne. A fájdalmas szerelmi kalandokat megélt nagymama, egy csalfa és meddő nagynéni, egy megkérgesedett lelkű szikár édesanya és egy várandós, harmincas éveit elején járó fiatal lány sorskönyve is az *Eső*. A regény a 2012-es könyvhétre jelent meg, kritikai visszhangja mégsem csekély, az internetes portálok és a kortárs szövegekkel foglalkozó folyóiratok is közöltek recenziót a könyvről. „Én »történetmesélő« író vagyok – vallja magáról Miklya Anna – Nem hozok létre bonyolult, intellektuális szövegépítményeket. Lehet, hogy később fogok ilyet csinálni, de most ez érdekel, ez a fajta mesélés. Ezeknek a történeteknek többnyire az a sajátosságuk, hogy mindegyikük nagyon gyomorból szól, nagyon ösztönösek.”¹ Miklya Anna írőcsaládból származik, első két könyvét, az *Eloldozást* és *A hivatásost* pozitív kritika övezte.

A regény a (mainstream) domináns kultúra kódrendszerén belül olvasható, a kicsit patriarchális, szexista ideológiától elszakadva a szellemi szférából a testibe utaztatja olvasóját. Egyes kritikák szerint a szöveg a *saját testünkbe zárt* és eköré szövődő *mítoszokról* beszél, ennek ellenére „[...] a szöveg nem áll össze koherens történetté, csupán jól ismert klisék egymásra

dobált halmaza lesz”². Egy másik recenzió a feldolgozatlan múltrol, a megoldatlan családi problémákról szóló varázsmesének tartja, egyfajta mitopoétikus befogadást ajánlva fel olvasási szerződésként.³ Szöllösi Barnabás békés megyei mágikus realizmusnak nevezi, és kiemeli reflexív narrációját, perzselő szubjektív megszólalásait.⁴ Fejlődés- és anyaregény, tartják róla, és leginkább azt róják fel a szerzőnek, hogy a karakterei személyisége elnagyolt, némelyek bábként mozognak a sztoriban, a terhesség leírása hangsúlyosabb a történetnél. Mészáros Csaba szerint „[a] mitikus elemek [...] nem épülnek be igazán a szövegbe, bár elvileg annak gyökereit, alapjait kellene jelentsék: átsiklunk a múlton, ami ezért nem is tárul fel eléggé, és mivel a történet túlságosan Diára koncentrál, nem enged utat a többi szál kellő kibontakozásának.”⁵ Egy *női kritikus* arról is szól, hogy Diána „nem tudja boldogan, csillogó szemmel előretekintve, igazi kismama öntudattal, reménytelen várni születendő gyermekét, a szoptatással és pelenkázással teli szebb jövőt.”⁶ Megjegyzem, ami természetesen nem baj, mert az ilyesfajta anyaságábrázolás nem lehet kizárólagos. Abban már van némi igazság, hogy az említett kritika írója, Hercsel Adél szerint az *öldöklő éhségről* szóló fejezetek mintha „nagy zabálásokat katalogizáló kismamanaplóként”⁷ olvastatná az *Eső* című regényt. Az evésről külön tanulmányt lehetne írni, annyit és annyiszor lakomázik a szöveg hőse, ezzel persze minden esetben kívül szituálja magát a saját testén, így szétesik az általános és sztereotipikusan megkonstruált asszonyi-anyai identitáskép. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a legtöbb esetben Diána *csak fejben játsza le* az étkezéseket, mert éppen iszonyatosan kíván egy ételt, de mire megkaphatná, elmegy tőle a kedve. Várandóssága okozta émelygései, éhségérzései ettől függetlenül meghatározó szerepet töltenek be a regényben. Az evés ábrázolásának plaszticitását igazolja a nagymama halálos ágynál megesett „grillcsirke-kaland”, amikor Dia anyja, saját anyósának – egy éjszaka, jobb híján – egy benzinkúton beszerzett állatot szolgál fel, az pedig tisztességből megeszi egy szálíg, majd a sötétben szégyenkezve az utolsó falatig kihányja azt. „Mi ez? – kérdezte nagyanyám, ahogy anyám az ölébe tette a tányért [...] Ezt kívánta, mondta az anyám. [...] Furcsa illata van, mondta. Nagyanyám sóhajtott egyet, és elkezdett enni. Anyám szóttanul leült az ágya szélére és nézte. Az első comb után már láthatóan nem esett neki jól, de nem merte abbahagyni. Anyám némán meredt rá, egészen addig, amíg meg nem ette mindet. [...] Én ott álltam az ajtóban, nagyanyám engem kért meg, hogy hozzam be a lavórt. Az utolsó falatig kihányta az egészet. Túlságosan zsírosnak éreztem, mondta szégyenkezve a sötét szobában.” (30.) De később szólok a jövevény evési és ürítési szokásairól, Márti, a mama akkurátus sajt- és gyümölcssevési szertartásairól, nem is beszélve a lefagyasztott vasárnapi ebédek sajátos jelentéséről. A

bevett normarendszerrel ellentétben a hősnő szégyelli a várandós testét, vagy ahogy ő mondja, a *gazdatestet*, és a rémes zabálási rohamait is, úgy próbál ettől az érzéstől szabadulni, hogy elbeszéli azt, legfőképp a saját testét. Az anyjáét, a nagyanyjáét, és a születendő gyermekéét is. Az *Eső* egy szöveghelyén azt mondja a beszélő: „Nem szeretem a családom történeteit, gondolni sem szeretek rájuk, nem hogy elmesélni őket.”⁸ A *test* szó irodalmi alkalmazását tekintve mágikussá vált már Esterházy Péter *Csokonai Lili: Tizenhét hattyúk* című regényében is, ott a *tetemöm* (értsd: testem) szó az egy prímiszámként pozícionált, egyszeri és megismételhetetlen entitást is jelent(h)ette. Az *Eső*ben talán újra ezzel a problémával találkozunk. Nádas Péter *Párhuzamos történetek* című regényfolyama is a *testek egymásra hatását* beszéli el, a vonzás, vágyakozás és az egymásról őrzött emlékezet kis mítoszaiba ágyazva. Az *Eső*ben a *test* szó számlálatlan mennyiségben való szerepeltetésével és a testről való beszéd tematizálásával talán újra ezzel a problémával is találkozhatunk.

Tanulmányomban arra teszek kísérletet, hogy megpróbáljam szóra bírni azokat a női identitás-konstrukciókat, amelyek a szövegben nyelvileg megjelennek. A regényben az esszencializált női tapasztalat bemutatása a *lány – nő – anya* szerepvariánsain keresztül olyan tapasztalati horizonton működik, amely természetesen a biológiai nemünkhöz kötődő tények bemutatása során töltődik ki. Az *első szexuális élmény, a szüzesség elvesztése, a szülés, a vetélés, az anyaság* problematikája évezredek óta témájává vált a művészi szövegnek. A fiatal irodalom nézőpontja talán csak annyiban különbözik a korábbi beszédmódok felől történő közelítésektől, hogy újra esszencializálja *magának a feminitásnak* a kérdését is.

Miklya Anna a korábban már idézett beszélgetésben nem bánik kesztyűs kézzel azokkal, akik férfi és női irodalomról mint egymással szemben álló beszédmódokról vélekednek: „Persze, – így Miklya – van női irodalom, meg férfi irodalom is, és mivel én barnahajú vagyok, ezért nyilván van barnahajú irodalom is. Komolyra fordítva a szót, én úgy gondolom, hogy egy nő másképp ír, mint egy férfi és ez teljesen természetes. Erre nem kell különösebben büszkének lenni, ez nem előny, nem hátrány, ez egyszerűen így van. Én hitelesen tudok beszélni a menstruációról, a férfiak pedig a reggeli merevedésről. De attól, hogy ezek ott vannak egy szövegben, még nem bélyegezhető meg azzal, hogy akkor ez most »női« vagy »férfi« irodalom. Másrészt a problémám a női irodalommal, hogy sokszor kirekesztő a férfiakkal, holott pont a nők problémáznak folyton azon, hogy kirekesztik őket. Helytelennek érzem azt az irányvonalat, hogy a férfi és a női irodalmat külön kell választani egymástól, mert ennek nincs jelentősége. Számomra az a működő, és jó irodalom, ami különböző és széles rétegeket képes megszólítani. És ezt írhatja férfi is, nő is. Legyen

mellettem, lépjen interakcióba velem a szöveg, mondjon el valamit, amit nem tudok, vagy olyan valamit, amit már tudok, csak más megközelítésből. Ezek a fontosak számomra! Az *Esőben* pont az volt a célom, hogy úgy beszéljek a női dolgokról, mint ahogy mondjuk, egy férfi beszél a saját testéről a »férfi irodalomban«. Illetve, hogyha leírom azt a szót, hogy »pina« ne felháborodást, és riadalmat váltson ki az olvasókból, vagy vad feminista háttérgondolatokat, és azt hogy én milyen obszcén vagyok, hanem azt, hogy ők is érezzék, ennek ott helye van a szövegben. Ha sarkítjuk a dolgot, az *Eső* nem szól másról, mint egy bálnára hízott terhes nőről, aki fel alá mászkál, és megosztja a gondolatait, érzéseit önmagával, és a külvilággal. Mégis azt gondolom, hogy ez a regény tele van olyan dolgokkal, amik egy férfit is érdekelnek.”⁹

Az *Eső* szerintem úgy tárgyasítja a női diskurzust, hogy – a hagyományos beszédmódoknak ellentmondva – egy különös testtapasztalat és testtudat leírásával, az ironia eltávolító gesztusával *metanyelvi pozícióból* szólítja meg a *saját testéről, anyai identitásáról* beszélő szereplőt. A mű hőse *Csillag Diána*, aki a terhessége hetedik hónapjában visszatér szülőfalujába, hogy statikus szakmájának ismeretével felvértezve felülvizsgálja a falu esőáztatta majorságai kastélyainak állapotát. A felkérés az anyjától érkezik, akivel – már az első oldalakról kiolvasható – nem túl harmonikus a kapcsolata. A gyermeke nem tervezett, egy olyan (egyébként teljesen helyes és rendezett életű) fiútól, akivel szeretik egymást, de a lány nem akar vele közös jövőt. Az utazás, a főváros könnyűvérű, izgalmakkal teli világából való visszatérés a gyermekkori helyszínekre már önmagában is az önvizsgálat idejét előfeltételezi, különös helyzet a várandótság harmadik trimeszterében útra kelő hős nő bátorsága, a zord időjárásban rejlő kis félelemérzet, a vészterhes múlt sejtetése, a titokzatos és harsogóan hiányzó apa képe. Diána egy csak D-vel jelzett békési faluba utazik. A közelben van Orosháza, Békéscsaba, így egy kis rövidke guglizás után megtalálható, hogy talán *Derekegyház* lehet ez a település, a wikipédia szerint ez a Szentesi kistérségben található egykori falu, ma város, majorjairól híres. Nyilván nem számít, hol van ez a D. Itt hónapok óta esik, furcsa szellemek lakják, és van egy olyan szépséges kertje, ahová egy csodás véletlen folytán nem esik az eső, egyetlen fénypászma utal rá, hogy létezik, ott verőfényes a napsütés, senki más nem láthatja, és Diána első perctől oda tart. Az esőnek a *Száz év magányban* is fontos szerep jut, talán ennek a fülledt távoli világnak a megidézése is felsejlik az olvasóban már a kezdet kezdetén. Garcia Marquez regényében 4 év 11 hónap és 2 nap egyfolytában esik, ezért „olyan nedves volt a levegő, hogy a halak az ajtón át beúszhattak volna a szobákba, aztán ki az ablakon”. A Buendía család magányának százéves történetét újra és újra átmossa az évente hat-hét hónapos esőzés, még ha olykor nem is vízcseppek hullanak

az égből, mint José Arcadio halála napján, hanem mondjuk *apró, sárga virágok*. A mágikus realizmus beszédmódjának sajátja, hogy mindez a világ legtermészetesebb módján van jelen a történetben. D-ben azonban túl sok belőle, a víz elmoshatja a majorokat, vele a házakat, a letűnt korok emlékeit, a benne egykor élt rokonokét, még a naponta kísértő házi szellemeket is. Hogy Diána mikor is éri el a napsütötte édent, és eléri-e egyáltalán, arról természetesen szintén később szólok. A Csillag-lány – viccelnek is sokat nevével, mindenki kis Csillagomnak szólítja – találkozik anyjával, nagynénjével, egykori osztálytársakkal, régi szellemekkel. Egy napon megérkezik hozzá Gergő is, gyermekének apja, aki életében először látja a lányt saját környezetében, családtagjai társaságában. A találkozások sora folytatódik, megismerjük a nagymama vészterhesen nyomasztó szellemét, aki általában egy régi tükörben kísért, és akinek szemüvege halála pillanatában a padlónak arra a pontjára esik, ahol egy gyors liezon eredményeként Diána megfogant, Jenőt, a házi szellemet, akit kaláccsal és tejjel vár minden éjjel Diána anyja, és persze a nagynénit, Dia keresztanyját, anyjának sógornőjét, a gyermektelen Böbét, akiről rengeteg dolog kiderül, csupán az nem, miért is gyűlöli egymást anya és a nagynéni ilyen nagyon. Természetesen én sem árurom még el, mi ennek az oka, inkább megkísérlem megmutatni, hogyan pozicionálja Diána saját magát megváltozott, kicsit megnyúlt és kitágult bőrében, milyen testábrázolás olvasható ki az én-elbeszéléssel dolgozó narrációból. A szövegen allegorikusan nemcsak az eső motívuma vonul végig, de a *várandós női test ábrázolásának* folyamatos jelenléte is, hol egy lekvárfőző fazékként, máskor hatalmas dombként, tankként, a hős sejtjeit zabáló idegenként, elvetélandő teherként is tematizálódik a terhes HAS. Mégsem gondolom, hogy a szöveg az anyaság elleni vétek ábrázolásaként, az áldott állapot negatív előjelű jellemzéseiként volna elgondolható, sokkal inkább az ironia gesztusával távolítja el azt a retorikát, amellyel az irodalom hagyományosan beszél(t) a gyermekáldásról. Az teljesen nyilvánvaló, hogy a korábbi irodalmi szövegekben is olvashatunk a magzatelhajtásról (*Édes Anna*), elhagyott gyermekről (*Anna Karenina*), szüléstől irtózó fiatal lányról (*Üvegbura*). De Woolf, Jelinek, Ulickaja, Joyce Carol Oates és számos más szerző foglalkozik ezzel a magától értetődő témával, a világ legtermészetesebb dolgával, az élet kezdetével. Weöres, Esterházy, vagy éppen Parti Nagy pedig olyan különleges szövegeket is megírt, mint a *Psyché, Csokonai Lili: Tizenhét hattyúk, Sárbogárdi Jolán: A test anyala*, amelyekben a *nemváltás* problémája is tétéleződik. Nádas Péter oldalakon keresztül képes a szexuális aktus leírásával, vagy a nemi szervek biológiai működésének precíz leírásával „bajoskodni”. Nem is beszélve Spiegelmann Laura *Édeskevés* című írásáról, amelynek a keletkezése, a szexualitásról és testről szóló beszédmódja, szóhasználata és témaválasztása, rengeteget

idézett első mondata, valamint az alkotó kilétének leplezettsége legalább olyan nagy visszhangot váltott ki, mint a teljes mű elméleti recepciója. Mindezek ellenére talán olyan szövegre nem nagyon emlékezünk, amelynek több mint kétszáz oldalon át a várandóság tematizálása volna elsődleges intenciója. Az *Éjszakai állatkert*, a *Dzsungel a szívben*, vagy a *Szomjas oázis* című antológiákban olvashatunk néhány novellát, és hosszabb elbeszélő szöveget erről is. Diána mindent, az egész életét, és másokét is, ebből a perspektívából szemléli, a domb alattiból, a kacszázó léptekkel, állandó vizezési ingerrel és zabálási rohammal jellemzett *terhes-pozícióból* látja és láttatja. Néhány példával támasztanám alá érveimet: „Kihíztam minden ruhámat, és akkorák lettek a melleim, mintha az egész világot táplálnom kellene.” (6.) „Mindentől rettegek, ami vérrel és hússal kapcsolatos. A szüléstől is...” (7.) A regény úgy zárul, hogy Diána még nem ad életet gyermekének, így nem tudhatjuk meg, milyen nemű is a baba, és a szülés körülményeinek a leírásától is eláll a szerző, ennek saját bevallása szerint egyszerű és nagyon „életszerű” oka van: nem rendelkezett erről saját használható élménnyel. „Kristóf (ti: az író fia) akkor már két éves volt, tehát amikor írtam, már nem voltam terhes. Egyre biztosabban mozgok a saját szövegeimben, és Diána karakterénél éreztem először, hogy tökéletesen, pontról-pontra tudom, hogy milyen. Jól ismerem, és biztosan tudom, hogy nincs köze hozzám. Ezért döntöttem úgy, hogy megengedhetem azt, hogy időnként a saját kiszólásaimmal, egy-két apró reakcióval színesítsem a karakterét. Persze az is biztos, hogy nem tudtam volna így írni a terhességről, ha magam nem élem át. A szülés maga épp ezért nincs a regényben, mert Kristóf császármetszéssel jött a világra.”¹⁰ A terhesség, a várandóság külső jegyeit azonban rendkívül jellegzetesen rajzolja meg.

„[...] arra gondolok, lehetetlen, hogy még egyszer az életben újra emberi formám legyen.” (11.) „[...] felálllok, és az ajtóig kacszázok [...] akkora vagyok, mint egy tank.” (37.) „Szürke a bőröm, a szemeim alatt karikák, a hajam tiszta kóc [...] gusztustalan vagyok. Rettenetesen sajnálom azt a hajdani magamat, aki magassarkúban táncolt, tetszett a férfiaknak [...] A sápadt, kalácsképű idegen a tükörben lelakottnak, esetlennek, sutának tűnik [...] A szagom is borzasztó.” (141.) „Most pedig, mint egy gazdatestbe, belém helyezte (ti. Gergő) ezt a növekvő lényt, ami az én véreimből táplálkozik, az én tüdőmből szorítja ki a levegőt és az én csontjaimat feszíti szét.” (174.) „Igyekszem [...] kizárni magamból azt az idegesítő kis hangocskát, ami elfúltan suttogja bennem, hogy egy idegent növelek magamban, idegen lesz, amikor megszüülöm, idegen lesz, amikor először a karomba veszem és ezt az idegent kell majd felnevelnem és belenézni a tekintetébe nap mint nap, ahogyan anyám nézett az enyémben.” (142.)

Hasonló *várandóság-ábrázolás* sejlik fel Esterházy Péter *Hrabal* könyve¹¹

című művének néhány passzusában, amikor a feleség-elbeszélő önmagát jellemzi: „*Pinabú*, ez most az. Nem akarok több gyereket. [...] Nem akarom cipelni a nagy hasamat, a nagy dög hasamat, nem akarok fél évig ugyanabban a ruhában járni, nem akarok vasat enni, nem akarok hányni, nem akarok fájni, nem akarom a kórházat, nem akarom, hogy idegen férfiak kotorásszanak bennem mosolyogva, félttem a mellem, nem akarom, hogy megduzzadjon, és nem akarom, hogy megfonnyadjon [...] nem akarok pelenkázni, nem akarok szarba nyúlókálni”.¹²

Diána szexuális vágyai, étkezési szokásai, a közlekedése, az alvásának ritmusa, a haja, bőre, a látása és a szaglása is megváltozik. Ez persze teljesen természetes folyamat, a várandósság tökéletes kór-, vagy esettani leírása. A fájdalmas, szomorkás, néha nevetséges állapotleírások gyakran büntudattal töltik el a beszélőt. A regény közepe táján van egy jelentős leírás, amelyben egy fontos mondat is elhangzik: „Egyedül akarom érezni magam a testemben.” (144.) Ez a legpontosabb megfogalmazása mindannak, amit Csillag Diána érzéseiről megtudhatunk. A főhős, szeretkezés helyett, csak önmaga elringatására tehet kísérletet, az elmaradt kielégülés leírásánál szépen fejezi ki magát: „Természetesen nem megy, a testem megtagadta tőlem az örömet.” (144.) Büntudata van, pedig identitását illetően pontosan illik rá a következő leírás „Én nem ez a bőrrel borított, lüktető, csontokkal és élő hússal töltött korsó vagyok.” (144.) Amikor Gergő meglátogatja és szeretkezni vágyik szerelmével, ő így szól magában: „Még szavakat se találok magamra, komolyan, mert a feszes kis seggem, az egy malomkeréknyi tompor, és mi az istennyilát kezdjek *azzal ott, az most arra* való, hogy gyereket szüljek vele, nem?” (180-181.) A szeretkezés egy módon történhetne meg: „[...] ha a ruháimmal együtt levethetném ezt a testet is, és ott állnék újra önmagam” (181.) Előfordul, hogy állapota tagadásával védekezik, máskor legszívesebben elvetélné növekvő magzatát: „Álmomban [...] Egy alacsony kopasz emberke áll mellettem. Én vagyok a szülészorvos, mondja. Nahát, válaszolom. Nem vagyok terhes. Egy nagy lekvárfőző fazék van kötöző zsineggel a hasamra erősítve.” (191.) „Mivel nem végeztem tesztet, hivatalosan nem tekintem magam terhesnek, döntöttem el végül... és azon morfondíroztam, hogyan lehet elvetélni egy gyereket [...] de ettől megrettentem.” (105.) A vetélés aktusa többször megjelenik a könyvben, *Böbe*, Dia keresztanyja *vetéléseinek sajátos inverzeként*. Böbe ugyanis mást sem akar az élettől, mint egy kisbabát, mégis legalább öt magzatot veszít el élete során. Esterházy említett könyvében is megfordul az elbeszélő fejében, hogy mégsem kellene megtartania a magzatot: „[...] el akarom vetetni a gyermekemet!”¹³ Diána identitásai – a nagymama unokája, az anyja lánya, a gyermeke anyja – különös módon kapcsolódnak össze, fonódnak eggyé, tipikus nőregényé avatva az *Esőt*. Diána apja harsogó hiányként van jelen

a történetben. Az apa, aki csak egy rövid tévedés főszereplője volt a padlón, amikor egy gyors szeretkezésben hősünk fogant, aki akkor lépett le, amikor a nagymama meghalt, aki első lázadásként egy alkalommal nem ette meg a vasárnapi ebédet. Aztán szokásává vált nem hazaérni a főétkezésekre (sem). Az apa jellemzésének legszebb példája az a történet, amelyből kiderül, ezeket a vasárnapi ebédeket dátummal ellátva jégkockákká fagyasztotta Dia anyja, és egyszer az elromlott fagyasztóból azok egytől-egyig kiolvadtak. Az apát így engedték el, költözés előtt a felolvadt húislevesekben, krumplipürékben tapicskolva, mondván, az új lakásban ez úgysem férne el. Nincs is helye ott a papának. (32.) Hogy miért nem, arra csak később derül fény.

Diána folyamatosan enne. „Mióta terhes vagyok, mindig azt eszem, amire éppen rákivánok.” (11.) A teljesség igénye nélkül összeállítottam egy rövidke listát a kedvenceiről. A regényben vígan befalja a teljes kiőrlésű pizzaszeletet, máskor Monte-Carló pizzát gyöngyhagymával, édes süteményt, különösen porcukros krémest, pogácsát, lencsefőzeléket, a legkülönbélebb szendvicseket, rétest, súlyos, nehéz illatú olajban készült rántottát, vérszínű bogyógyümölcsöket, Ziegler ostyát, egyszerre három gyümölcsjoghurtot, tükörtojást legalább öt tojásból, amelyik csak úgy jó, ha kanállal apró mézspasztillákból bontja ki az ember, forró olajban, remegésre sütve. A szöveg szerint „[...] tojást enni olyan, mintha profán módon az életet merné az ember.” (173.) Franciasalátát, kolbászt, piritott hagymát, sajtos stanglit, húst, bár ezek között van olyan, amelynek a látványa van csak jelen a regényben, mert Diánának felfordul tőle éppen a várandós gyomra. Aztán van olyan is, amelyikre csak vágyik, gyrosra egy utcai bódéból. Alkohol helyett marad a kávé, a kakaó, ezek a legkülönbélebb változatokban. Bár kívánja a pálinkát, a sört, a bort és még a konyakot is. Egyszer egy középerős cigarettát is letüdőz. Márti, a mama viszont akkurátusan, elegánsan, terv szerint étkezik: „Minden este kenyeret és sajtot eszik friss gyümölcssel.” (45.) Más helyen: „Anyám egy kerek, fehér porcelántányérra kenyeret szel és házi sajtot. A sajtot nem ő készíti, hanem Jolánka néni. Egy zöldes üvegtálban sárga, apró szemű szőlőt tesz az asztalra. A gyümölcsnek áthatóan édes illata van. Az étel gyönyörű, mint egy csendélet, de enyhe hányinger tör rám. [...] Anyám maga elé veszi a rozskenyeret, friss sajtot halmoz rá, és a falatokhoz bekap egy-egy szem szőlőt.” (51.)

A nagymama és a lánya története is beteges kicsit. A majoroknál cselédként szolgáló asszony kalandba keveredik a tulajdonos főúrral, György Lajossal, a titokzatos hősszerelmessel, akinek arája fiatalon meghal, így soha nem derül ki, vajon az anya kitől is származhat valójában. Az anya tehát retteg attól, hogy lebontják a majort, ahol a mama boldog volt, és talán ő is fogant, talán éppen olyan elkapkodott szeretkezésben, mint később annak lánya, Diána, a nagymama házában padlóján. Olyanok ők

hárman, illetve négyen – nagymama, anya, lánya, kis jövevény, az unoka – mint a hagymahéjak, egymás történeteibe ágyazva, génjeiket hátrahagyva próbálják megfejteni jöttük okát, célját, és identitásuk eredetét. „[...] ezért a helyért volt nagymamám boldog, és a gyászoló György Lajosért, aki éjszakánként meglátogatta, az ő közösen megtalált boldogságukért ez a hely megérdemli, hogy ne irtsuk ki a lelkét [...]” (221.) Diána így beszél az átázott falakról: „Nézd meg ezeket a falakat... Nézd meg, hogyan lélegeznek, ezek élnek, ezek a falak, olyanok, mint egy ökölbe szorított meleg tenyér [...]” (220.) Az más kérdés, hogy nem tudható biztosan semmi, még az sem, hogy a mama vajon a főúr gyermeke-e. Gergő erre konkrétan rá is kérdez egyszer: „Most akkor igen vagy nem? – kérdi Gergő. Ja, hogy György Lajos. Igen, a szeretője volt, felelem. És az anyád..., gondolkodik el Gergő hangosan, az anyád a közös gyerekük? ...Nem tudom, válaszolom végül. Ő sem tudja. A nagymamám sem tudta. Lehet, hogy igen, lehet, hogy nem.” (225.) Diána szerint „György Lajos egy népmese, egy mondahős, egy mitológiai figura [...] nincs teste és sosem volt zavaróan közel [...] nem létezik [...] és ez benne a varázslatos. Én gyűlölöm.” (226.) A legszomorúbb történet egy kívülállóé az *Esőben*: ez Böbe, a nagynéni, akinek legalább öt vetélése volt, olyan, mint egy túlsminkelt, szexuálisan túlfűtött, szókített időzített bomba. Megírtsága kicsit emlékeztet a *Három nővér* Natasájára. Jellemzése a következőkben foglalható össze: „Böbén mindenből sok volt kicsit: a sminkből, a mosolyból, az ékszerekből, a hajszókítésből, a dekoltázsából.” (27.) Ennek ellenére Dia úgy emlékszik: „[...] gyerekkoromban [...] odavoltam Böbéért. Elviselhetetlennek találtam a gondolatot, hogy az anyám gyereke vagyok. Olyan akartam lenni, mint Böbe.” (27.) A kislány felpróbálta ruháit, használta a rúzsát, a nehéz parfümjét és elégedett volt, ha a magassarkújában billeghetett. Szegény Böbe Dia szerint az esküvőjén is úgy nézett ki, mint „egy gömbölyű minyon csipkés tortapapírban.” (129.) Az nyilvánvaló, hogy Márta, Dia anyja nem ezért neheztel a keresztanyára. A regény idejét a szereplők halálának ideje és Böbe vetéléseinek ideje szervezi. Böbe legalább öt gyermeket veszített el, általában a nagy családi krízisek idején. Valami titokzatos oknál fogva a nagymama és az apa is egy vetelés idején távozik, előbbi az életből, utóbbi a családjá életéből. A regény egyik részében azt olvashatjuk: „Szerettem a nagymamám, de a halálának megvolt az az előnye, hogy apám végre el mert hagyni minket. Valamennyien megkönnyebbültünk.” (17.) Egy másik helyen ez a történet egészen másként mondódik el: „Az első vetelés akkor történt, amikor a nagymamám meghalt, válaszolom neki egy kis idő után. Mindenkinek nehéz volt akkor. Apám felszívódott, a ház kiürült.” (217.) Nem derül ki pontosan, hogy vajon van-e összefüggés a vetelés és a papa elköltözése között, mivel az csak a papa és a nagymama halála között van, látszólag, de mivel a regény végén megtudjuk, hogy Dia apja *legelőször*

sógornőjével feküdt le, és a gyűlölködés leginkább ennek tudható be, nyilván felvetődhet a kérdés az olvasóban, vajon nem az ő mocskos kis viszonyuk generálta az apa távozását a tettek mezejéről. A regény utolsó lapjainak egyikén, anya-lánya egymásra találásának nagy jelenetében, Dia anyja bevallja, hogy gyűlöli Böbét, „mindent rajta [...] a haját, a melleit, a nevetését, az ízlését, a ruháit, a fenekét, az ékszereit, az illatát, mindent! [...] gyűlölöm, hogy beférközött a családukba, gyűlölöm, hogy ő volt az első, akivel apád lefeküdt, gyűlölöm, hogy megátkoztam, gyűlölöm, hogy elvetélte a gyerekeit, és gyűlölöm, hogy büntudatom van amiatt, mert mind meghalt, az összes baba, mind meghalt miattam.” (249.) Böbe ugyanis ezt vájja sógornője fejéhez egy közös étkezés alkalmával, és Dia anyja természetesen büntudatát lánya vállán sírja ki. Kicsit az az érzése az embernek, hogy Diána gyermeke mintha feloldozást hozhatna a bűnökkel terhelt családba. A jövevény tisztító, megkockáztatom, megváltó figuráját az a kép is erősíti, amellyel egy Csillag Diána nevű lány, nevében a szüzesség attribútumáról felismerhető tiszta mitológiai figura, fogadja a méhébe. Nem beszélve a családnevről: Csillag. A körkörösén visszatérő asszonysorsokat nemcsak a gyermekszülés, válás, elszakadás, boldogtalanság motívuma köti össze, de a vízé is. Az anya retteg az esővíz áztatta majorok elvesztésétől, a lány hasában pedig vígan lubickol az új jövevény a meleg magzatvízben. Ő maga, Diána pedig összekuporodva alszik el barackszínűre mázolt szobájában, az anyja házában, ahol legalább olyan meleg van, mondja, mint lehet az anyaméhben. A folyamatosan ömlő eső megnyugtatja a szereplőket, az eső szaga, az esőcseppek kopogása, a vizes talajon járás, a felfrissült kertek látványa kártékony hatása ellenére mágikus erejűvé nagyítja az eső jelentőségét. A sikertelen önkielégítés-jelenet végén Diána megszagolja az ujjait, és nem a saját ölének szagát ismeri fel. Azt mondja: „Ez valami steril, ártatlan szag, mint egy szűzlányé, ez nem én vagyok, már ez se én vagyok. Vízszagom van, mintha a víz, ami mindent átnedvesít és eláraszt körülöttem, az én elgyötört, megfáradt lábfejemen keresztül is felszivárgott volna, és bevette volna magát az ölembe. [...] Fekszem meztelenül [...] hallgatom az esőt kint, bent, [...] és hagyom, hogy a víz végigcsorogjon rajtam, fel a lábaimon, színültig töltse a méhemet, majd kibuggyanjon a szemeimen.” (145.)

Diána a látszólagos nyugalma ellenére egy napsütötte almáskertet hajszol D-ben, valami valóságidegen tájszeletet, amit kihalásból és térből. A Horgas-tanya előtt végre megleli, a bekötőút előtt hagyja a kocsiját, és elindul feléje. A cuppogós talajon sétálva hatalmas csöndben elérkezik a kertig. Nem érzékeli az időt, csak azt látja, hogy süt a nap, leveti a ruháját, lefekszik a földre és beszívja a napsütést. A gyermekére gondol, akit úgy képzel el, mintha az egy csöppnyi barackszínű szobában lenne, akár ő,

emlékezhetünk vissza anyja lakásában. Lebeg, pihen, nem érzékeli a teret és az időt. Arra vágyom, mondja, hogy „[...] a hangyák és bogarak közönyösen keresztülmásszanak a testemen, mintha csak a kert része lennék, hogy darabonként széjjelhordjanak és felhítsék velem a gyümölcsfák alját, azt szeretném, hogy a felhőtlen ég végignézze ezt, és derüljön rajtam.” (234.) A teljes meditatív állapotban, a teljes önátadás állapotában végre mindent megért, helyét a világban, a gyermeke állapotát a testében, még Gergőt is, aki persze éppen a kertben hívja fel a mobilján. Az élet értelmét, amely a születéssel kezdődik, és a halállal befejeződve mégiscsak folytatódhat egy másik dimenzióban, ott, a gyümölcsfák alján, valahol a felhőtlen ég alatt. Jól példázza ezt az elfogadást az a záró kép is, amely szerint Diána bebújik a magzati pózban pihenő anyja mellé az ágyba, *elé kúporodik* nagy pocakjával, az anyja átöleli őt, hasára teszi a kezét: „Így fekszünk hárman anyám ágyán, (mondja) és én, az egyedül ébren lévő, hallgatom csak az estét, ami mint a víz, lassan, de kitartó, biztos csobogásával a plafonig megtölti a szobát.” (252.) A regény végén egy mágikusra nagyított képet látunk az ágyról, amelyben – mint azt jól tudjuk – az élet kezdődik és véget ér. Az ágyban, ahol a várandós Diána látszik középen, amint az édesanya hátulról átöleli, és aki hasára teszi a kezét, hiszen, a szíve alatt hordja magzatát. Így alszanak ők hárman, a szakadó esőben, egy barackszínű szobában, akár a hagymahéjak, egymás sorsába ágyazva rendíthetetlenül.

Jegyzetek

¹ *Megpendülő történetek*, http://muhelyitkok.blog.hu/2012/06/07/megpendulo_tortenetek_227.

² PETHŐ Anita, *Ahogy esik...*, http://nol.hu/lap/konyvszemle/20120908-ahogy_esik_.

³ HERCSEL Adél, *Zsába*, <http://prae.hu/prae/articles.php?aid=5392>.

⁴ SZÖLLŐSI Barnabás, *A harmadik év*, http://www.litera.hu/hirek/a_harmadik_ev-72055.

⁵ MÉSZÁROS Csaba, *Átázott oldalak*, <http://www.kortaronline.hu/2012/09/atazott-oldalak/11578>.

⁶ HERCSEL Adél, *im.*

⁷ *Uo.*

⁸ MIKLYA Anna, *Eső*, Bp., Jelenkor, 2012, 217. (A tanulmány szövegében zárójelben megadott oldalszámok a továbbiakban erre a kötetre vonatkoznak.)

⁹ *Megpendülő történetek*.

¹⁰ *Uo.*

¹¹ A megjegyzésért köszönet illeti Sümegi Istvánt, akivel egy konferencián a könyvekről beszélgettünk.

¹² ESTERHÁZY Péter, *Hrabal könyve*, Bp., Magvető, 1993, 162.

¹³ ESTERHÁZY, *im.*, 178. (Az elbeszélő a nőgyógyászati vizsgálatban kiált fel így magában, amikor vasat akar felírni neki az orvos.)

SULYOK BERNADETT

Kassáktól a multimedialis művészetig

A Magyar Műhely öt évtizede

Az 1956-os forradalom és szabadságharc leverése után Nyugat-Európába, az akkori szabad országokba emigrált fiatal értelmiségiek indították el a *Magyar Műhely* folyóiratot 1962 májusában, Párizsban. A *Magyar Műhely* tevékenysége az évek során egyre szerteágazóbbá vált, három fő területre osztható: irodalmi, művészeti és kritikai *folyóirat*, kortárs irodalmi művek és experimentális albumok *kiadója*, valamint a lap körül csoportosuló alkotók közössége, mely *találkozókat* szervez elméleti kérdések és egymás műveinek megvitatása céljából.

A folyóirat névválasztása egyrészt Németh Lászlónak az 1957-es *Kortársban* megjelent azonos című tanulmányára utalt, Németh itt Bartók Béla egyetemes művészetére hivatkozva az archaikusan népi és a legmodernebb európai kultúrák szintéziséről írt (a műhelyeseknek ez volt egyik utolsó tisztelgésük Németh László és a népi irodalom előtt). A másik ötletadó Bibó István volt, aki *A magyar demokrácia válsága* című, 1945-ös tanulmányában Magyarországot a demokratikus konszolidáció és egy harmonikus társadalmi értékelési rendszer műhelyeként aposztrofálta. Az alapítók a műhely szóval arra is utaltak, hogy az írás nem valami titokzatos, misztikus megnyilatkozás, hanem tehetségre és szorgalomra épülő munka. A folyóirat első éveiben gyakran változott a szerkesztőbizottság összetétele,

Parancs János 1964-ben visszaköltözött Magyarországra, s itthon vált ismertebb költővé. A '70-es évek elejéig Márton László, Nagy Pál és Papp Tibor szerkesztőhármasa biztosította az állandóságot. Közülük Nagy Pál nógrádi gyökerekkel és kötődéssel bír, salgótarjáni születésű író, műfordító és tipográfus, a *Palócföld* főmunkatársa. 1956-ig az egri Tanárképző Főiskola magyar-történelem szakos hallgatója volt, 1956 végén Nyugatra menekült, Franciaországban telepedett le. 1962-ben a párizsi Sorbonne-on szerzett franciatanári oklevelet. Pályafutása kezdetén a Lőrincz Pál írói álnevet is használta. Művészeti és irodalmi terveinek megvalósítása érdekében kitanulta a nyomdász mesterséget, gépszedőként, majd fényszedőként dolgozott. 1996-ban kitüntették A Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjével, 2000-ben József Attila-díjat kapott. Vizuális, inter- és multimediális irodalmi munkáival avantgárd kiállításokon, fesztiválokon szerepel (pl. Magyarország, Franciaország, Hollandia, Olaszország, Portugália, Görögország), ilyen típusú művek nemzetközi megismertetésében és terjesztésében vesz részt, európai és észak-amerikai avantgárd folyóiratokban publikálja írásait.

A műhelyesek művészetfelfogását alapvetően Kassák Lajos munkássága határozta meg, őt tekintették követendő mintának. Kassák a magyar avantgárd legjelentősebb alakjaként az irodalomban és a képzőművészet több területén is maradandót alkotott. A *Műhely* 1965-ös 13. száma az ő művészetét helyezte új fénytörésbe, a tanulmányok inkább költészetére és regényeire koncentráltak. A szerkesztőség 1971 novemberében, Párizsban megalapította a Kassák Lajos Kört (Association des Amis de Kassák), majd Kassák Lajos Alapítványt létesítettek azzal a céllal, hogy évente odaítéljék a Kassák-díjat. A díjkiosztó bizottság tagjai Kassák Lajosné, Schöffner Miklós szobrászművész, a *Magyar Műhely* három szerkesztője – Márton László, Nagy Pál, Papp Tibor –, valamint a gazdasági ügyintéző, Rosenberg Ervin voltak. Az első négy Kassák-díjat 1972 júniusában, Marly-le-Roiban adták át, a folyóirat megjelenésének tizedik évfordulója alkalmából rendezett találkozón. A Kassák-díjat minden évben egy-egy tehetséges fiatal alkotó kapta meg, aki az irodalomban vagy a képzőművészetben kimagasló kezdeti eredményt mutatott fel, utoljára 1999-ben adták át.

A műhelyesek számára Franciaország menedékhelyből fokozatosan otthonukká vált, ennek kézzelfogható bizonyítéka a d'atelier megjelentetése, mely kulturális dialógust eredményezett a befogadó országgal. A *Magyar Műhely* francia nyelvű testvér lapja 1972 és 1978 között jelent meg, szerkesztői Nagy Pál, Papp Tibor és Philippe Dôme voltak, 18 folyóiratszámot és 7 – bonyolult tipográfiai megoldásokkal élő – könyvet adott ki. A lap megszűnése után a d'atelier kiadóként tovább működött: 1980-ban megjelentetett egy reprezentatív művészkönyvet, a Mallarmé-albumot, melynek címe: *Un coup de dés jamais n'abolira le hasard* (Egyetlen kockadobás nem szünteti meg

a véletlent).

Az eredményesebb közös munka érdekében 1973 őszén létrehozták a Magyar Műhely Munkaközösséget, a folyóirat ekkortól a Munkaközösség lapjaként jelent meg, Nagy Pál és Papp Tibor felelős szerkesztőkké váltak. A Munkaközösség tagjai minden évben baráti találkozót tartottak, egyrészt a modern irodalom problémáiról cserélték ki véleményüket, másrészt a folyóiratot és a Munkaközösséget érintő kérdéseket beszéltek meg, hol a Párizs melletti Marly-le-Roi-ban, hol a Bécs melletti Hadersdorfban. Ekkor csatlakozott az alapító szerkesztők mellé a Bécsben élő Bujdosó Alpár. Hármasuk egészen 1996-ig formálta és határozta meg a folyóirat arculatát.

A *Magyar Műhely* második periódusa, a radikális avantgárd korszaka szintén 1973 körül kezdődött, ez az első vizuális költészeti művek létrejöttének ideje, melyek nagy része letrasettel (satírozható betűkkel) készült. James Joyce az egyetlen világirodalmi szerző, akinek *Finnegans Wake* című művéről különszámot állítottak össze (1973. 41-42. sz.). Joyce radikálisan újszerű írását azért emelték ki, mivel szerintük az irodalom önmagára utaló jelkódexének megújítását valósította meg. Egy akkoriban szinte teljesen elhallgatott író, Szentkuthy Miklóst is irodalmi példaképükké választottak, az őt bemutató különszám a *Prae* megjelenésének 40. évfordulóján került az olvasó elé (1974. 45-46. sz.).

A *Műhely* az irodalmi kísérletek terepévé vált, törekedett szöveg és kép egyenrangúságának megvalósítására, a befogadó sajátos bevonására az alkotás aktusába, és nyitott a posztmodern irodalomtudomány felé. Az 1970-es évek végétől a műhelyesek rendszeresen felléptek nemzetközi költészeti fesztiválokon, így a francia székhelyű Polyphonix egyesület Európa-szerte és más földrészekén rendezett eseményein, valamint különböző kiállítások során számos országban bemutatták alkotásaikat.

A *Műhely* harmadik periódusa az 1980-as években kezdődött, az elektronikus költészet, elektronikus szövegirodalom megjelenésével, ekkor már a művek jó része írásvetítőre, videóra és számítógépre „íródott”, s teret adtak a fonikus költészet képviselőinek is. Összművészeti, intermediális alkotásokat hoztak létre: a mail art, a konceptuális művészet (Maurer Dóra, Gáyor Tibor), a kísérleti zene (Sáry László), a performansz, a happening körébe tartozó műveket. 1987 márciusában a budapesti Petőfi Irodalmi Múzeumban *Kép-vers/vers-kép* címmel a vizuális költészet első jelentősebb magyarországi kiállítására került sor. A *Magyar Műhely* alkotógárdájával együtt több mint húsz hazai és nyolc külföldön élő magyar költő vett részt rajta, a megnyitóbeszédet Pomogáts Béla irodalomtörténész tartotta.

A műhelyesek kiindulópontja az irodalom, a nyelvben rejlő lehetőségeket igyekeznek kiszélesíteni a vizualitás, az auditivitás, később a számítástechnika felhasználásával. A nyelv vonatkozásában nem a jelentést, hanem a

jelszerűséget hangsúlyozzák. Ez az értelmezés radikális szakítást jelent a korábbi irodalomfelfogással, elutasítja a mimézis elvét, a költő feladatát a nyelvi rendszer átrendezésében, sőt, egy új jelrendszer kialakításában jelöli meg. A vizuális és a konkrét költészet, majd a lettrizmus a hagyományos irodalmi szöveget alkotóelemeire bontja. A felhasznált jelek lehetnek betűk, szavak, szótöredékek, ábrák, képletek, útjelek, térképjelek.

A lapot 1989–90-ben hazatelepítették Magyarországra, megtartva a kötődést Párizshoz és Bécshez, a szerkesztést fokozatosan átadták a fiatalabb generációnak. A szerkesztőtriász kiegészült Petőcz Andrással és Székely Ákossal. A Magyar Műhely 75. (1990. március 20.) száma már Budapesten jelent meg. 1995 tavaszán meghívták a szerkesztőségbe Kovács Zsoltot, L. Simon Lászlót és Sörös Zsoltot. Az 1995-ös keszthelyi Magyar Műhelytalálkozót (július 14–16.) már az új szerkesztőhármassal szervezte. Ehhez egy nemzetközi vizuális költészeti kiállítás kapcsolódott a Balatoni Múzeumban, a lap egyik legjelentősebb tárlata, amelyre 26 országból 126 művész küldött anyagot. A három fiatal 1996 őszén teljes önállóságot kapott. Ez a generációváltás páratlan a magyar irodalmi folyóiratok történetében. A Nyugaton kiadott magyar folyóiratok közül szinte mindegyik megszűnt, az *Új Látóhatártól* kezdve az *Irodalmi Újságon* keresztül a *Magyar Füzetekig*. Megváltozott a lap tematikája és részben az olvasói köre is, mind több fiatal értelmiségijéhez, művészettel foglalkozó elméleti szakemberhez és alkotóhoz jut el. Kiemelten foglalkozik számítógépes és médiaművészettel, az irodalom és a képzőművészet egyes periferiális területeivel. Az 1995-ben létrehozott Magyar Műhely Alapítvány biztosítja a folyóirat és a Magyar Műhely Kiadó kötetének jogi hátterét. Kilenc éve, 2004-ben megnyílt Budapesten a Magyar Műhely Galéria, amely havonta más-más kortárs művészek, alkotócsoportnak nyújt bemutatkozási lehetőséget. A lap legutóbbi száma a 2012-ben megjelent 161., amely a Petőfi Irodalmi Múzeumban május 10–11-én rendezett kétnapos jubileumi konferencia előadásait tartalmazza. Jelenleg a folyóirat felelős szerkesztője Szombathy Bálint, szerkesztőtársai Juhász R. József és Sörös Zsolt, a főszerkesztő L. Simon László.

A folyóirat félszázados fennállása során összesen tizenöt különszámot jelentetett meg. Ezeket tüzetesebben szemügyre véve megtudhatjuk, a szerkesztők kiket tekintettek mestereiknek, mely művészetelméleti témák foglalkoztatták őket. A különszámok többségét egy-egy példaképüknek szentelték. Választásaikkal a korabeli magyar irodalom értékskaláját szerették volna korrigálni, olyan szerzőket állítottak fókuszba, akik irodalompolitikai okokból marginalizálódtak Magyarországon, az uralkodó szocialista kánon a túrt kategóriába utasította őket. Weöres Sándor 50. születésnapja alkalmából állították össze az első különszámot (1964. 7-8. sz.), csaknem azonos időben a költő *Tűzkút* című kötetével, amit szintén ők

adtak ki. Már ebben a számban megfigyelhető a szerkesztők azon törekvése, hogy magyarországi és nyugati szerzők együtt publikáljanak: Weöres hazai kortársai (Várkonyi Nándor, Kozocsa Sándor), a *Magyar Műhely* egyik korai mentora (Cs. Szabó László) és az emigráció fiatalabb tagjai (Kibédi Varga Áron, Gömöri György, Papp Tibor, Parancs János) méltatták Weöres költészetét tanulmányok, illetve versek formájában.

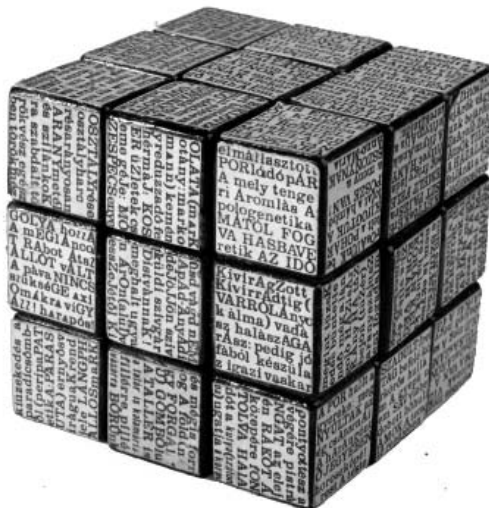
A fentebb már említett Kassák Lajos mellett a *Nyugat* folyóirat egyik különleges egyéniségét, Füst Milánt (1967. 23-24. sz.) is különszámban mutatták be. Fenyő Miksa, a *Nyugat* egykori szerkesztője Kanadából küldött összegző tanulmányt, Lengyel Balázs és Bori Imre mind formai, mind tartalmi tekintetben új utakra vivő líráját méltatta, Hanák Tibor *Látomás és indulat a művészetben* című rendhagyó esztétikatörténetét elemezte, Nagy Pál kisregényeivel, míg Márton László drámai műveivel foglalkozott. A következő különszám (1970. 37. sz.) Füst Milán *Szexuál-lélektani elmékedések* című esszéjének közlése, jelezvén e téma fontosságát, s Füst és a szerkesztők megközelítésmódjának adekvát jellegét.

A másik csoportba a tematikus számok tartoznak, így a strukturalizmus irányzatával foglalkozó 1968. júniusi (27.) szám, melyben Kibédi Varga Áron, Makkai Ádám, Kassai György, Hankiss Elemér és Fónagy Iván tárgyalták a témakör egy-egy jelenségét. Az 1971-es két antológiaszám (1971. 38., 39. sz.) összegzést, egy korszak végét jelentette. Egy már-már nemzedékként számon tartott írócsoport egy évtizedes munkájának eredményét adták közre, verset, prózát és tanulmányt együtt. Az avantgárd művészek közül Erdély Miklóssal két különszám is foglalkozott (1983. 67. sz.; *Erdély Miklós-szimpózium*, 1999. 110-111. sz.). Erdély afféle modern polihisztor, építész, filmrendező, író és képzőművész volt egy személyben. Művészetfelfogását a médiumokkal való kísérletezés, a tudományok és a művészetek kapcsolatának hangsúlyozása, a régi és újabb keletű hagyományokra való nyitottság jellemezte. Az új szerkesztőtriász az 1998-ban, a Múcsarnokban rendezett Erdély Miklós életmű-kiállításához kapcsolódó konferencia anyagát adta ki különszámként.

A 100. szám (1996) az alkalomhoz illő módon száz szerző egy-egy oldalas munkájából állt össze, amivel a folyóiratnak az irodalmi palettán elfoglalt unikális helyét kívánták demonstrálni. Az 1848-as forradalom 150. évfordulója alkalmából tematikus számot (1998. 106.) jelentettek meg, melyben a technika fejlődésének köszönhetően a különleges tipográfiájú oldalak, vizuális művek egyre több teret kaptak. A *Magyar Műhely* különszámként adta ki (2000. 113-114.) Bujdosó Alpár *Avantgárd (és) irodalomelmélet* című összefoglaló tanulmányát, mely a folyóirat párizsi, bécsi és magyarországi találkozóinak elméleti hozadékát ismerteti.

A tavaly 50. születésnapját ünneplő folyóirat tiszteletére a Petőfi

Irodalmi Múzeumban kiállítás nyílt 2012. május 10-én *Betűk kockajátéka* címmel. Ennek első terme hivatott a folyóirat történetének, sokrétű tevékenységének felvillantására néhány irodalmi szövegen, szerkesztőségi levélen, képzőművészeti alkotáson, valamint a *Magyar Műhely*-találkozókról és performanszokról készült fotókon keresztül. A redakció teljes levelezése és irodalmi dokumentációja a PIM kéziratárát gazdagítja. Egy érintőképernyős program tágabb kontextusba helyezi a *Műhely* körét, ebben rövid ismertetőik és portrék olvashatók a nyugat-európai és észak-amerikai magyar emigráns szervezetekről, folyóiratokról, valamint a hozzájuk kapcsolódó írókról és művészekről. A második terem a *Magyar Műhely* összes címlapját felvonultatja, s egy nagyméretű televízió összeállítás látható a munkaközösség találkozóiról, a *Műhely*hez tartozó költők, művészek performanszairól. A harmadik teremben kaptak helyet a vizuális és konkrét költészeti művek, illetve a laphoz kötődő képzőművészek alkotásai, valamint az első magyar automatikus versgenerátor, a *Disztichon alfa*, amit Papp Tibor készített 1994-ben. A számítógép programja tizenhatbillió disztichon generálására képes. A képversek mellett a *Magyar Műhely* képzőművészeti mellékletében szereplő festőművészek, szobrászok egy-egy műve is látható, így Bálint Endre, Bujdosó Alpár, Erdély Miklós, Haraszty István, Juhász R. József, L. Simon László, Maurer Dóra, Megyik János, Nagy Pál, Papp Tibor, Pátkai Ervin, Pernecky Géza, Petőcz András, Schöffner Miklós, Sörös Zsolt és Székely Ákos alkotásai. A kiállításához katalógus is készült, s a kétnapos konferencián túl felolvasóestek, koncertek és performanszok gazdagították az évforduló programkínálatát.

Tükröződések

Beszélgetés Kalocsai Enikő képzőművésszel

NAGY CSILLA

Visszapillantó címmel idén februárban nyílt meg Kalocsai Enikő kiállítása az Erdős Renée Házban, Budapesten. Ezt követően a budaörsi Bleyer Jakab Helytörténeti Múzeumban állította ki újabb festményeit Útközben címmel. A két kiállítással egy időben a salgótarjáni Gagarin Galériában akvarelljeit, rajzait és fotóit mutatták be, szeptemberben pedig a salgótarjáni Dornyay Béla Múzeumban lesz önálló tárlata. A képzőművésszel alkotói stratégiákról, színekről, tükröződő felületekről beszélgettünk.

–A budapesti kiállítás címe többféleképpen értelmezhető: utalhat az egyik kedvelt témára, a visszapillantó tükrök, tükröződő felületek adta látásmódra, de értelmezhetjük visszatekintésként is, egyfajta összegzésként.

– Valóban, a Visszapillantó című kiállítás régi és új anyagot egyaránt tartalmazott: úgy rendeztem el a képeket, hogy megrajzoljam az ívet az egyes alkotói korszakok között. Mert úgy gondolom, bár el lehet különíteni témacsoportokat, kifejezőmódokat, valójában egymásra épül, egy gondolatkörben mozog minden, amit eddig csináltam. Mindig is érdekelt, hogyan lehet a fényt és a felületi tükröződéseket megfogni, megjeleníteni a festészetben vagy más hordozók segítségével. Alkotómunkámban mindig nagy teret kapott a természet, a természeti jelenségek megfigyelése. Szeretek kísérletezni tükröződésekkel, különféle terekben, környezetekben

egymásra vetülő fényekkel, árnyékokkal. Geometrikus absztrakt munkáim és monokróm jellegű képeim is ezt a témafelvetést járják körül, csak más festői eszközökkel.

Ezen a kiállításon mindez összeért. A tükröződések esetében – legyen szó víztükrőről, napszemüvegről, üvegről vagy visszapillantó tükrőről, ami a legutóbbi képek témája – a tükörkép voltaképp geometrikus képpé alakul. Úgy érzem, ezekben a tükrös alkotásokban tudtam összegezni magamban a két alkotói irányt, ami mindig is párhuzamosan futott: megőrizni a monokromitást, a felhőképek sajátosságát úgy, hogy emellett megjelenik egy konstruktív szerkezet. Azért fontos ez számomra, mert miközben a képekben valamit rendszerezek, aközben magamban is helyre teszek dolgokat.

– *Mégis, a képeiden elrejtetted az embert: teljes alakokat nem, csak tükörképeket vagy tükröződő felületeket magukon hordó figurákat, testrészeket ábrázolsz.*

– Nem az ember ábrázolása, hanem a tulajdonságai érdekelnek, hogy hogyan gondolkodik, milyen a környezetéhez való viszonya, hogy mit lát. Ezért volt az egyik kiállításom címe *Te mit látsz?* A napszemüveges képek épp ezt a játékot mutatják, azt festem meg, hogy épp mi van előtted; mi az, ami meghatározza a világlépedet; hogyan rendeződnek el körülötted a formák. Mindig is a részletek érdekelték, a monokróm képeimnél is „fénytérseletekkel” foglalkoztam. Én csak egy kis pont vagyok, keveset látok a világból, de azt, amit megfigyelek, szeretem a képeimben feldolgozni.

Bennünket rengeteg információ ér. Ezeket a hatásokat értelmezem, összegzem, valahogyan képpé sűríttem. A tükrök, a tükröződő felületek segítenek abban, hogy hogyan mutassam ezt meg összefüggésében, hogyan rögzíthetek egyszerre több nézőpontot, látószöveget. Visszapillantó tükrös festményeimnél is egy jelenetet, egy adott pillanatot vizsgálok több nézőpontból. A tükör keretet ad, összefoglal, esetleg torzít, egyedi nézeteket mutat, a nagy egészből egy-egy szeletet ragad ki, lehetőséget nyújtva a tér különböző viszonylatainak megjelenítéséhez.

A napszemüveges képek esetében nem a portréábrázolást tartottam fontosnak, hanem az ég, a víz, a föld visszatükröződése érdekelt, vagy ami abban a pillanatban látható a szemüveg tükröződő felületén, és hogy az milyen kontextusban jelenik meg az adott pillanatban, így kimerevítve.

– *Milyen módszerrel alkotasz? Készítesz vázlatokat?*

– Mostanában igen: körülbelül egy éve szénvázlatokat készítek, a festménnyel azonos méretben, hogy lássam, hogyan fog elrendeződni a kép. Nem mindegy, milyen a formája a képnek, mekkora, hiszen minden méret, képkivágás másként működik. Színvázlatokat viszont ritkán festek: a színeket nagyjából látom magamban, el tudom képzelni, majd miután elkezdem a munkát, a vásznon alakulnak. Nagyon sokat fotózom, gyakran

egy-egy képkivágást is fényképen rögzíték, és sokszor a festmények alapja is ez. A *Víztükör*-sorozathoz is sok fotót készítettem, de itt rögtön az akvarellhez nyúltam, nem csináltam vázlatot. Az első ilyen képet még kísérletnek tartottam, de miután elkészült, éreztem, hogy valahogyan elkezd működni. A harmadik képnél pedig már úgy gondoltam, meg tudtam fogni a víz tükröződésének a lényegét. Előfordul, hogy egy-egy téma feldolgozásánál többféle anyaggal dolgozom. Terveim között szerepel a víztükör megjelenítése nagyméretű olajképen.

– *A konstruktív elrendezés, a hideg, visszafogott színek ellenére nagyon erős nőiességet érzek a munkáidban.*

– Nem gondolkodtam még ezen. Bár igaz, hogy soha nem voltam az a fajta geometrikus művész, aki vonalzóval szerkeszti képeit. Nem valamilyen szigorú, matematikai elv alapján építek. Az én esetemben egy másfajta, organikus rendről van szó. Határozott, erőteljes formák vonzanak, de a színek, a finom színátmenetek, helyenként elmosódó határvonalak jellemzőek rám, talán ez kölcsönöz valamiféle lágy-ságot a képeimnek. Szeretek minden részletet átgondolni, pontosan kidolgozni. Szabó Noémi szobrászművész nagyon jó barátóm, voltak közös projektjeink is, és a véleményére is kíváncsi vagyok egy-egy munkám kapcsán.

Témáim személyes, megélt élményekhez fűződnek. A visszapillantós, utazós képek is így születtek. Egy időben sokat utaztam – jelenleg is gyakran úton vagyok –, autót vezetek, és ebből próbálok valamit megragadni, a mozgásból, a távolságból, az időből, abból, amit az utazás maga jelent. És ez a személyesség azt is jelenti, hogy ami foglalkoztat, az szinte kizárólagosan jelen van témaként: újra- és újraalkotom, kísérletezek vele, kipróbálom más kontextusban. Értelmezem ezzel a világot és magamat is. Hiszen magunkat is úgy építjük fel, hogy tükörképeket kapunk, értelmezünk, hasznosítunk. Újra meg újra.

Tér-rések

Beszélgetés Fürjesi Csaba
festőművésszel

SHAH GABRIELLA

2013-ban a Mikszáth Kálmán Társaság mellett Fürjesi Csaba festőművész kapta meg a Madách-díjat. Fürjesi Csaba 1969-ben született Salgótarjánban, Pásztón nőtt fel, majd a Nyíregyházi Főiskola rajz-földrajz szakán és az Iparművészeti Egyetem vizuális kommunikáció szakán diplomázott. 2006-ban Salzburgban, a világhírű Zhou Brothers-nél végzett mesterkurzust. Ezután meghívást kapott az egyiptomi Fayoumi oázisba, ahol közel egy hónapos nemzetközi téli akadémián vett részt. 2008-ban a Bécs melletti Münchenstalban dolgozott Robert Finger grafikusnál, aki Hundertwasser kollégája és nyomdásza volt. Itt továbbfejlesztette ismereteit a tradicionális grafikai eljárásokban.

A Palócföld legutóbbi, 2013/1-es számának képanyagát Fürjesi Csaba Szférák című sorozatából válogattuk. A mostani beszélgetésben a művészt legújabb munkáiról, művészi törekvéseiről kérdeztük.

– Az utóbbi időben nagyon nehéz téged utolérni, hiszen szinte állandóan úton vagy. Több kiállításod nyílt világszerte. Az USA több városában, Romániában, Ausztriában, Hollandiában, Kanadában. Nagyon jelentős lehetett például 2009-ben a berlini fal leomlásának huszadik évfordulóján, hogy meghívás kaptál a Berlini Magyar Nagykövetség galériájába,

önálló kiállításra. A külföldi útjaid, illetve a kiállításaid hogyan hatnak a művészetedre?

– Nagyon jó megtapasztalni, hogy a különböző országok kultúrájának függvényében hogyan mutatkoznak be a munkáim, mit váltanak ki, hogyan értelmezik. Alapjában véve van egy egységes megítélés és vélemény, ami jó, és ez lényeges számomra. Talán a londoni kiállítást tudnám kiemelni, sok emberrel ismerkedtem meg a szakmából, már a megnyitón is nagy érdeklődés volt, és összességében is sikeres volt. A változást, ha van is, csak később látom, akkor nem annyira, amikor ott vagyok. Persze vannak azonnali hatások, amik érnek, az egyiptomi oázisban például nem lehet normál európai hétköznapiak szerint élni és alkotni. Először is valami belső harmóniát vagy jó viszonyt kell teremteni a környezettel, ami annyira extrém és persze lenyűgöző. Csak azután lehet „odaérkezni” az alkotáshoz, ha ezek elrendeződnek. De ugyanez érvényes Salvador Dali műtermére is, ahol inkább a hely neve meg a jelentősége az, amivel azonosulni kell, és még tovább sorolhatnám, de persze ezek annyira jó helyzetek, hogy könnyen megy a dolog. Bizonyos idő elteltével visszanézve jobban kivethető, melyek azok a hatások, amelyek értek, illetve amiket eredményezetek: motívumokat, hangulatokat.

– Jellemző rád, hogy „ciklusokban” dolgozol. Ha szabad felosztanom a pályádat, először volt az ún. gesztusművészet, majd az általam annyira kedvelt Profán mítoszok, aztán a Tér-récek, majd a Szférák következtek. Most pedig egy szinte az előzőekhez szorosan kapcsolódó „Virtuális lét”. Érződik ugyan, hogy ezek egymásra épülnek. Ezt egyszer úgy fogalmaztam meg, hogy ezek is mind mítoszok, mégpedig kortárs mítoszok. Elegyednek azonban a 20. század elejének egzisztencialista filozófiájával, melynek lényege ma is érvényes lehet. Ugyanakkor metafizikai témát érzek benne. Az emberi életfolyamat egyes állomásait, és tudati állapotok szintjeit, s olyan mélyrétegeket boncolgatsz, melyek rendkívül izgalmas gondolatokat váltanak ki a nézőből.

– Nagyon jó, ha így gondold. Ciklusokat mondtál, de úgy érzem, nincs éles határ közöttük, átfedések vannak, néha éveken keresztül is, egy időben több mindennel foglalkozom. Volt egy projektem hosszú ideig, közel három évig minden este rajzoltam tussal papírra. Mikor mennyit, néha egyet-kettőt, máskor sokkal többet tudtam esténként rajzolni. Nappal meg főleg más képeket festettem. A kettőnek nem volt egymáshoz tematikus köze. Egyszer aztán, mikor már annyi rajzom volt, nagyon érdekesnek találtam, hogy a „sűrűbbeket” feldolgoztam nagyméretű vászakra olajjal. A *Profán mítoszok* periódus így keletkezett. Párhuzamosan más „ciklussal”, más alkotási folyamatokkal. Szeretem, ha gondolatok is vannak a képiség mögött, ha egy műalkotás tágabb kontextusban is értelmezhető. Ez lehet

metafizikus tartalom is.

– *2012-ben jelent meg egy újabb képzőművészeti album, mely az utóbbi időben született alkotásaidat mutatja be. Immáron ez a második monográfia művészetedről. Szegeden, a REÖK palotában pedig nemrég nyílt kiállításod.*

– A monográfia *Szférák* címmel jelent meg, és két nagyobb vonulatot mutat be: tusrajzokat és grafikákat, valamint azokat a festményeket, amelyek a szorosabban köthetőek a grafikai szemlélethez, illetve amelyekbe előbb különböző grafikai eljárásokkal is bedolgoztam. Szegeden a jelenlegi alkotói ciklus képeivel mutakozom be, olyan anyaggal, amely az elmúlt három évből mutat be egy válogatást. Közel ötven kép. Új munkák is vannak és be tudtam fejezni egy pár régebben elkezdett vásznat is, amiket félretettem, hogy valamikor majd folytatom. Ez eléggé nagyszabású anyag lesz, örülök, hogy én is „összeláthatom”. A kiállításra kiválasztott képek közös aurája sugalmazta a *Virtuális lét* címet. Vizuális és gondolati elmélkedések és kivonatok ezek a létezésről és annak okairól, vagy hiányáról.

– *Úgy tudom, saját grafikai eljárásokat is kidolgoztál. Mesélnél ezekről?*

– Tulajdonképpen azok a hatások, amit ezekkel elérek, nagyobbak és fontosabbak, mint maga az eljárás. Lényege a különböző minőségű anyagok felületének a találkozása, hogyan tudnak szervesülni egymással és rendszert alkotni. Ez egy manuális folyamat, úgy hívom: „egyedi-multiprint”. A kívánt felület és hatás eléréséhez több tucatszor is egymásra kell felhordani a rétegeket (multiprint), és nem lehet kétszer ugyanúgy kivitelezni, ezért egyedi. Ennek kialakulása pedig egy folyamat volt, azaz igény, hogy a festészeti alkotás ne „primér” önkifejezéssel induljon, hanem egy szándékosan előidézett köztes állapottal, valami olyasmivel, amit a művész maga generál, de mégis sok véletlenszerűséget tartalmaz. Az az optikai felület, amely képződik, az nem a szűz vászon „nulladik” fázisa, hanem egy térben és időben kitolódott minőség. Így közvetlen visszahatással van az eredeti alkotói szándéokra, ami a továbbiakban nagyon izgalmas belső folyamatokat indít el. Ez a hatalmas méretű és számomra újszerű képi világ egy új bejárható terület.

– *Amikor Pátyon éltél és a műtermed is ott volt, gyakran rendeztél nyitott műtermi napokat, összehívtad a barátaidat, ismerőseidet, műgyűjtőket, galériavezetőket, művészettörténészeket. Mostanában is rendezel ilyen esteket?*

– Most is vannak ilyenek, még korábban maga az esemény kedvéért, most inkább egy-egy alkalomra koncentrálni. Jó kis beszélgetések, iddógálások és persze a nagy ívű gondolatok kifejtése történik ilyenkor. Évtizedekkel korábban ez természetes volt, hogy a műtermekbe összejártak irodalmárok, zenészek, művészettörténészek, mecénások, stb. Ma ez ritka,

de én szeretem, s úgy látom a jövőben ez megint vissza fog térni.

– *Gondolom, ez a kapcsolatrendszer miatt is fontos. Ahhoz, hogy a festészetből meg lehessen élni, a művésznek menedzsernek is kell lenni?*

– Ez egy összetett dolog. Magyarországon még nem forrta ki magát külön művészeti menedzser szakma, ami csak a képzőművészekkel foglalkozna, bár kezdeményezések voltak és most vannak pár szakember révén. Ezek inkább egyes emberekhez kötődtek és kötődnek ma is, mint szakmai réteghez. Ezt a tevékenységet most galériák és kurátorok végzik a művészeknek, amivel nincs baj. És azzal sincs, ha egy művész a saját maga is besegít a boldogulásába. Én nem láttam még olyan sikeres művészt, aki magányosan elefántcsonttoronyban él. Ma egy alkotónak nemcsak saját magával és alkotásaival illik tisztába lenni, hanem ingert kell kibocsátania és sokkal szélesebb körben fontos tájékozódni nemzetközileg is. Amit csak lehet, azt meg kell ismerni, tapasztalni, mi hogyan működik, milyen rendszerek vannak. Ezekből összeáll az a kép, amiben elhelyezheti magát az ember, időben és térben is, nem érti félre a saját lehetőségeit, hanem az egyes lépései szervezések, a fejlődése következetes, a dolgai meg hitelesek. Ezt magam számára is fontosnak tartom.

– *Aktívan részt veszel a nógrádi művészeti életben. Minden évben megrendezitek a Ceredi Nemzetközi Művésztelepet. Az alkotói környezet vagy inkább a közösség fontosabb számodra?*

– Mindkettő. Jó esetben ezek egymást erősíteni tudják. Sokat vagyok Nógrád megyében, ebben az évben tizennyolc éves lesz a művésztelepünk, és az idén is nagyszabású nemzetközi szimpózium lesz, a terveink szerint hét országból jönnek képzőművészek. Kinőtte magát a művésztelep, témérdek háttérmunka, szervezés van két nyári esemény között is. Meg aztán családi szálak és sok kedves ismerős is ideköt. Cered egy remek hely az alkotásra, s ezt a résztvevők tudják, megérik. Ha megnyílnak, akkor részesei lesznek valami nagyobb élménynek, összefüggésnek. Ez nem azt jelenti, hogy mindig mindent közösen kell csinálni vagy alkotni. Épp ellenkezőleg, hogy lehet független egyéniségnek és alkotónak maradni, miközben kialakul egy közösség. Van, aki „kívülálló” marad, akármennyi időt van ott. A művésztelep nem áll jó mindenkinek, ilyen egyszerű. Cered mint falu és mint élő közösség, szinte tálcán kínálja a jobbnál jobb tematikát. Egyfajta „szocio-art” műfaj honosodott meg, ami egyedülálló jelenség. Lényege az, hogy a viszonylagosan elszigetelt település tárgyi kultúrája, szellemisége, hagyományai hogyan találkoznak kortárs művészekkel. Volt már „Tisztaszoba akciónk”, ahol családi házak régi tisztaszobái voltak az alapanyagok, amivel dolgozhattak a művészek. De előfordult már régi fényképek, régi tárgyak és helyi mondák feldolgozása, megfilmesítése is. Az idei szimpózium témája a kert lesz.

Fények, visszfények, tükörképek

Kalocsai Enikő képzőművész kiállításáról

WEHNER TIBOR

Átfutva Kalocsai Enikő festőművész mintegy másfél évtizede épülő pályaképét – a művész 1997-ben lépett ki a Magyar Képzőművészeti Főiskola kapuján – meglepő változatosságot, sokoldalú alkotótevékenységet és sokrétű anyag- és technika-alkalmazást regisztrálhatunk: a festőként végzett alkotó a közelmúlt években díjakat nyert hazai és külföldi rajztriennálékon és akvarellbiennálékon, valamint országos táblakép-festészeti seregszemlén is. Mindemellett meglepetéssel nyugtázhatjuk, hogy sikerrel szerepelt szoborpályázaton is, és művei teret kaptak az esztergomi, experimentális fotókat felvonultató biennálén. Kalocsai Enikő – az egy-két évente rendezett önálló tárlatai mellett – műveivel rendszeresen jelen van a legjelentősebb országos tárlatokon és természetesen a szűkebb pátria, Salgótarján és Nógrád megye kiállításain, vissza-visszatérő vendég a művésztelepeken, köztük az olyan kitűnő nyári kolóniákon, mint a ceredi vagy a gyulai, és tevékenyen részt vesz, mint aktív művészpédagógus, a pedagógus képzőművészek művészeti fellépésein, bemutatkozásain is.

Mindezek fényében, körbepillantva a budapesti-rákoshegyi Erdős Renée Házban 2013 februárjában rendezett Kalocsai-kiállítás művei között, meglepő egységre, hallatlan összefogottságra figyelhetünk fel: az olajjal vászonra festett kompozíciók mellett egy-egy pasztell szerepelt, és néhány

tükör-objekt egészítette ki a kollekciót. Természetesen a hagyományos táblaképek és a térbe helyezett tükör-plasztikák más és más műforma-sajátosságok és dimenziók által meghatározott alkotások, de tartalmilag, a problémafelvetés szempontjából mégis szorosan összetartozó kompozíciók. Már egy felületes tematikai leltár is ezt igazolja: a képeken is tükrök, tükröztető felületek jelennek meg, és a plasztikák is tükörlapokból vagy áttetsző üvegfelületekből épülnek fel. De a művek lényege azért nem ez a tükör-jelenlét csupán, hanem éppen a fény, a fényviszonyok, a fény által megteremtett kép közvetítő-visszatükröző felület által való megjelenésének rögzítése, a valóságnak nevezett szféráról és a valóság-elemekről képződő kép áttételekkel való közvetítésének vizsgálata.

A fény természetét kutatta és vizsgálta Kalocsai Enikő már az ezredforduló közvetlenül követő években festett oldott felhő-képein is, majd talán ezen képegyüttes ellenpólusaként, egy önálló képciklusként születtek meg a szigorú geometrikus-konstruktív szellemmel vezérelt, dinamikus kolorittal komponált elvont vásznak: a két ellentétes világ más és más effektusokat kibontó festői kalandja szépen rajzolódott meg az Erdős Renée Ház második emeleti kiállítótermének falain. Végző soron úgy ítéltünk, hogy az első emeleti termekben, az újabb képek körében is két ellentétes hang artikulálódott: egy mind színvilágában, mind tematikájában melegebb és bensőségesebb, és egy ridegebb, hidegebb tónus. Az arcrészleteket is felvillantó, de a napszemüveg és a szemüvegen tükröződő reflexek képi hangsúlyait kiemelő kompozíciókat – amelyek által vissza-visszatérően jelennek meg a korábbi felhő-képek motívumai – a személyesség élteti, az ember és világának különös kapcsolata, a befogadás – kívülmaradás dilemmája teszi feszültté, és mindezt egy hallatlan finom, érzékeny kolorit tolmácsolja. E műegyüttes egyéni módon kamatoztatja a múlt század utolsó harmadában oly hangsúlyossá vált fotonaturalista megjelenítés tanulságait. Az autó-visszapillantó-tükörre fókuszáló képciklus – amelynek képelemei között a geometrikus-konstruktív motívumokat fedezhetjük fel – már egy elidegenedettebb világot tárt elénk: a szemlélő nincs jelen a képen, illetve a szemlélők mi vagyunk, a képek nézői, akik éppen most egy gépkocsi utasaiként vagy vezetőiként utazunk, akik előtt-mellett, akik mögött elsuhan a kékes-zöldes, geometrikus mezőkké rendeződő semmitmondó táj, s akik szentelen pillantásokkal rögzítik és nyomban törlik is a pillanatonként érvényüket veszítő visszapillantó-tükör képmetszeteket. A napszemüveges képeknél a figyelem, a szemlélődés, a kimerevített pillanat a fontos, míg itt a dolgok pillanatnyiságán való felülemelkedés magatartásmódja válik dominánssá; az időt, a sebességet, a helyváltoztatást maga után vonzó, személytelen sodródás. A rezignált megézés: hogy az úton levés ellenére valójában sem a hely, sem a körülmények nem változnak, a

dolgok megérkezésünkkor is ugyanazok lesznek, mint elindulásunkkor. Az optimistább, színgazdagabb napszemüveges, és a pesszimistább, színeiben visszafogottabb visszapillantó tükrös képi rögzítések kompozíciójának is lényegi eleme a képkivágás, illetve a részletkiemelés: az arcrészleteken és a tükrökön, a tükröző felületeken túl csupán a természeti jelenségek visszfényszerű visszatükröződései, vagy sejtésszerű tájelen-foszlányok tünedeznek fel a műveken. És mindezen alkotások mellett formailag és a műforma-jellemzők szerint is különálló műcsoportot alkotnak a tükörplasztikák. A visszatükröződő, illetve a magába képet vonzó-szívó műközeg torzít, csapdába fog, elrejt, hogy aztán villanásszerűen újra elővarázsolja azt a konkrétumot, amelynek megfoghatatlanságát, valószerűtlenségét reprezentálja. A fény-csapdák, a kiszámíthatatlan reflexek, az áttetszőségek eme nehezen fel- és kiismerhető, de az egzakt fizikai jelenségek, optikai törvények alapján működő világában paradox módon sejtelmességek és titokzatosságok veszik körül a befogadót.

Kemény valóság-kivágatok és szabad képi absztrakciók jegyében épült az elmúlt másfél évtizedben, és épül napjainkban Kalocsai Enikő festői-plasztikai – és a grafikus és fotográfus törekvések jegyében készült, ezúttal nem bemutatott műveket is felölelő – életműve, amelynek művészi kifejezését a jelenkor emberének létállapot-jellemzői, derűlátónak korántsem ítélnélhető életérzése határozza meg. E művészi világkép atmoszferikus sugárzásában nyugtalanságok, nyomasztó megérzések, talán félelmek motoznak, és a fel-felbukkanó könnyedebb, bizakodóbb jelenségekkel és sugallatokkal hadakoznak. A fények mindent átható derengését és a sötét általi elnyeletését is feldolgozó, interpretáló piktúra az ún. valóság egy-egy jellegzetes képét kikristályosító reflexek titkait kutatja. A különös reflexek jegyében megformált művek kapcsán Matits Ferenc művészettörténész állapította meg: „Az absztrakt konceptuális festőként induló Kalocsai Enikő az utóbbi években új irányt szabott művészetének: a látvány mögé rejti az asszociatív tartalmat.” Ezen izgalmas képértelmező, asszociatív felfedező utakat járhattuk be a budapesti-rákoshegyi Erdős Renée Ház télvégén, tavasz-előn rendezett kiállításán.

(Budapest-Rákoshegy, Erdős Renée Ház, 2013. február 16 – március 7.)

Fotóregény az ország pereméről

Schnelczer Zoltán
medvesaljai életképei

TARNÓCZI LÁSZLÓ

Az ember szép. Szép, mert az Isten teremtette. Barázdált arcú öregek néznek ránk Schnelczer Zoltán fekete-fehér képeiről, csöndes beszélgetésbe elegyedek velük. Könnyű szívvel fordulok feléjük, nagyszüleim, dédszüleim ezek az ismeretlenek. Értem szavuk és szótlanságuk, szegénységbe rekedt büszkeségeiket és megalkuvásaikat, munkában koptatott életüket, amit mára betetézett a dologtalanság.

A történelem statisztái ők, akiknek apjuk nevét tollal egyházi anyakönyvbe írták, sírfeliratuk többségét pedig vesztett háborúk emlékoszlopaira vassal vésték. A Schnelczer Zoltán által megörökítették némelyikéről is ma már talán csak sírfelirat és az annál is gyorsabban kopó emlékezet őrzi, hogy éltek. S ennek a csöndes, szerény, a világról fiatal kora ellenére oly sokat tudó, vagy legalább is sejtő füleki fotósnak a sárguló papírképei.

Schnelczer Medvesalja házaiba zörgettet be velünk. Pontosabban észrevétlen visz be minket a nyári konyhákba, fészerekbe és szobákba, hogy megmutasson egy gyorsan tűnő világot. Embereket, akikhez olyan közel tudott kerülni, hogy a fényképezőgépéről már nem vesznek tudomást, mi meg láthatatlanok maradhatunk.

Tajti, Egyházasbást, Vecseklő, Gömöralmágy... Sok-sok elfeledésre ítélt falu nevét tanítja a tárlatátogatókkal a fotós, aki a senkiföldjére visz. Palócföldön, Gömörország peremén járunk. Szeretem ezeket az országhatár-szélére szorult, sorsfedezettel áldott vagy vert embereket, mert nem többek, de nem is kevesebbek, mint emberek. Emberek, akik születtek, éltek, öleltek, s ha háborúk jöttek, s más nem tehettek, tán öltek is, míg megöregedtek végül.

Bútoraikon szakadozik az ereszték, szalmaszékjüket már évek óta újra sem tömték, s akiknek arcára legritkábban a mosoly szántott barázdát. Vályogházukat az egerek kikezdték, a meghajlott mestergerenda és a deszkamennyezet közé tett egyetlen olvasmányukat pedig már csak vasárnaponként porolják le a szerszámnyelekhez görbült ujjai.

Emberek, akiknek foltozott, stoppolt ruháját az öregség szaga járja át, s akik úgy ülnek a szappanos vízű mázas mosdótálra bámulva, mintha a reggeli mosakodáskor a keresztséget vennék föl.

Schnelcer náluk nem vendég, úgy érezzük, hozzájuk tartozik. Városi emberként a fényképezőgéppel úgy tud ott lenni közöttük, hogy amikor a lenséjébe néznek ezek az emberek, önkéntelenül is számvetést kell tenniük. Engedik, hogy a falvédőkre varrt örömeik mögé lássunk: megértsük földszeretetüket, megismerjük az elvesztett vagy idegenbe szakadt gyermekeik miatti fájdalmaikat, s adjunk esélyt arra, hogy a világ velünk forduljon feléjük.

A többnyire fekete-fehér képeivel krónikát, s tán regényt ír nekünk Schnelcer Zoltán. A fotográfia eszközeivel nemcsak dokumentál, de művészi módon sűrít évtizedeket pillanattá. Alapos és lelkiismeretes ember, aki nem elégszik meg azzal, hogy tisztességes portrékat, életképeket készít, évvel később is nyomon követi regényalakjainak sorsát. Visszamegy, és újra exponál. Tárlatait látva, kíváncsian várjuk ennek a regénynek folytatását vagy újabb fejezetét.

Az eltűnt idő nyomában

Papp Tibor: *Innen el*

SZEKERES SZABOLCS

Olykor még a kihagyhatatlannak tűnő ziccereket sem könnyű gólraváltani. Puskás Ferenc 1952. augusztus 2-án a jugoszlávok ellen az első félidőben kihagyott egy tizenegyest az olimpiai döntőben szurkoló hatvanezer néző előtt. A második félidőben aztán az aranycsapat nem kegyelmezett az ellenfélnek, a magyar labdarúgó-válogatott végeredményben 2:0 arányban, Puskás és Czibor góljainak köszönhetően bizonyult jobbnak a déli szomszédainknál. Így nyertünk olimpiát futballban, ez egyike volt annak a tizenhat aranyéremnek, amit a magyar küldöttség átvehetett.

A Rákosi-rendszer legirigyeltőbbjei a sportolók, különösen a futballisták voltak, hiszen azt a szabadságot képviselték, amely sokak számára elérhetetlennek bizonyult akkoriban. Ők többé-kevésbé szabadon utazhattak külföldre, rájuk nem voltak úgy és annyira érvényesek a diktatúra szabályai, mint másokra, hiszen az eredményeik segítségével a sportban látványosan bizonyítani lehetett, hogy, legalábbis a kommunista propaganda híradásai szerint, a folyamatosan halódó Nyugat előtt járunk. Ahogy az olimpiai döntő első félideje sem volt hibátlan, úgy Papp Tibor *Innen el* címmel írt, két nagy szerkezeti egységre bontható regényének is az első része a halványabb.

A regény főhőse Péterfy Olivér, a folyamatos önelemzésre, és a múlt aprólékos boncolgatására hajlamos kamasz. A futballrajongó fiatalember 1952 augusztusában, a szövegbeli utalásokból kideríthetően, nem sokkal a fent említett mérkőzés után, nyaralásra utazik Várszegre, Bánteleki Kornél családjához. A vakáció alatt szerelmes lesz a házigazda egyik lányába, Lonciba. Miután Bánteleki Kornélt az Államvédelmi Hatóság egy reggel

letartóztatja, Olivérnek haza kell utaznia. Szülőfalujában, Hajdúkeresztesen Várszeg térképét rajzolgatva újra átéli a forró, szerelmes nyarat. A csavargásokat, a közös fürdőzéseket, a női test melegének csábító illatát, az első szeretkezések édes izgalmát, meg-megtörik a várszezinél régebbi, a háborúval, a Rákosi-rendszer társadalmi viszonyaival összefüggő emlékek. Ez utóbbiak adnak különleges ízt ennek a résznek. Ilyen például hősrünk rendszeridegen, 1945 előtt kántorként dolgozó apjának pokoljárása, amelynek következményeképpen sokáig megalázó körülmények között, kétkézi munkásként kellett keresnie a kenyerét, vagy ahogy Olivér szabotálja 13 éves korában az Ifjú Gárda Emlékversenyt, nem beszélve a faluban történt erőszakos téveszesítéssel kapcsolatos történetekről.

Ennyi a regény első része, és ez nem is kevés. A főszereplő tudatán hosszabb-rövidebb ideig átsuhanó, térben és főleg időben csapongó emlékfoszlányokat az olvasónak kell, nem kis türelemmel, összerakosgatnia és szerves egésszé olvasnia. Az általában E/3 személyben kezdett mondatok, néhol, hirtelen E/1 személyben folytatódnak, izgalmas narratív szerkezetet létrehozva ezzel. Az első 190 oldal legfontosabb része Bánteleki Kornél letartóztatása. Péterfy Olivér többször is nekikezd a szörnyű reggel leírásának, és minden változattal kicsit többet tud meg a körülményekről az olvasó. A várszegi napok leírása és a vendéglátó család bemutatása azonban összességében túl körülményes és hosszú, ezért nem mindig sikerül az írónak maradéktalanul fenntartania az olvasó figyelmét. A régebbi emlékforgácsok ugyanis nem egy alkalommal érdekesebbek, mint a kissé súlytalan, túlbeszélт várszegi nyaralás, így a régmúlt szétfeszíti a kereteket, ennek köszönhetően a forma és a tartalom nem mindig harmonizál egymással.

Az *Innen el* folyamatos olvasását megakasztják a többszörösen összetett mondat szerkezetek, és a merész képzettársítások. Ezek a stílusbeli sajátosságok nem egyszer megkívánják azt, hogy újból neki fussunk egy-egy mondatnak. A szerző legjobban sikerült mondatai azok, és ezekből nem keveset találunk a szövegben, ahol egyszerre olvashatunk Péterfy Olivér belső állapotáról, a környezet leírása pedig olyan hangulati elemekkel egészül ki, amelyek fokozzák a szituáció drámaiságát.

„Amikor hetedik várszegi napjának kezdetén, csütörtök reggel halkan nyílt a veranda belső homályában meghúzódó ajtó, mely csöndesen sziszegve egy pici hasadékot tett láthatóvá a mögötte ásító sötét barlangból, az ebédlőből, Olivér csak a suttyogó hangból következtetett a váratlan nyitásra, bár fekhelyéről odalátott, mozdulnia sem kellett, de az ajtó mozgását nem vette észre, csak a sötétebb tónusú rést, melyben Lonci fejének egy szelete derengett.” (166.)

A második részben 1957 januárjára ugrik a történet, és az időközben fiatal férfivá cseperedett, az édesapa származása, foglalkozása miatt egyetemre

fel nem vett, kétkezi munkásként dolgozó Olivér útját követhetjük végig. Izgalmas pikareszket olvasunk, amely utazás alatt hősünk két nap alatt többet él át, mélyebb dolgokat tapasztal meg, mint más egész élete folyamán. A képzeletbeli, valószínűleg Hajdú-Bihar megyei Várszegről indulva, Budapesten, a nyugati végeken át, vonaton és gyalog jut el a magyar-osztrák határ átlépéséig. A jelen idejű sztori és a leginkább az 1956-os forradalomhoz kapcsolódó, fel-felbukkanó emlékek itt, ellentétben az előző résszel, koherens, feszes regénykompozíciót alkotnak, hiszen itt a késleltetés funkcióját töltik be. Az olvasó gyorsan haladna a cselekményben, ám a főszereplő önreflexiói, a múltat feldolgozni kívánó gondolatai mindig lassítják a történetet, jótékonyan növelve ezzel a feszültséget. Például az egyik igazoltatás alkalmával, míg hősünk a tisztre vár, átsuhan agyán az eset Bartos Levente bokszolóval, akinek szintén hadnagyi egyenruhája volt, és megpróbált szexuális viszonyba kerülni Olivérral. Megkapó rész az is, ahogy útja elején a Kelenföldi pályaudvar felé tartó Péterfy végigsétál, még egyszer utoljára, a Kenyérmező utcán, a Rákóczi úton, a Blaha Lujza téren, újraélve ezzel képzeletben a Felvonulás téri Sztálin-szobor ledöntését, az ávosok puskáinak könyörtelen hangját, amint a Rádióból lónek a tömegre és az egykori Horizont könyvesbolt előtt az orosz kiadványok elégetését.

Igazi írói bravúrként Papp Tibor eléri azt, hogy úgy szorítunk Olivérért, akár egy jól felépített krimiben, hiszen csak az utolsó oldalon dől el minden. Péterfy azért válik izgalmas figurává, mert a lebukástól való félelmében szinte minden pillanatot kielemez, megpróbál elrendezni magában, sőt sokszor még azt is, ami majd előreláthatóan történni fog. Nehezen felejthető a Kelenföldi pályaudvaron történt tömeges igazoltatás, vagy, ahogy hősünk az igazoltató ávos kezéből kikapva személyi igazolványát, nem törődve saját testi épségével, és golyózáportól kísérve felugrik a már robogó vonatra. Nagyszerűen egészíti ki Olivér hölgyek iránt érzett heves testi érzületét az emlékekben többször is felbukkanó dédapa legendás alakja. A dédapa mintha Krúdy Gyula Szindbádja lenne. „A szakácsnő ugyanolyan követelődző volt, mint a tiszteletes asszony. Az egyik reggel (amíg a tiszteletes asszony öltözködött), a másik este, miután a szakácsnőt elküldte aludni, követelt csókokat, csacsogást, bókákat, kalandozó simogatást és tüzes temperamentumot.” (302.)

Az *Innen el*, szerkezetét tekintve legalábbis, kissé egyenetlen lélektani regény, hiszen nem biztos, hogy aki nem olvasta az első részt, nem kap teljes élményt csak a másodikkal. Péterfy Olivér két alkalommal is átesik a tűzkeresztségen. Az első részben férfivá érkezik, a második részben állampolgári értelemben lesz teljes jogú felnőtt, aki képes felelős, ám éppen ezért pokolian nehéz döntést hozni arról, hogy egy diktatúrában, ahol a múltja, a véleménye miatt bármelyik pillanatban letartóztathatják, nem akar

tovább élni. Inkább a disszidálást választja, amit nem mindennapi izgalmak közepette visz véghez. A futballhasonlatnál maradva, Papp Tibor a második részben nemcsak helyzeteket alakított ki, hanem gólt is rúgott, egy nem könnyű mérkőzésen.

(Nap Kiadó, Budapest, 2012)

Lázár barlang-álma

Filip Tamás: *Kő, papír, olló*

PAPP MÁTÉ

„Miután ágyára tette az összehajtogatott vásznat,
hunyorogva lép ki az ajtón, mint aki feltámadt,
és visszaemlékszik Lázár barlang-álmaira.”

(*Mire meglátja a hullámokat*)

Filip Tamás verseiből kimondatlanul is a (poszt)modern ember kiútkereső tévelygése, „üres űrben tántorgó” talajvesztettsége érezhető ki. Az általa megszólaltatott lírai elbeszélő szövetmintái, vagyis a szövegek lét-leletei az „eltörött egész” törmelékei alól kerülnek felszínre. „Szétszóródom, tehát voltam?” – hangzik a *Jelentés* (Descartes után szabadon feltett) költői kérdése, és ezzel el is kezdődik a kötet tudatalatti tárlatvezetése, egy helyben vándorló világának bejárása, melyben az idegenvezető a tagjait kereső szórvány-költő lesz.

A költészet különleges időérzékelése, a mérhető múlandóság felülírása (a belső mutató órarugójának felhúzása) figyelhető meg, illetve érhető tetten a Filip-féle lírában, amely sajátos térélményeivel is függetleníti magát a külvilág realitásától. Talán erre a folyamatra utal a (Rilke-parafrazisként is értelmezhető) *Minden belül van* ciklus-elnevezés is, ami a „tények mögötti valóság” észlelését csakis a bensővé tett, jövőbe vet(i)ett emlékezet szerint képzelet el. „...az idő ütésnyomait / próbálom magamon eltakarni / elrejték mindent, / mi rám vall, / a gyújtópontból kitépem / páncélos szívem,

jövőmbé / hátrálok, mint a rák...” (Középkor) Visszajára fordított frázisok (haláltáncórák kezdődnek halandóknak), fonák szófordulatok (szeplőtelen fogalmazás), leleményes szójátékok (szíkes igék, Eldo-Rádió), valamint a hasonló hangzás alapján működő paronomázia alakváltozatai (kórházi appolónók, láz minit, szívtevesztő) jellemzik ezt a rejtőzködő írásmódot, a szövegek posztmodern gesztusai pedig tovább fokozzák a görbe tükörben láttatott, rejtett jelentésű jelenségek feszültségét. A Vasadi Péter által jegyzett fűlészövegben – eldobált elemekként – említett „modern blikkflangok” Filip Tamás szóhasználatában (arckönyv, flessel stb.) igenis megtalálhatóak. A posztmodern szövegképzéshez tartoznak a különböző szövegátvételek és stílusimitációk is. A költőelődök és kortársak intertextusai között találhatunk József Attila- (Nagyon fáj!; akár egy halom lekaszált fű, heverték egymáson tagjaim), Babits- (könnyű esti kérdés, az írástudók ájulása), és Ady-átiratokat (Ugrani? / Még soha.), egyes kitételek pedig Kosztolányi („Mint akit éppen akasztanak. / Még innen van, de már lila. / Haszontalan tapasztalat – föllállítják a sámlira.”) vagy épp Háy János („nem kotródni el a világból, / amíg a motorok dübögnek belül, / amíg fagyaltkehelybe forró kanál merül, / maradni másoknak, mentségül, / s ha nem marad más, / végül magadat látni vendégül.”) hangján, a költői nyelv szétomló idézeteiként szólalnak meg.

A fentebb említett ‘időtlenység’ és ‘térvesztés’ érzete mindvégig ott lappang a versek mélyén, a felszíni struktúrában azonban nagyon is köznapi események (egy autós előzés, egy álombeli baleset, egy egyetemi vizsga, egy repülőtéren veszteglés, egy családi emlék stb.), az élet nyitva felejtett melléknapjainak kimerevített pillanatai ismétlődnek meg, majd formálódnak át a versírás metamorfikus tér-idő viszonyai közt. „Pillantásom még ebbe / a világba fúródik, de tarkóm / redőit lassan megszállja egy másik.” (Nyitva felejtett zárójel) Ebben a más-világban valóban minden furcsa fénytörésben tűnik elénk, illetve mutatkozik meg; a hétköznapi jelenségek apokaliptikus jelenésekké változnak. Konkrét történelmi események, illetve világfolyamatok íródnak versebe – a ledőlt sikertornyok romjai, a klímaváltozás égési sebei, a szakadozó világ-háló foszlányai, a multikulti katonái és rabszolgái tűnnek fel –, miközben a globalizáció láthatatlan háborújának képei is felsorakoznak. „Egyszerre sok világ van itt, sok / világ-átlépés, világok harca, / balra Brobdingang, jobbra Lilliput, / és mindent átjár Baraka.” (Ördöghurok) A külső/belső, látható/láthatatlan világok ütköztetésén túl, magában a világtalan, identitásáért, sőt, létjogosultságáért küzdő elbeszélőben is harc dúl a vallás tornyai alatt. Mert Filip Tamás kötetében elsősorban az önszembesítésre és a számadásra helyezi a hangsúlyt. Vallomássága persze többszörös áttételekkel nyilvánul meg, szerepjátszó attitűdje, látszólagos személytelensége mögött azonban egy nagyon is hús-vér,

érzékeire, megérzéseire, előérzeteire hallgató lírai alany ismerhető fel, aki lépten-nyomon az „idők jeleibe”, az evilági tisztító tűz rettentő vonulásába botlik, hogy aztán őt is megperzsálja a végítélet forró szele.

„Én a hamuról beszélek. / Nem illik hozzám a trombita.” – szól a *Vajon melyik* felütése, amely számos egyéb eszkatológikus részletre rezonál. A hamu motívuma jelképes anyagként, jelentéssűrítő elemként kíséri végig a kötetet (a borítón szereplő *Szelídítés*ben például a következőképpen: „...meg akartam gyújtani a sivatag fáit, / hogy kioltsam a sötétséget. / Végül új erdővé akartam / öltöztetni a hamut.”) „Izzó erdőbe úztek árva lécnék” – hangzik a *Retró* című vers Pilinszkyt idéző kezdősora. Mintha ugyanaz a senkiföldje, az a törmelékes arcú táj terülne el a befogadó előtt, mint amikor például az Apokrifot olvassa: „S majd este lesz, és rámkövíül sarával / az éjszaka, s én húnyt pillák alatt / őrzöm tovább e vonulást, e lázas / fácskákat s ágacskáikat. / Levelenként a forró, kicsi erdőt.” A kötet egyébként is számos Pilinszky-parafrazist vonultat föl: „Mindenből csőd lesz és közelkép.” (Mind közt a legközelebb); „vajon jó lesz egy mély- / hűtött virágcsozor?” (...) Ezért tanultam látni, / ezekért a kései keserű képekért?” (Minden csak lebegés) Valóban, mintha ugyanaz a levegőtlen prés emelné meg a jelen idő vitrinében égő tárgyakat mindkét költészetben. Ez a lebegő levitáció, a levegőben rezgő, nyugtalan hamu lesz tehát az az erő, ami Filip látomásos verseit sajátos feszültséggel tölti meg. „Valamiért át kellett / rohannom a piszkító tűzön; / jól bekormozta fehér ingemet.” (*Fél*) Az ehhez hasonló ironikus felhangok és groteszk melléköngék valamelyest oldják a hideg-meleg, ellentmondásokkal terhes, túlfűtött, mégis hűvös sorok disszonanciáját, a mindig más történetben folytatódó, abszurdításba hajló belső beszéd azonban mindig tragédiát, sosem komédiát dramatizál maga köré. A díszletek és a kellékek szinte versről versre változnak, a színdarab azonban mindvégig ugyanaz marad. „A kezem falat érint, érdes, és / mintha barlangé volna, hideg. // A történet se kezdte még írni / önmagát, biztos alszanak / a szereplőim. Egy fedél alatt / vagyunk, mióta kitaláltam őket.” (*Suhintásra várva*) De milyen suhintásra vár a költő színről-színre még nem látható előadása?

A varázsütés talán nem más, mint maga a versírás, a külvilág ingereinek alkotó újrendezése, belsővé tétele, majd újbóli kivetítése. Filip Tamás költészete ennek a egyszisztenciális/esztétikai körforgásnak a része; kísérelt a már említett 'széttöredezett egész' darabokból való összeillesztésére. A művek kaotikus világképe, illetve apokaliptikus jelenésszerűsége egy kiterjesztett személyiségű elbeszélőt invokál, aki egy helyen az igék közti egyetlen főnévként nevezi meg magát. A szerzői én, valamint az írásban jelöletlen (vagy csak látenszen megmutakozó) személytelen lírai alany összeolvadásából jön létre a szövegek sajátos szócsöve, mely mintha egyfajta

'misztikus pozícióból', ugyanakkor a köznapi ember szemszögéből tekintene a körülötte lévő jelenségekre, és a benne végbemenő folyamatokra. „Ha majd egyszer eljutok a legmélyebb / szurdokvölgybe, és lesétálok egy fordított kilátó / lépcsőin, szememhez tartom a közellátót, s mint / távoli bolygókat, nézem és csodálom a lensén / sötétlő porszemeket, érzékeim utolsó lobbanásait.” (*A közeledő jelen*) Filip Tamás költői nyelvezete sokrétűen és áttételesen közvetíti a szerző belső világát, ugyanakkor véleményem szerint sem tematikusan, sem pedig formailag nem képes egységben tartani a túlzásfolt kötetet. A kevesebb, több elve alapján történő válogatás talán feszesebb, követhetőbb, áttekinthetőbb szerkezetet eredményezett volna. Emellett a hagyományos, kötött formákban gondolkodó írásmód (ld. a *Gyöngykavics – 22 haiku / Mostantól szonettet írok* c. ciklusokat) sem tudott kiemelkedő darabokat létrehozni. Ezek ellenére egy markáns hangú, szuverén látásmódú, érett költészetet ismerhet meg az, aki a *Kő, papír, olló*t kezdi olvasni.

A kötet poétikájának mélyén pedig egy nagyon eredendő tapasztalatot ismerhetünk fel: az újjászületés lehetőségének felismerését, ami jelen esetben az alkotó (ön)megváltásban ölt testet. „A verhalott életre kel...” – írja a szerző a *Végre* című műben, és ezzel úgy tűnik, valamilyen szinten saját magát is megszabadítja, feltámasztja a midnennapok megsemmisítő hatalmától, a kor tetszhalálából. Lázár süketnéma álmai azonban időről időre visszatérnek...

„Mintha egy / barlang belülről lenne eltorlaszolva, / és hiába próbálnánk átbeszélni / a sziklán, hogy elmeséljük az álmot, / melyben tisztán láttuk azt, ami lesz, / még annál is pontosabban, / mint ahogy történni fog.” (*Valahogy átbeszélni*)

(Magyar Napló, Budapest, 2012)

● DEBRECENI BOGLÁRKA (1981, Salgótarján) író, költő ● KERBER BALÁZS (1990, Budapest) költő ● KOVÁCS ÁGNES (1975, Szombathely) irodalomtörténész ● KÖTTER TAMÁS (1970, Csorna) üzletember, novellista ● NYERGES GÁBOR ÁDÁM (1989, Budapest) költő, író ● PÁL SÁNDOR ATTILA (1989, Szeged) költő ● PAPP MÁTÉ (Budapest) költő, kritikus ● PUCHER BÁLINT (1989, Pécs) költő, kritikus ● SHAH GABRIELLA (1975, Salgótarján) művészettörténész ● SULYOK BERNADETT (1976, Salgótarján) irodalomtörténész, muzeológus ● SZEKERES SZABOLCS (1972, Budapest) kritikus ● TANDORI DEZSŐ (1938, Budapest) költő, író, műfordító ● TARNÓCZI LÁSZLÓ (1963, Miskolc) újságíró ● TÉTÉNYI CSABA (1972, Budapest) író ● TÓZSÉR ÁRPÁD (1935, Gömörpéterfala) költő, műfordító ● WEHNER TIBOR (1948, Sopron) művészettörténész ●

● **KALOCSAI ENIKŐ** (1967, Salgótarján) képzőművész ● KÉPZÉSEK ● 1981-1985 Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola, Budapest; 1990-1997 Magyar Képzőművészeti Egyetem, Budapest, festő szak (mester: Maurer Dóra); 2003-2006 Eszterházy Károly Főiskola, Eger, Médiapedagógia szak; 2002-től a salgótarjáni Váczi Gyula Alapfokú Művészetoktatási Intézmény tanára ● TAGSÁG ● 1998-2002 Fiala Képzőművészek Stúdiója; 1998- Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete ● DÍJAK ● 2003 NKA Alkotói Ösztöndíj; 2004 Nógrád Megyei Őszi Tárlat Fődíja, Szécsény; 2004 Losonci Nemzetközi Akvarell Triennálé, Nógrádi Múzeum, Losonc (Lucenec) Szabó Kinga Díja, Losonc /Lucenec/; 2005 NKA Alkotói Ösztöndíj; 2006 Alkotó Pedagógusok Képzőművészeti Kiállítása, Salgótarján város díja; 2007 Losonci Nemzetközi Akvarell Triennálé, II. díj, Nógrádi Múzeum, Losonc (Lucenec); 2010 I. Országos Rajztriennálé, Nógrádi Történelmi Múzeum, Salgótarján, A Nemzeti Erőforrás Minisztériumának díja; 2012 NKA Alkotói Ösztöndíj; 2012 XIV. Táblaképfestészeti Biennálé Szeged, Hungest Hotel Forrás díja ● 2013-AS EGYÉNI KIÁLLÍTÁSOK ● *Visszapillantó*, Erdős Renée Ház Muzeális Gyűjtemény és Kiállítóterem, Budapest; *Villanások*, Gagarin Galéria, Salgótarján; *Útközben*, Bleyer Jakab Helytörténelmi Gyűjtemény, Budaörs ● LEGUTÓBBI CSOPORTOS KIÁLLÍTÁSOK ● 2012 *Téli Tárlat*, Miskolci Galéria, Miskolc; XIV. Táblaképfestészeti Biennálé REÖK Szeged; „*Prototípiá*” Cered-Salgótarján Nemzetközi Művésztelep kiállítása, Nógrádi Történelmi Múzeum, Salgótarján; *Ünnep (St.Art... 20:10 kiállítás)* Nógrádi Történelmi Múzeum, Salgótarján; 59. *Vásárhelyi Őszi Tárlat*, Tornyai János Múzeum, Hódmezővásárhely; 2013 XXXVII. *Nyári Tárlat*, REÖK Palota, Szeged ●

Ára: ötszáz forint

„A hold letűnt. Most delelőjén áll az éj.”

Füst Milán

nka

9770555886008

13002